

АНТИЮЩЕНКІЗМ — НОВЕ СТАРЕ ЗАХВОРЮВАННЯ ПОЛІТИКІВ «ПО НАЙМУ»?

Як і всі ви, дорогі читачі, я небайдужа до того, що відбувається на заключному етапі виборчої кампанії 2002 року і дійшла висновку, що більшість її лідерів давно махнули рукою на інтереси виборців, їх потреби і політичні орієнтації та звели боротьбу за мандати до жорстокого словесного взаємопобивання і взаємоконкуренції... Тобто, конкуренція ідеологій, програм, ідей і проектів замінена війною компроматів, публічних акцій, піар-боями. Поволі ми всі стаємо нібито "глядачами на конкурсі політичної краси", журі якого обирає "красунь і красунчиків", "розумників і розумниць", "дідових і бабiniх дочок", "татових синків і пасинків".

Засоби масової інформації стали такою собі сценою, де, на відміну од справжніх подій, демонструють свої принади не

всі учасники конкурсу, а ті, які добре заплатили. Настільки добре, що в найвідповідальніший момент на сцені з'являється такий собі політолог чи політик, чи й лідер іншого виборчого блоку, аби заповзятю вчепитися в суперника... За "дивним" збігом обставин щонайбільше завидуючих і загребущих рук тягнуться до Віктора Ющенка, лідера "Нашої України" і лідера виборчого марафону. Ющенка критикують всі: полум'яна прогресивна соціалістка Наталя Вітренко і європеець Віктор Медведчук (СДПУ(о)), комуністи і "Озиме покоління", "Яблуко" і оновлена компартія, адмінресурс блоку "За єдину Україну" і непримиренна опозиція...

Цей однотайний "анти-ющенкізм" нагадує якусь небезпечну хворобу, здатну перетворитися на епідемію. Здається,

вже немає гріхів, у яких би не звинувачували Віктора Андрійовича: від нестабільних стосунків з МВФ, який відмовив у черговому кредиті — до неоднозначних оцінок фільму Юрія Іллєнка, якого ще ніхто не бачив...

"Я винен тим, що українець зроду", — писав відомий поет. Здається, Ющенка одні вже звинувачували в тому, що він "занадто український", інші, що "недостатньо український"...

Симптоми "антиющенкізму" легко розгледіти, варто лише придивитися, як вибудовують свої маршрути його суперники: діючі представники діючого уряду постійно критикують уряд Ющенка, влада на місцях підтримує один єдиний блок "За ЄдУ!" (в деяких регіонах його називають "харчо"), телекамери на інформаційних каналах уника-

ЗІ ЩОДЕННИКА ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА

ють людських очей і слів, в обласних містах Ющенка відлучають від теле- і радіоефіру, "Київские ведомости", інша газетна продукція ескеків та заєдистів постійно тримає під прицілом постать лідера "Нашої України", між правдою й брехнею вибираючи останню... Ні про які відкриті й чесні, прозорі вибори не йдеться. Політичне хамство і пліткарство стає нормою.

Віктор Ющенко, який побував у семи регіонах і зустрівся з десятками тисяч виборців, продовжує свій другий тур, і схвальні відгуки його колишніх супротивників чи тих, хто раніше сумнівався у своєму виборі — найкраща оцінка його діяльності.

Отже, найкращі ліки від "антиющенкізму", яким масово захворіли "політики по найму", —

сам Віктор Ющенко. "Я ніколи нікого не "замовляв" ні в бізнесі, ні в політиці, і не треба клеїти на мене те, що не клеїться", — сказав лідер "Нашої України" на своїй прес-конференції. Люди пам'ятають, що саме Уряд Віктора Ющенка довів, що зміни на краще можливі. Люди бачать, що ті, хто не дозволив йому працювати, роблять все, аби до влади не прийшла "Наша Україна". Люди давно зрозуміли, що діло важить більше, ніж слово. Люди знають, як лікувати "антиющенкізм" — не словом, а ділом!

Любов ГОЛОТА

Фото О. Кутлахметова

Філософ Ксанф влаштував бенкет. Наказав своєму рабу Езопу замовити найсмачніші вина, найпікантніші страви. Езоп приніс язика... "Це наймиліше, що є на світі. Язык народжує божественні слова. Лагідність матері, ніжність коханців, лепетання дитини..." Погодився Ксанф, грецький філософ. Вередливий і п'яний, забажав скуштувати чогось найбридкішого. І знову Езоп приніс язика. Розлютився Ксанф: "Знову?! Ти знущаєшся, рабе!" "Мій пане, язык — найогидніше, що є на світі. Зрада, ненависть, війна, чорнота і гниль світу цього, — все від нього, лукавого..."

В театрі ім. І. Франка відбулася прем'єра. Драма "Езоп". Глядачі мають змогу протягнути ланцюжок зв'язку між минулим і сучасним, а поки що свої враження від вистави висловлює Уляна Глібчук.

Читайте на стор. 14

Сьогодні в номері:

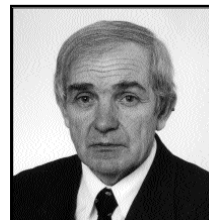
Українська мова і виборчі програми

стор. 3

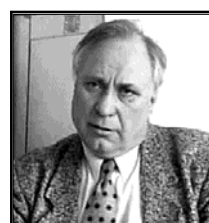
Жертва чи злочинець Віктор Жердицький?

стор. 5

Юрій ГНАТКЕВИЧ: "Я намагаюся бути оптимістом!"

стор. 6

Віталій КАРПЕНКО: "Твір, в якому критикується влада, ніколи не переможе..."

стор. 7

Степан ЗЛУПКО: "Хто з'ясовуватиме наше місце у світовій культурі?"

стор. 13

Немає на світі двох однакових людей, як немає двох однакових листочків. У своїй суті кожна річ неповторна. Тому будь-яке порівняння хибне на неточність. Однак з порівняння хочеться почати свою розповідь.

У природі зустрічаються коштовні камені, що справжню цінність здобувають лише після копітного шліфування. Нові форми і зміст вражають відтак своєю невідомістю, багатством кольорів і тонів, а іноді, розгортаючи породу людських особистостей, осліплюєшся — перед тобою безцінний скарб чаруючої людської обдарованості і таланту. Цей скарб, на відміну від коштовних каменів, людина шліфує сама, залишаючи лише успадковану від природи основу, як і трапилося з людиною, чиє життя було зіткане з чорних і червоних ниток, назва яким музика, поезія, пісня, любов до людей, до народу свого, до своєї сім'ї. По небутті його спливає час. Зайвою окалиною відпали невизнання, невіра в його непересічний талант і зайві емоції. Незалежно від наших побажань виблискують нині і виблискуюватимуть у майбутті грані його геніальної обдарованості, грані творця, новатора і таланту потужної, як сказав би Іван Франко, сили.

Спадає на пам'ять перша зустріч з автором "Червоної руті" Володимиром Івасюком. Це був молодий, міцно збитий хлопець у синій спортивній куртці, з красивими і по-гуцульськи гордими рисами обличчя. Здоровий рум'янець підкреслював весело-спостережливий блиск його очей, а були вони, наче небо після зливи — голубими, очей, на які спадало каштанове сипке волосся. Різьблене підборіддя свідчило про твердий і рішучий характер. Володя невідвратно дивився на поля зеленої Буковини, впливав спостережливим поглядом у зелені вруна свого краю, що миготіли у вікні автобуса. Поля поволі переходили в мрійливі пагорби, віщуючи наближення справжніх синіх гір. Як писала про нього одна канадська газета, Володимир Івасюк — співак синіх гір. Він нестямно любив свої гори. В його піснях вони ставали одухотвореними героями, мріяли, співпереживали і печалилися разом зі своїм автором. У горах він знайшов червону руту, що полум'янітиме вічно у серцях людських вічним вогнем його щедрої і доброї душі, його зачарованості і любові.

Лише вчора-позавчора я став студентом Чернівецького держуніверситету, а того дня вертав додому, з радістю наспівуючи пісні "Смерічки", де брав участь. На щастя, нагодився знайомий журналіст із місцевого телебачення — Жан Макаренко. На зупинці у Вашківцях він познайомив мене з Володею. То було у серпні 1970 року. На час нашого знайомства Володя уже був автором "Червоної руті", яку запропонував редакції телебачення. Головний режисер В. М. Селезінка, який знав його як здібного скрипаля і співака, був здивований. Хлопець приніс пісню. Селезінка проникся текстом пісні і запропонував "оправити" її у видовий ролик з красвидами Карпат і водограїв. На цей час ми вже в "Смерічці" співали одну з Івасюкових пісень — "Я піду в далекі гори" — надзвичайно імпульсивну й життєрадісну співанку. Виявляється, їхали вони до Косова, де пінуться напрочуд красивий водоспад Гук. Там оператор Дмитро мав зняти той видовий ролик, і Володя із захватом розписував кожен кадр, кожен куплет. Отож знайомство з тим Івасюком закарбувалось у душі і буде зі мною завжди. Зустріч і знайомство, однак, перевершили всі мої сподівання. На все життя вразила його особливість характеру — не викладати себе одразу, не обрушувати на голову співрозмовника масу інформації і лавину інтелектуальних режюмувань. Він вводив мене у свій неповторний людський світ поволі, розкриваючись щоразу несподіваними закрутками залишеної у гори, в людей душі, ще більше несподіваного і жаданого залишав на потім. До кінця не розкриваючись, він не давав найменшого приводу пізнати себе у всій своїй складності. Могу лише з впевненістю судити, що Володимир Івасюк жив у чотирьох вимірах. Це був Поет, Композитор, Художник, Людина. Віддати перевагу якомуś одному важко, як і нелегко знайти кожному точне формулювання. Залишається крок за кроком відтворювати його будні і свята. Цим короточасним святам,

власне, більше передували будні, мозольні і напружені, для яких напружена праця залишала короткі години перепочинку.

Першими виконавцями "Червоної руті" — критики, музикознавці і звичайні шанувальники естрадного мистецтва вважають мене і Василя Зінкевича. Це твердження пішло гуляти між людей з легкої руки самого Володимира Івасюка, який завжди зичив популярності своїм колегам і друзям, але пальма першості належить не нам, а самому автору популярного твору. Композитор і поет Володимир Івасюк сам володів чудового тембру і краси голосом, який і окрилив "Червону руту" зі сцени Чернівецької студії телебачення. Цей варіант і слід вважати оригіналом. Наш — просто відомий ширшому загалові слухачів. Свого часу пісня на фоні падаючої бистрої води з-під Гука, водограю побіля Косова в Карпатах, обійшла екрани України і надовго заповонила серця людей.

Непомітно ніби, але впевнено і дуже сходилла його зоря. Шкода лише, що була вона серпневою, короточасною на життєдайне світло. Однак на небі творчості залишила вона незгасний світ. Зоря ця горіла тільки для людей.

Екран багато сприяв його популярності. Добре пригадую жовтневий день 1970 року, після третьої пари відкликають мене на Театральну площу, де готувалася передача "Камертон доброго настрою". На вулиці стояв погожий осінній день, день, ко-

— поезія найвищої проби.

Не знаю я, коли сюди
прийду,
Та залишаю замість
себе квіти,
Ті квіти, що знайшов
у саду
Для тебе, для тебе
я...

Не зітреться ніколи у пам'яті найбільш творчий і тому напружений до неможливого період перед зйомками фільму, коли безсонними ночами сиділи ми на телестудії. Запис фонограми робив знайомий вже Василь Стріхович. Репетиції. Оркестри. Апаратура. Сотні дублів. Переспівано стільки ж пісень. Не знали спочинку не тільки режисери фільму, але й Володя, Софія, Левко, Василь і Марійка Ісак. Над ранок буквально валилися з ніг, але, ледь вийшовши на вулицю, почувши щебет негмамовного птаства, ми ніби відроджувалися. Володя наспівував фінальну пісню про поїзд.

На швидких поїздах

НАЗАРІЙ ЯРЕМЧУК: СПОГАДИ ПРО ВОЛОДИМИРА ІВАСЮКА

ли люди вперше почули у Володиному виконанні "Червону руту" і "Водограй". До самої площі було не пройти. Її обступили сотні людей. З вікон медінституту, де на той час навчався Володя, визирали студенти, сонце сяяло у променях бабиного літа, а над Чернівцями лунали пісні Володимира Івасюка, що сидів на лаві під деревами — смерічками, ялинками (їх недавно викопали і пересадили на інше місце) та розмовляв із дівчиною. Для камери він був недовсяжним. Увага операторів зосереджувалась на безпосередніх учасниках передачі, на Софії Ротару, скажімо. Вона співала пісню "Валентина". Співала натхненно, вражаючи. Подальший злет її тісно пов'язаний з іменем Володимира Івасюка.

Зі сходинки на площі я співав, пригадую, "Юність смerek, мов незрівнянний світ краси...". Оддалік стояли добре знайомі мені Валерій Громцев, Левко Дутківський, Марія Ісак, Софія Ротару, Василь Зінкевич, Василь Селезінка, Василь Стріхович. Останній, тон-режисер місцевої студії телебачення, першим записував на плівку пісні композитора Володимира Івасюка і всіх тих, хто був на площі. Через камеру ми несли глядачам світ не лише краси, але й своїх почувань і мрій. Багато хто з імпровізованої сцени передачі "Камертон доброго настрою" виглядав своє майбутнє. Не один пов'язував його з людиною, що все ще сиділа на лаві під ялинами. Отже, 13 жовтня 1970 року — це день народження "Червоної руті" і "Водограю", що дивно, пісні прозвучали одночасно, а визнання їх людьми було різне. "Червона рута" одразу зацьмурила не лише "Водограй", але й інші пісні.

Після "Камертону доброго настрою" друге життя "Червоної руті" дав однойменний фільм режисера Романа Олексіва. Це своєрідна стрічка з участю цілого сузір'я талантів нашого краю. На чільному місці стояв, звичайно ж, Володя, чимі піснями — "Я піду в далекі гори", "Водограй", "На швидких поїздах" — стали справжньою окрасою стрічки. А чого тільки варта його поезія до пісні Валерія Громцева "Залишені квіти"! Я ніскільки не обмовився

Подолаю свій шлях.
Хай летить до мети,
І легка моя путь —
Здогадались, мабуть, —
Нових друзів я хочу знайти...

Нарешті, у сінокошому серпні, учасники зйомок зібралися в Яремчі. Володя приїхав з нерозлучною гітарою, разом з якою він перейшов на одну мою фотографію. На композиторові джинси, синій спортивного крою светр. Володя стоїть у колі друзів, перед якими стелиться чарівний світ Карпат. Погляд його ледь замряний. Голова горділиво відкинута назад...

У Яремчі він часто наспівував одну мінорну французьку пісню. Інтерпретував її напрочуд вдало. Цю пісню співав він в автобусі, коли ми вертались зі зйомок. Співав, задумливо вдвигаячися через заплакані від дощу вікна на присмирнілі гори.

Якщо дотримуватися строгої хронології подій, згаданим зйомкам передували наші зустрічі у Вишніці. До гірського райцентру він приїжджав ранковим поїздом, проводив з нами не одну годину. В результаті народилося чимало оркестрових пісень, цікавих задумів. Наприклад, пісня "Відлуння твоїх кроків", котру згадую я у хвилини душевного сум'яття. Заспівати її Володя запропонував Василеві і мені. Після прослуховування зійшлися на думці віддати твір моєму напарникові по сцені. Вона й прижилася в репертуарі Зінкевича.

З вишницьких зустрічей Володю пам'ятаю завжди веселим і переповненим задумами. Він носив при собі нерозлучний кавового кольору портфель, у якому, крім книг, зошитів, білого халата і стетоскопа, завжди лежав чистий нотний папір. Любив Володя свій портфель по-особливому. Завжди з якимось побожним трепетом клацав замком, витягаючи нові твори. Згодом придбав польський чемоданчик, але запам'ятався він чомусь менше, хоч теж вигойдював його задуми, супроводжував у дорозі. Не менше од валіз дорозі мені спогади про його появу в Будинку культури, ручкався і сів за стареньке фортепіано. Починав наспівувати...

Одного разу Володя приїхав до Вишніці як ніколи веселий, викликав нас з Василем з Будинку культури і дорогою мовив: "Ану, хлопці, послухаєте зараз..."

Володя сів на найближчу лавку і заспівав:

Ой зробив хлопчина та й дві красні
скрипки,
Розділив надвоє снів своїх красу...

Я не відривав погляду від обличчя композитора. Воно було одухотвореним і непроникним. За його настроїв більше промовляв голос — напрочуд міцний, сталевий і водночас ніжний та розлогий. Цей голос проникав у всі закопелки серця, оживляв легенду і віддалявся-віддалявся, залишаючи по собі біль і терпкий щем.

Ділося нам зустрічатися, але жодного разу не бачив його за робочим столом у чернівецькій квартирі. Складалося враження, що Володя, вічно рухливий, палкий любитель мандрівок, ніколи не замикає себе у чотирьох стінах. Побувавши перший раз у помешканні, я щиро поспівчував йому. Жила сім'я Івасюків по вулиці Маяковського. У Львові йому теж випала вулиця з такою назвою. Телефонний апарат не переставав дзвонити. Добрі знайомі і люди, яких він часто і в очі не бачив, не давали йому спокою. Де тут було до праці!..

Цього разу Володя запросив мене і Василя Зінкевича. Сім'я Івасюків отримала нову квартиру, приводила її до ладу. Донедавна композитор негмамовно бігав по ґаздівству, шукаючи то замки, то шпаклівку, то фарбу, а тепер чекав нас із таємничою посмішкою.

— Так що, діду, треба їхати до Москви. Викликають на "Пісню-71", всесоюзний фінал. Під оркестр Силантєва ти, Василь і я повинні заспівати "Червону руту". Аранжувати пісню доведеться мені особисто. Для великого складу не пробував ніколи, але треба...

Побачивши в наших очах радість і схвалення, Володя сів за свій рояль. Взяв ля-мінорний акорд.

— Отут, я думаю, — сказав він, — краще буде, якщо замість жіночого голосу

прозвучить гобой...

До Володі на квартиру ми приходили кілька днів поспіль. На телефонні дзвінки просто не зважали, поринувши з головою у роботу. На своєрідних репетиціях Зінкевич і я наспівували пісню, а він зв'язав оркестровку.

Майже усі оркестровки, до речі, Володя завжди писав сам. Кожну він сприймав, наче "уберю" людини. Часто любив повторювати: "Від того, як одягнеш пісню, значною мірою залежатиме її звучання". Йому як авторові легко було знаходити найпотрібніші шати. Особливо він полюбляв писати партії "для дерева", тобто для дерев'яних духових інструментів — гобоя, флейти, фагота. Під час наших репетицій на його роялі лежали також томи для оркестрування великих симфонічних творів. Вони ніби виявляли його давні наміри підкріпити свої знання консерваторською освітою.

До Москви вилітали ми грудневим холодним ранком. У літаку, тримаючи ноти на портфелі, Володя дописував оркестровку. До надсадного реву двигунів його пам'ять долучала голос флейти, гобоя, скрипок і... хвилювання, хвилювання...

На Буковині ми залишили справжню золоту осінь. Москва зустрічала снігом. Він збивав нас із ніг на аеродромі в Биково. Ледь дотягнулися до електрички. Впавши у крісла, полегшено зітхнули.

Фінал конкурсу "Пісня-71" зібрав чимало зірок тодішньої естради: Магомаєв, Хіль, Кобзон, Зікіна, початкуючий Лещенко... Десятки відомих імен. До участі у конкурсі допускалися навіть композитори без консерваторських дипломів. Тепер їм чомусь закрито дорогу. Через необдумане, як на мене, обмеження, скільки чудових пісень ми не почули взагалі або ж почули з непростимим запізненням.

Наш вихід на сцену. Ми з Василем з'явилися у білих, стилізованих гуцульських костюмах. Сліпуче сяяли прожектори. Телевізійні камери, наближення хвилюючої хвилини відчутно зв'язували поведінку. Та ще великий симфонічний оркестр. Після заключного голосу гобоя ми взяли перші ноти. Після конкурсу критика назвала наш виступ визначним. Володимир Івасюк було вручено диплом лауреата фестивалю і мініатюрний рояль з написом "Пісня-71". Усім нам ще подарували метрові макети Останкінської вежі, де ми залишили один одному автографи. Це немеркнуча пам'ять про наше перше перебування у столиці.

Не минуло й року після виступу на "Пісні-71", як "Смерічка" на крилах "Водограю" і "Горянки" Левка Дутківського стала лауреатом Всесоюзного телеконкурсу "Алло, ми шукаємо таланти!". Йому передувала, до речі, не менш хвилююча для нас подія — півфінал у Чернівцях. Він проходив у Мармуровій залі університету. З мікрофоном у руках до Володі підійшов ведучий програми Саша Масляков. Композитор від хвилювання почав було червоніти, але швидко опанував себе:

— Вчуся в медінституті. Пишу пісні. Мій улюблений ансамбль "Смерічка"...

Володя говорив повільно, виважуючи кожне слово. Дехто пам'ятає, напевне, його інтерв'ю в телепередачі. Немає сенсу його повторювати. Залишається лише додати, що говорив він чистісіньку правду. Не загравав із глядачем. Дивуватися не доводиться, бо акторства він не терпів, хоч популярність серед шанувальників естрадного мистецтва, специфіка творчості композитора створюють відповідно сприятливий ґрунт.

Виступали ми також на заключному концерті "Пісня-72". Наш "Водограй" здобув популярність. Володі, з-поміж інших маститих композиторів, було вручено знайомий мініатюрний рояль — другу нагороду за участь у фестивалі всесоюзного рангу.

"Смерічка" на якийсь час згорнула свою діяльність. Здавалося б, мало запанувати затишшя, але то тільки здавалося. За ансамблем закріпилася слава першого ВІА України. Пісня і фільм "Червона рута" дали назву колективі Чернівецької філармонії на чолі з Софією Ротару. Через рік у Дніпропетровську виник ансамбль "Водограй", а про любов глядачів вже годі й говорити. "Смерічка" пустила в нашу землю, людські серця глибоке коріння.

З якогось часу обласна філармонія почала вести переговори з окремими учас-

никами ансамблю. Левко, Василь та я приватно з Вижницею не заохотили. На професійну сцену подалася лише Софія Ротару, яка включила до свого репертуару чимало наших пісень. Це, крім "Червоної руті", "Водограю", "Відлуння твоїх кроків", "Залишені квіти", "У Карпатах ходить осінь" Левка Дутківського, згодом надійшла черга і до "Двох перстенів", "Пісні...", "Двох скрипок".

Але спокуса "великої сцени" взяла всієї гору. З першого квітня, після довгих "торгів" і обіцянок з боку тодішнього заступника директора філармонії Фаліка, "Смерічка" офіційно почала вважатися колективом філармонії. День сміху обернувся для нас майже плачевно. Жодна з умов не була виконана. Попри все, любов до мистецтва та можливість нести зі сцени кращі твори естради примусили забути про тимчасові труднощі. Ми спалили мости до повернення у Вижницю на самодіяльну сцену. Попереду були нові зустрічі із самотніми і талановитим композитором Володимиром Івасюком.

По довгій перерві Володя зустрівся зі "Смерічкою" у Києві, де ми готувалися до відповідальних концертів. Натхненний, як завжди з гумором, він любив смачно посміятись і своєю веселістю заряджав інших; споряджений ластами і підводною рушницею, затримався з нами, щоб показати кілька нових пісень, хоча його чекали у Бердянську, на батьківщині матері, батьки.

У Київській філармонії є дуже гарний старовинний зал і чудовий рояль, не знаю, який вигляд має той зал після реконструкції зараз, але коли Володя загравав нову пісню "Два перстені", він став у стократ краший. Ця пісня і понині у моєму репертуарі у віночку по-пурі на теми пісень "Смерічки". Там є і "Червона рута", "Водограй", "Золотоволоска", яку він чомусь не любив і завжди просив зняти її, не записувати на платівку, не співати на телебаченні, але на диво, ця пісня завжди подобалася людям, і понині приходять на сцену записки, листи, щоб виконати цю пісню або прислати ноти і слова.

Того ж літа в Криму проводився перший всесоюзний фестиваль "Кримські зорі", який пізніше перетворено у міжнародний, і на закінчення його до Сімферополя засмаглий, чорний як негр, приїхав Володя. Колектив поїхав додому поїздом, а я і Володя летіли літаком. Ми поспішали вулицями полуденного, спекотливого міста до філармонії, у прохолодний затишок залу, де було форміліано. На той час у мене було кілька задумів по вокалу, по манері виконання голосового діапазону, і я вдячний йому, що у скрутний момент одержав потрібну пораду і допомогу.

Раптом він своїми немусичними пальцями зробив стрімкий пасаж на фортепіано і заспівав нову пісню, яку я, на жаль, не заспівав:

Коли між нами не було нічого...

То був уже новий Володя. Відчувалася філософія як у віршах, так і у музиці, тонке відображення високіх нюансів любові, переживань пронизувало твір невидимими променями справжньої поезії, поезії-музики.

Володя з сестрою Галиною перевелися на навчання до Львова. Наші зустрічі стали нечастими. Доля залишилася до нас прихильною. І він попросив нас допомогти в організації концерту для студентів Львівського медінституту.

Число 13 мала квартира у Львові, куди Володя невдовзі переїхав, вступивши до тамтешньої консерваторії і заодно закінчуючи медінститут. Незважаючи на свою так звану "нещасливість", воно не принесло студентові-композитору несподіваних прикрас. Навпаки, зі Львовом пов'язаний більш плідний період його творчості. Що могло дати навчання у Чернівцях? Одні неприємності. Його натура не вклада-

ся у звичні рамки вузу, надто вже "випирала" пристрасть до творчості. Нікому не секрет, що навіть до медінституту, крім людей, покликаних до медицини, приймають спортсменів і артистів, на різні необхідні випадки. Володя був приемним винятком, по-справжньому творчою людиною, якій наука давалася також легко. Це зможе підтвердити кожен з викладачів інституту, що зараз живі-здорові. Однак вчитися йому було важко. Вислів "у своєму краї пророків нема" спрацював безвідмовно. Популярність композитора і клопоти звичайного студента зжитися не могли, були добрим підґрунтям для заздрісників. Дехто аж надто ревниво дбав за честь вузу, замість любові і доброзичливості створював йому байдужість, а почасти і відверте глузування з покликання. А у Львові Володя чекали умови, сприятливі для закінчення інституту і вступу до консерваторії. Табличка з цифрою 13 на дверях його квартири вигідно підкреслювала "справжню турботу" про талант.

І ось під вечір ми виїхали у напрямку Галичини. Першою перешкодою на шляху був міст через бурхливий Черемош. Ни-

Володимир Івасюк та Софія Ротару під час концерту. Фото з музею Володимира Івасюка, м. Чернівці

нішнього мосту з Вижниці на Кути ще не було, транспорт, навіть пасажирський, йшов убрід. Ніколи не забути відчуття, коли переповнений автобус натужно долав дикий опір води, перевалювався з каменя на камінь і досить прозоро обіцяв перекинутися. Ще скоріше мав загложити двигун. Не одному з нас, як ми згодом дізнавалися, думалося: "Зупинись техніка посеред течії — прощай, щасливе майбутнє ансамблю". На щастя, все обійшлося гаразд, але шлях "Смерічки" потім був не з легких, схожим на дорогу через оспіваний Черемош.

Древній Львів зустрів ніби трохи похмуро. Згодом ми переконалися, що за його похмурістю, як у людей, ховається не підробна краса і велика щирість. Люди міста Лева зустріли наш виступ, ба ще раніше прибуття, несподівано приязно. Концерт проходив в академічному театрі імені М. Заньковецької. Ставлення львів'ян до ансамблю ми зауважили вже з того, що до зали було ніяк пройти. Перед диверма юрилися сотні людей. На сторожі нашої безпеки стояв наряд міліції. Вдавалися до службових заходів. Любов до улюблених артистів прокладала дорогу ще не через такі "пробки". Ця любов часто супроводжувалася дружніми оплесками. Концерт, що називається, пройшов "на ура". Наприкінці спалахнули справжні овації, особливо після того, коли на сцену вийшов Володя. Вдячність публіки невдовзі змусила взагалі забути про тимчасові наші труднощі. Це

найвища оцінка, яку тільки може бажати собі служитель сцени. Вона не зрівняється навіть з найвищими відзнаками і захвалюваннями преси.

Не можу не пригадати виступ "Смерічки" після присвоєння їй обласної комсомольської премії ім. Героя Радянського Союзу Кузьми Галкіна. 1972 рік. Звітний концерт з нагоди знаменної події. Проведення його пропонувалося в актовому залі університету. Ще задовго до концерту п'ятачок по сусідству був заповнений ущент. Найбільш енергійні шанувальники "Смерічки" рвуться у двері. Чергові з обкому комсомолу розгублені. Зал не може вмістити навіть п'ятої частини бажаючих. Якись спритники почали дертися на другий поверх, аби проникнути всередину через розбите вікно по водостічній ринві. Досі не пам'ятаю яким чином, все-таки мені вдалося пройти крізь двері. Найкраще було, звичайно, сховатися у тиші роздягальні. Відносний, звичайно, бо зовсім поруч інструктор обкому комсомолу викликав наряд міліції, а наша чергова адміністратор ще не приїхала, та чи допомогла б і вона навести порядок. Відсутність квитків і малі розміри залу — навряд чи такі аргументи поділяли б на бажаючих потрапити на концерт.

Невдовзі у засклені двері службового входу постукав розпашілий Володя Івасюк. Не знаючи його в обличчя, чергова навідріз відмовилася його впускати. Довелося все пояснити. Композитор зайшов до середини без жодного гудзика на пласці. Сестра Галя стукала йому крок у крок. "Що ж то діється, діду — запитав він зі своїм традиційним зверненням, — так, чого доброго, солістів навіть не пропустять. Ви всі у зборі?".

Невдоволення у голосі не було. Володя радів прихильності глядачів, але не тією радістю, яка заважає людині бачити різницю між прихильником "за переконаннями" і "за модою".

Володимир Івасюк був переконаний, що справжня цінність ансамблю перебуває у прямій залежності від тривалості глядацької любові. Ділив публіку на секундних і справжніх, котрі не відкидаються від улюбленого колективу навіть тоді, коли загаль скидає його з п'єдесталу, на який сам же і зніс. До творців сценічного дива прихильники часто ставляться сліпо. Ці прихильники приходять і пропадають, до зали веде кожного менше потяг, більше — мода, тотальне визнання або ж випадковість. Вмостившись зручніше у кріслі, вони хочуть — і край тут! — чути лише те, що їм до вподоби, не роблячи знижок, але Володя ніколи не йшов і не радив нам іти на компроміс із глядачем. Передусім — мистецтво. А воно — річ примхлива, виключає з себе "золоту серединку", названу кимось рятівною.

Володимира Івасюка визнавали як талановитого композитора і водночас любими. Не кожному дано поєднувати в собі часто діаметральні поняття. Йому вдавалося. Його оголошували "улюбленим", але він особисто такого підходу не сприймав. Шануючи любов і похвалу людей, яких цінував, автор "Червоної руті" досить поблажливо ставився до ажіотажу збоку. Володя добре знав про жорстокість глядача. Застілля, зустрічі, компліменти і часте зловживання спиртними напоями позначаються неодмінно на вимогливості до себе, призводять до переоцінки власних можливостей. Поволі ідея втрачає непересічні якості і прописується в межах досяжності. Непростимо боляче, коли поблажливості і вино взаємозв'язані.

...Що ж то робиться, діду? — промовив Володя, потираючи синець під лівим оком. Обернувшись до сестри, він додав, — ось тобі, Галя, і "Смерічка"! Ти коли-небудь сподівалася на подібне?!...". Це був не тільки успіх "Смерічки". Можливо, лише на третину. Дві частини його Володя міг приписати собі, своїм пісням, за які часом одержуєш синці і втрачаєш гудзики...

ТАТО, МАМА І Я — ДРУЖНА ДЕПУТАТСЬКА СІМ'Я

Ноу-хау сьогоднішніх виборів — в депутати балотуються не поодиночки, а цілими родинками: подружжя, мати (батько) і син, брати. А що — клан Кеннеді чи Бушів є, а нашим чому не можна? І народна мудрість каже, що гуртом і батька (спікера, президента) легше бити. Та й зарплату потім у Верховній Раді зручніше отримувати, у відпустку за державний рахунок разом їздити чи спільну квартиру в столиці «вибивати» або закони лобіювати. Одне слово: політика — справа родинна.

Поруч з цим винаходом «сватання» до блоків зірок спорту чи сцени здається справжньою архайкою, хоч і цей засіб учасниками перегонів активно експлуатується. У боротьбі за мандат усе згодиться.

Переваги сімейності в політиці вже встигли продемонструвати батько і син **Анатолій і Ігор Франчуки**, обоє нардепи від Криму і обоє знову йдуть на вибори — як самовисуванці. Екс-керівник СБУ **Леонід Деркач** має не менш скандально-відомого сина **Андрія**, обох підтримує «За ЄдУ!». Напевне, радіє материнське серце нардепа **Валентини Гошовської** (все та ж «єда») за сина **Володимира**, який теж балотується, але як самовисуванець. Обоє — у Харківській області, тільки, звичайно, по різних округах — Валентина Андріївна по 179-му, Володимир Сергійович — по 173-му. «Зеленому» депутату **Віктору Хазану** у списку від «зелених» присвоєно 21 номер, його синів, дніпропетровському інженеру **Павлу Хазану** —

59-ий. Утім, не обов'язково батькові і синів належати до однієї партії. Молодшу депутатську генерацію, якщо виграє за списком Команди Озимого Покоління, представлятиме **Микола Ситник**, більше знаний як екс-ведучий «Без табу» Вересень. Тато у **Вересня, Костянтин Ситник**, вже є членом парламенту і знову балотується — від блоку Юлії Тимошенко.

Проте всіх переплюнули **Габери** (блок «Проти всіх»). Ці, як

є нардепом, Петро Олексійович керує «Солідарністю». Тепер ще тата Олексія Івановича залишається в парламентарі провести.

З відомими прізвищами під час голосування 31 березня народ може елементарно заплутатись. Уявіть собі — голосує людина за «Яблуко», а в них у списку свій **В. Ющенко** є, щоправда, Владислав, але не банкір, а правник. А «Наша Україна» має свого **Омельченка**, та ще й **Олександра Олександрови-**

Нічого не залишається, як заохочувати народ до голосування прізвищами зірок. Вкотре експлуатують знаменитих спортсменів і артистів. Футболіст **Олег Блохін** цього разу опинився в КПУ, а минулих парламентських виборів потрапив до Верховної Ради від «Громади». Пригадую, як в кулуарах на Блохіна даремно полювали журналісти — з ними він спілкуватися відмовлявся навідріз, а відтак взагалі склав депутатські повноваження. Історія має шанси повторитися.

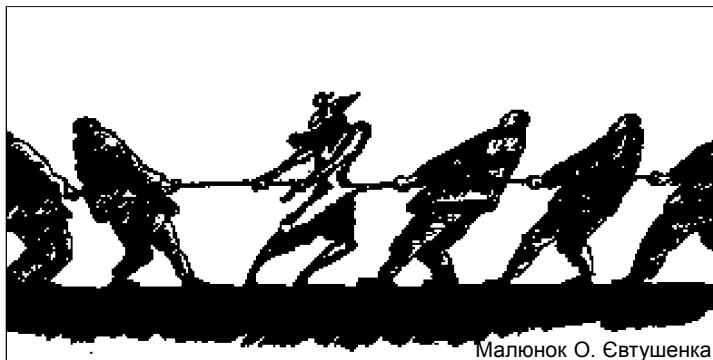
Сергій Бубка опинився в «За ЄдУ!», там же — **Дмитро Гнатюк**, він колись співав за «Громаду». Несподівимі шляхи Твої, Господи.

У «Нашій Україні» співає і балотується **Оксана Білозір**. Найбільше світл зібрала «Єдність» — там і **Богдан Ступка**, і **Неоніла Крюкова**, і **Ніна Матвієнко**, яка минулих виборів перемогла від Руху, але відтак у парламенті бути не побажала. Зате зараз в одному списку з **Віталієм Масолом**, тим самим, за чий відставку колись голодували студенти.

Більше відома як дружина **Яна Табачника** співачка **Тетяна Недельська** — серед «Жінок України».

Нарешті, є в шоу-бізнесі і самовисуванці — старі знайомі по «Території А» **Ангеліка Рудницька** і **Олександр Бригинець**. Вона — по 214-му округу, він — по 212-му. Вона, виявляється, не тільки співає, але й тямить у політиці. Як, виходить, і вічно «юний орел» Михайло Поплавський, теж самовисуванець. Що не кажіть, а в цій країні можливо все.

• Людмила ПУСТЕЛЬНИК

Малюнок О. Євтушенка

що разом переможуть на виборах, мають шанси на звання першого офіційно зареєстрованого депутатського клану. Наразі вони балотуються: глава сімейства 74-річний Габер Олександр Кирилович, його дружина — Габер Лідія Максимівна, їхні діти — Габер Кирило Олександрович (48 років), Габер Микола Олександрович (42 роки) та онуки Габер Ольга Кирилівна (25 років) і Габер Максим Миколайович (22 роки). Правда ж, зворушливо?

На цьому тлі брати професіонали **Ющенки** з «Нашої України» (найвідоміший Віктор і старший Петро) виглядають такими собі скромниками. Ще одна пара родичів — батько і син **Порошенки** — теж в «НУ». Син уже

ча! Тільки той, що в «НУ», звичайно, не київський мер, а директор корпорації «Укрреставрація». З **Бойками** взагалі голова обертом — не досить одного, що очолює «третій Рух», то ще й «За ЄдУ!» має двох Бойків, крім них — двох **Гнатюків** і двох **Яковенків**. Усіх зареєстрованих Бойків — аж 22, вони представляють усе, що завгодно — від комуністів до УНА, не бракує і самовисуванців. І будь тут мудрий, як каже кум Іван... У лівих той же клопіт з однофамільцями, але їм трохи легше: у блоці Вітренко ще одне прізвище **Марченко** належить Ірині, комуністи, крім свого полум'яного ватажка Петра **Симоненка**, мають у списку Олену Симоненко.

«УКРАЇНА ДЛЯ США НЕ БАЙДУЖА». ПОКИ ЩО

Помічник заступника держсекретаря США і колишній американський посол в Україні **Стівен Пайфер** недавно знову побував у Києві. Одна з головних причин візиту відома — наші парламентські вибори і цікавість до них адміністрації США.

У столиці України **Пайфер** мав зустрічі в міністерстві закордонних справ, президентській адміністрації, Раді національної безпеки та оборони. Серед інших питань обговорювалося приєднання України до Світової організації торгівлі, її роль у ГУУАМ, проблема Придністров'я.

Крім того, гість спілкувався з нашими незалежними журналістами і представниками Моніторингового комітету. Саме останні допомогли скласти уявлення про хід виборчої кампанії, а самі вибори «уряд США вважає надзвичайно важливими для українського народу, це нагода ще раз підтвердити свій рух демократичним шляхом і бажання стати частиною Європи» — декілька разів наголосив колишній посол під час розмови з українськими ЗМІ.

— **Свого часу Ви спостерігали за нашими президентськими виборами. З побаченого тепер можете зробити висновок, що українці вчаться на власних помилках?**

— Оцінку виборам надасть ОБСЄ. З моїх власних спостережень — є позитивні моменти виборчої кампанії, є і проблеми. Ці вибори відкриті для спостерігачів, є серйозні зусилля представників неурядових організацій поширювати інформацію про вибори. Це якісно новий рівень у порівнянні з тим, що було раніше. Однак деякі політичні сили мають проблеми з доступом до ЗМІ. Щоправда, коли я був тут у грудні, мене за-

певняли: певні партії взагалі не зможуть потрапити до мас-медіа, тепер бачу протилежне. Хоч на наше переконання, всі учасники виборчого процесу повинні мати рівний доступ. Ще одна проблема, про яку чуємо дуже часто — адміністративний ресурс, особливо гостро це питання стоїть у регіонах. Вселяє надію те, що в деяких випадках урядові структури реагують на вказані порушення. Так, я бачу, що помилки враховуються.

— **США залучатимуть власних спостерігачів?**

— Від нашого уряду будуть представники посольства, вони діятимуть у рамках правил ОБСЄ. Можуть приїхати спостерігачі від Конгресу, можливо, буде своя команда від Національного Демократичного Інституту. Якби нам було байдуже до України, ми ніколи не виявляли б такої уваги до наших виборів. Та найважливішим буде спостереження самих українців. Порушенням мають запобігти і екзит-поли — опитування на виході з виборчих дільниць, які, як повідомляють мені в моніторинговому комітеті, мають проводитись.

— **Україна не підкорилася вимозі США у питанні виготовлення лазерних дисків. Що чекає її тепер?**

— Правду кажучи, я трохи розчарований. Коли я працював послом в Україні, в червні 2000-го року ми досягли домовленості у питанні захисту інтелектуальної власності, я вважав, що питання вирішено. На жаль, це не спрацювало. Наше посольство у цій ситуації може співпрацювати з українським урядом, щоб запровадити таке законодавство, яке розв'язувало б занепокоєння США у згаданій галузі. Прикро, але той законопроект не був ухвалений, у прийнятому законі відсутні моменти, що захищають інтелектуальну власність. Після кількарізового відкла-

дення санкцій проти України ми нарешті були змушені їх запровадити. Утім, тут теж є шляхи вирішення — Верховна Рада може змінити закон. Або ж, якщо прийнятий закон буде справді рішуче захищати права інтелектуальної власності, і це побачить американський уряд, то ми переглянемо питання про санкції. Тобто — ми не очікуємо, що прийнята редакція закону працюватиме, але будемо раді, якщо помилляємось.

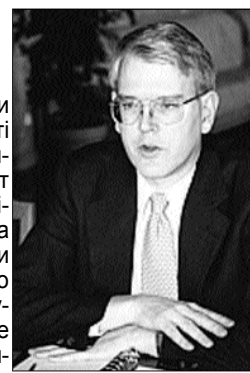
— **Ви були послом в Україні, коли США відмовили нам в екстрадиції Павла Лазаренка, зараз така ж проблема існує стосовно майора Мельниченка.**

— Між Україною і США немає угоди про екстрадицію, тому немає правової бази для видачі згаданих осіб. Крім того, Україна лише недавно ухвалила Кримінальний кодекс, він лише зараз вступає в дію. До того ж, нам відомо про проблеми української пенітенціарної системи.

— **Коли Ви працювали у нас послом, непогано вивчили українську, але зараз спілкуєтесь з допомогою перекладача.**

— Мовою я володів не занадто добре, зараз бракує розмовної практики. Хоч українською мовою читаю, трапляється, переглядаю ваші видання.

Л. П.

Стівен Пайфер

ВETERANІВ УПА ВИРІШИЛИ «ДОБИТИ» «ПІЛЬГАМИ»

Голові Львівської обласної Державної адміністрації п. Михайлу Гладію

Копія: головному редактору тижневика «Слово Просвіти» п. Любові Голоті

ШАНОВНИЙ ПАНЕ МИХАЙЛЕ!

У сорокових роках ми, теперішні інваліди Української Повстанської Армії, а тоді — просто молоді хлопці, не робили ніякого вибору, бо знали: мусимо боротися за незалежну Україну. Ніхто не віддав — залишиться живим чи загине; наші воїни гинули і часто залишалися похованими там, де спіткала їх смерть від ворожої кулі. Ніхто не сподівався ніяких нагород, бо єдиною нагородою для кожного була ідея незалежності. Мало нас дожило до 1991-го року, а ще менше залишилося тепер. Багатьом не вдалося уникнути заслання і сибірських морозів. Коли ми ще не знали, як будуть боліти через багато років численні рубці на тілі, як почнуть передчасно синіти і терпнути відморожені руки й ноги, як колишні травми дадуть знати про себе болями й інсультами. Ті, що дожили до дня проголошення Незалежності України, вважають себе щасливими. Коли ми, інваліди УПА, отримали від обласної адміністрації пільги на комунальні послуги, то розцінили це як уклін за нашу боротьбу і визнання наших заслуг перед державою. Воістину, це все, що ми отримали за нашу ратну працю... Залишалася ще одна мрія — бути визнаними на державному рівні, Верховною Радою, урядом і Президентом, але на той час... довідалися про те, що нас позбавили пільг на світло і газ. Позбавили ті ж, хто їх надав. Сушимо собі голови: що сталося? Чи наші заслуги раптом втратили свою вартість, чи, може, обласна адміністрація вирішила розбагатіти за рахунок тих двох десятків інвалідів, яких перебрехала невідомо коли і невідомо чому прийнятим рішенням? Невже бюджет області можна врятувати лише за рахунок нас, інвалідів УПА? І чи можемо ми сподіватися на визнання на державному рівні, коли на обласному нас так зігнорували?

Хотілося б довідатися, пане Михайле, чому з нами так бездушно поведилося? Адже Ви мусите знати, що тільки на ліки щомісяця кожен з нас потребує чималенької суми, яку не завжди може викроїти зі свого куцого бюджету. Ліпше б Ви, шановний пане голово, хоч раз поцікавилися тим, як ми виживаємо, переважно самотні, вдівці і вдови, обмежені багатом в чому. Краще б Ви хоч інколи проявили увагу до нас, заклали до себе, поговорили з нами про наші проблеми і, можливо, допомогли б вирішити їх. Нестерпно боляче почувати себе зайвими у своїй державі, обкраденими як фінансово, так і морально своїми ж, місцевими керівниками...

Дуже прошу Вас дати відповідь на мого листа. Думав написати його спільно зі своїми побратимами, але довідався, що вони уже теж письмово звернулися хто куди мій: нам тепер не просто зустрічатися і гуртуватися — через вік і незадовільний стан здоров'я. Моїх побратимів рішення обласної адміністрації скривдило не менше, ніж мене: воно боляче ранило гідність вояків УПА.

З повагою —

Йосиф КОВАЛИК,
учасник руху УПА,
інвалід, член Братства УПА.

ХРОНІКА ПОДІЙ

ПРОТИ БЛОКУ “НАША УКРАЇНА” АКТИВНО ВИКОРИСТОВУЄТЬСЯ АДМІНРЕСУРС

Про це заявив лідер Українського Народного Руху Юрій Костенко під час прес-конференції у Львові. За його словами, у східних регіонах держслужбовців залякують, вимагаючи певних результатів на парламентських виборах, і погрожують звільненням. Він повідомив, що у м. Буську на Львівщині були брутально знищені всі рекламні щити “Нашої України”. Крім того, “ведеться відверта дезінформація” в загальнонаціональних ЗМІ, зокрема, телеканал “Інтер” повідомив, що блок “Наша Україна” “рекламують чеченські бойовики”. Проте Ю. Костенко припускає, що “така агресивна агітація “проти” може обернутися агітацією “за”, оскільки виборці насправді розумніші, ніж про них дехто думає”.

Ю. Костенко також повідомив, що стенди з інформацією про заплановані зустрічі з представниками “Нашої України” у більшості населених пунктів Львівської області не простояли й двох годин — “невідомі” здрали оголошення та навіть трошили стенди. На думку лідера УНР, “у такий спосіб представники блоків-аутсайдерів намагаються якщо не привернути до себе увагу, то, бодай, якимось боротися з популярністю блоку-лідера”, оскільки виборці на Львівщині здебільшого знають про існування лише трьох блоків: “Нашої України”, комуністів та блоку Юлії Тимошенко.

“Наша Україна” в наступному парламенті продовжуватиме реформи у молодіжній сфері, започатковані урядом Ющенка.

Лідер виборчого блоку “Наша Україна” Віктор Ющенко наголошує, що одним з головних завдань блоку є створення умов для реалізації потенціалу молоді. Про це він сказав у радіопрограмі циклу “Відверті діалоги” на першій програмі Національного радіо.

В. Ющенко запевнив, що він та його блок ініціюватимуть у парламенті продовження реформ у молодіжній сфері, започаткованих його урядом. Зокрема це стосується програм державного кредитування освіти та будівництва житла, розширення можливостей працевлаштування молоді, проведення чесної та прозорої політики на всіх рівнях. Державними пріоритетами В. Ющенко також назвав боротьбу зі СНІДом та зменшення рівня безробіття й бідності. Першим кроком до подолання цих негативних тенденцій має стати ефективна економіка.

“Влада повинна створити ефективну економіку, щоб кожна молода людина знала чітку відповідь на елементарні запитання: як знайти роботу, як забезпечуватиметься навчання, як реалізувати себе в бізнесі”, — сказав лідер “Нашої України”.

В. Ющенко також закликав “не вішати на молоді тавро аполітичності та пасивної поведінки на виборах”: “Якщо ми, старші, створили сьогоднішнє суспільне, політичне і виборче поле, і самі не переконані, що воно чесне та справедливе, то чи можна звинувачувати молоді у якійсь поведінці?”

ПРИБУЛИ СПОСТЕРІГАЧІ РАДИ ЄВРОПИ ЦВК зареєструвала міжнародних спостерігачів від ОБСЄ, Угорщини, Азербайджану, Філіппін та Європейського громадського форуму

Усі зареєстровані спостерігачі є громадянами іноземних держав, окрім Валерія Коваленка — громадянина України. Як повідомив представник ЦВК, В. Коваленко — почесний консул Республіки Філіппіни, який є єдиним офіційним представником цієї держави на території України, зареєстрованим у МЗС України.

Спостерігачі матимуть зустрічі з лідерами політичних партій, представниками неурядових організацій та ЗМІ. Очікується прибуття восьми спостерігачів, які перебуватимуть у Києві до початку березня. Потім спостерігачі РЄ ще раз прийдуть в Україну наприкінці березня.

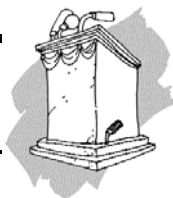
Приїзд гостей здійснюється на прохання “незадоволених учасників” виборчого процесу, які запропонували спостерігачам приїхати не перед самими виборами, 31 березня, а на місяць раніше, “щоб подивитися, які процеси відбуваються”.

УНІАН

• ПРЕЗИДЕНТ НАВЧАВ ПОЛІТИКІВ ЧЕСНОСТІ

Найкоротший політичний анекдот тижня: Президент Кучма обіцяв суспільству чесні вибори. Суспільство на зустрічі в Леоніда Даниловича представляли керівники виборчих блоків, яких заздалегідь зібрали в гаранта. Президент говорив протокольні правильні слова про недопустимість брудних технологій, прозорість виборчого процесу тощо. При цьому, за словами керівника штабу БЮТ Олександра Турчинова, глава держави щиро дивувався, коли йому розповідали про ситуацію в регіонах, де монополію на політичну рекламу встановила “За ЄдУ”, та про інші непривабливі епізоди виборчої кампанії. Згаданий блок Президент тут-таки захистив від критики, а надто рішучих виступаючих трохи охолодив: мовляв, не варто дуже активно скаржитися європейським організаціям на порушення. Краще скаржитися безпосередньо Леоніду Даниловичу.

•

МОВНІ АСПЕКТИ В ПЕРЕДВИБОРНИХ ПРОГРАМАХ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ ТА БЛОКІВ

Спробуємо проаналізувати мовні аспекти передвиборних програм партій та блоків, які мають шанс потрапити до Парламенту. Це — “Наша Україна”, Комуністична партія, Партія зелених, “Жінки за майбутнє”, СДПУ(о), “За Єдину Україну!”, Виборчий блок Ю. Тимошенко, соціалістична партія, виборчий блок Н. Вітренко.

Позиції партій з мовного питання можна розподілити на 4 групи.

Перша — партії, які найбільше сприятимуть подальшому розвитку української мови, це обіцяють блок Ю. Тимошенко та блок В. Ющенка. БЮТ у майбутньому парламенті буде захищати національну культуру та мову “як чинники консолідації громадян України”. Одночасно блок “гарантує вільний розвиток мов і культур усіх етносів, які є в Україні”. Подвійна згадка мовного питання свідчить про те, що цей блок вважає питання одним із пріоритетів у майбутній законодавчій діяльності.

Програма блоку В. Ющенка написана крізь призму економічних проблем. Тому вирішення мовного питання пропонується також в економічній площині. “Змінимо принципи оподаткування у видавничій сфері з метою підтримки національного книговидавництва”. У разі виконання цієї обіцянки в Україні збільшиться кількість книжок, виданих українською. Одночасно скоротиться ввезення в країну книжкової продукції, що була надрукована в Росії.

Друга група представлена однією партією — СДПУ(о). Насамперед, партія “категорично відкидає політику протиставлення громадян за мовною ознакою”. Своїми пріоритетами в духовно-культурній сфері есдеки вважають “розвиток національної, мовної самобутності”. Одночасно соціал-демократи гарантуватимуть “повноцінний і вільний розвиток російської мови та культури”. Таким чином, СДПУ(о) стоїть на такій позиції: на законодавчому рівні треба визначити статус російської мови в Україні. Слід нагадати, що есдеки однією з причин відставки з посади першого віце-спікера Віктора Медведчука вважають його наполегливі спроби винесення на розгляд нової редакції Закону “Про мови”.

Третя група — це позиції КПУ та блоку Н. Вітренко. Прогресивні соціалісти разом зі своїми соратниками

Фото О. Кутлахметова

Голосує своєю мовою

пропонують надати “українській та російській мовам статусів рівних державних мов”. Нагадаємо, що виконання таких обіцянок вимагатиме внесення змін до Конституції.

Комуністи пропонують ще радикальніші дії. Їх пріоритетом є передусім “захист української мови від сплюндрування псевдопатріотами”. Водночас КПУ обіцяє “розвиток мов і культур національних меншин”. І головне завдання — “надання російській мові статусу другої державної”. Нагадаємо, що велика кількість членів фракції з парламентської трибуни виступають виключно російською мовою.

Четверта група — чисельніша: ПЗУ, СПУ, “За Єдину Україну”, “Жінки за майбутнє”. У передвиборних програмах цих партій та блоків відсутні прямі згадки про мовне питання. Але всі партії наголошують на загально-визнаних демократичних принципах: безконфліктний розвиток суспільства, надання можливостей для духовного і культурного розвитку людини. Тобто ці партії, імовірно, не будуть ініціаторами введення в законодавство змін з мовного питання. Швидше за все, їх позиція при голошуванні визначатиметься ситуативними домовленостями. Крім цього, позиція блоку “За Єдину Україну” не буде однаковою. У блоці знаходяться як проросійські налаштовані представники “Регіонів України” та “Трудової України”, так і прихильники широкого розвитку української мови

— члени Аграрної партії.

Таким чином, у майбутньому парламенті можуть розглядатися три пропозиції з мовного питання:

1. Подальший розвиток української мови (блок Ю. Тимошенко, блок В. Ющенка “Наша Україна”);

2. Українська мова — єдина державна мова, але в законодавстві повинні бути врегульовані права російської мови (СДПУ(о));

3. Російській мові повинен бути наданий статус другої державної мови (КПУ, блок Н. Вітренко).

Згідно з даними соціологічних досліджень, переважну більшість у парламенті не отримає якась одна політична сила. Тобто вирішення мовного питання залежатиме від точки зору тих партій, які не вважають проблему мови першочерговою. Можна зробити висновок: у майбутньому парламенті не складеться конституційна більшість (300) голосів для внесення змін до Конституції — тобто російська мова не буде визнана другою державною мовою. А ось прийняття нового Закону “Про мови” та ратифікація “Європейської Хартії регіональних мов або мов меншин (1982)” у редакції, яка надає можливість ширшого функціонування російській мові в офіційних установах, може бути реальною за домовленості з партіями і блоками, які не вважають це питання пріоритетним.

ГРАЧ ПРОЛЕТІВ. РАЗОМ ІЗ КУНІЦИНИМ

Кадрова війна, залпи якої недавно гриміли навколо київської мерії, перемістилася в автономію — у Криму спочатку спікер Л. Грач, а відтак колишній прем'єр республіки С. Куніцин позбулися статусу кандидатів у депутати.

25 лютого в Сімферополі Центрального районного суд визнав незаконним і відмінив рішення окружної виборчої комісії № 25 від 5 лютого ц. р. про реєстрацію кандидатом у депутати Верховної Ради Автономної Республіки Крим голови ВР АРК Леоніда Грача. Таким чином, суд задовольнив скаргу Інни Галкіної — довіреної особи кандидата в депутати ВР АРК Тетяни Красикової, президента ТРК “Чорноморська”, яка також балотується у виборчому окрузі № 25.

На думку позивачки, не всі надані до окружної виборчої комісії документи заповнені особисто кримським спікером, в декларації про майно занижена більш ніж на 200 кв. м площа його житлового будинку на вул. Аксакова в Сімферополі і не вказано отримання доходів від продажу квартири по вул. Декабристів.

Суд врахував і те, що заяву про реєстрацію кандидатом у депутати Грач подав не особисто, а через свого представника, повноважень якому надано не було (УНІАН).

Адвокат Грача Ірина Романова назвала рішення суду “політичним замовленням”, хоч і не сказала, чиїм саме.

Утім, карта кримського спікера ще не остаточно бита — його висунуто за партійним списком КПУ у народні депутати України, номер цілком прохідний — 11-ий.

Тим часом, повідомляє УНІАН, один із членів Президії ВР АРК, який побажав залишитися неназваним, заявив, що “рішення суду дуже хороше”: “Тепер у Л. Грача є шанси поборотися за посаду спікера Верховної Ради України”.

Боротьба, фактично, вже почалася традиційними методами лівих — товариш Леонід заявив, що просити захисту в Росії. Офіційної реакції північного сусіда ще не надходило, а тим часом кримські комуністи організували мітинги місцевих пенсіонерів на підтримку спікера. У повітрі знову запахло війною — саме до такого розвитку подій готувалися в Криму

декілька років за правління сумнозвісного Мешкова. Той також постільно просив утрутитися “російського брата”.

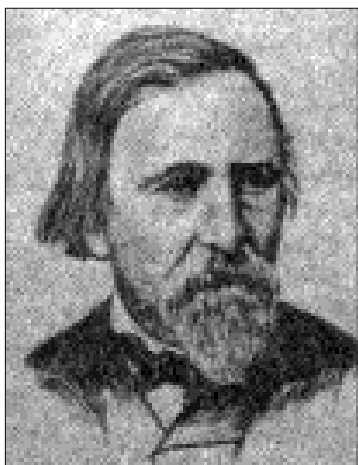
У “справі Грача”, як вважають його прихильники, простежується рука “гаранта”. Грач не влаштовує Кучму не лише своїм комуністичним брендом, а й тим, що нахабно затьмарював у регіоні “За ЄдУ!”, про симпатії до якої Леоніда Даниловича не треба нагадувати. Ні для кого не є таємницею, як спікер кидав величезні бюджетні кошти на рекламу власної персони під час виборчої кампанії.

Тим часом, Грач завдав удару у відповідь — 26 лютого виборча комісія автономії зняла з реєстрації спікерського опонента Сергія Куніцина, а заодно — і 30 членів його команди. Найцікавіше те, що таке ж рішення комісія прийняла і стосовно Тетяни Красикової.

В таборі Куніцина готують позовні папери, наполягаючи на тому, що вирішувати — бути чи не бути комусь кандидатом — має право тільки суд, а не комісія.

Д.П.

•

Н. Орда

Трапляються в цьому житті, дорогий читачу, особистості, котрі служать немов унікальним ферментом для своєї епохи, — брав уроки у Шопена, вдосконалюючи свою майстерність гри на фортепіано, малярську освіту здобував у славетній студії п. Жерара в Парижі, де в середині 1840-х років був директором Італійської опери. Написав і в 1873 році видав “Граматикку музики”, надзвичайно високо поціновану С. Монюшком. Та що казати — лишень про його безкорисливу дружбу з А. Міцкевичем написати можна блискучий роман! А ще ж цей чудовий композитор — добре відомий су-

ЕПОХА, ВІДТВОРЕНА ОРДОЮ

часникам — піаніст, педагог, художник жив у Австрії, Швейцарії, Італії, з 1833 — у Франції... І скрізь лунала добра слава про нього — безкорисливого, людського.

Малодосліджена сторінка його життя припадає на Віленський університет — юнака виключили звідти за участь у таємному студентському товаристві “Зоряне”. Виключення лишень прискорило подальший розвиток подій: участь у збройному повстанні 1803—31 рр., поранення, втеча за кордон після придушення народного невдоволення, змужнення й становлення особистості. Отож лише про цей період можна створити прекрасний бойовик.

Ім'я й прізвище цього митця таке ж рідкісне, як і його доля — Наполеон Орда. Народившись у с. Вороцевичі Пінського повіту Мінської волості (тепер Іванівський район) у родині інженера-фортифікатора 11 лютого 1807 року, назавше пов'язав творче своє життя з Україною, хоча вірно любив Литву, Білорусь, Польщу, які платили йому такими ж вірними друзями, а Вільнівський університет допоміг здобути

прекрасну освіту. Його романси й пісні на слова С. Вітницького й А. Плуґа співала вся Європа, а Ліст і Шопен захоплювалися мажурками, полонезами й вальсами композитора. До речі, гроші, виручені від продажу виданого ним “Альбому творів польських композиторів” маестро Наполеон роздав менше влаштованим друзям — умів допомагати всім, вважаючи щедрість душі найви-

щим благом, яке дається людині.

Як художник, Орда найбільше відомий своїми замальовками архітектурних пам'яток, місцевостей, пов'язаних із життям і діяльністю видатних людей тієї епохи, — на теренах України, Білорусі, Литви й Польщі. Для того, щоб їх зафіксувати, сховавши усю Волинь та Берестейщину. Архітектурні замальовки художника

виділяються точністю й документальністю, що має неоціненне значення, власне, для історії архітектури. А взагалі й нині замальовані Ордою пам'ятки, що не збереглися до наших днів — замки в Ольшанах, Крєві, Пінську, Камінецька вежа, садиби і палаци в Бугановичах, Молодові, Ружанах, монастирі, серед яких особливо виділяється картезіанський — у Березі Картузькій та багато інших, мають неабияку історичну цінність.

Плідний період у малярстві Наполеона Орди припадає на Волинь, батьківщину матері, де він працював домашнім учителем у нащадків гетьмана К. Острозького. Доля багатьох картин цієї пори — 60-ті роки XIX ст. — невідома. На диво врівноважений, бадьорий, мужній, він завжди був зразком душевності й витримки. Помер у Варшаві 26 квітня 1883 р., поїхавши провідати хворого друга.

Нащадки волинських вихованців Орди могли б і відгукнутися — нещодавно минуло 195 років з дня його народження.

Картезіанський монастир в Березі Картузькій. З малюнка Н. Орди, XIX ст.

ДОРОЖНІ НОТАТКИ

Чесно кажучи, перша асоціація, що виникла при назві “Пінськ”, була саме такою — “Пінські болота”. Глибока білоруська провінція, — подумалося стереотипно. Та все ж вирішила поїхати в ті краї: вперше ж бо вирушала до Білорусі.

Отож, болота болотами (справді, неподалік — унікальний заповідник, який збирає екологів чи не з усього світу), але Пінськ справляє враження охайного міста. Історично ж Пінщина на Поліссі мала неабияке значення в часи і Київської Русі, Великого Литовського князівства, і пізнішої Зрештою, українська родова гілка Рюриковичів походить, як твердять знавці, саме з турово-пінських князів. Принагідно додалася також, що слово “пінчук” — це територіальна назва населення пінського (пінського, — як подає Енциклопедія українського мовства) Полісся.

До сьогодні обличчя Пінська визначилася (далеко не вся, звісно) католицька архітектура. Домінантою міста є фундаментальна споруда єзуїтського колегіуму над річкою Піною. Тепер там — краєзнавчий музей та хореографічна школа. Незвично було застати вчорашній день у магазинах Пінська. Дивним було повернення до минулого і в гімназії, де ми побачили червоні прапори із зірками і старими гаслами. Щоправда, відчувалося: симпатичні, гостинні вчителі й учні просто мусять терпіти ідеологічну атрибутику вчорашнього дня. А я подумки молилася, щоб у нас ніколи не було повернення до старого.

Між іншим, у найкращому шкільному закладі Пінська мова викладання — російська. Білоруська вивчається з-поміж інших предметів як англійська...

Думала, що ніде вже не почую білоруської. Так, на вулицях Пінська, хоч як нашошувала вуха, таки не вчула цієї чудової мови. Але на конференції, куди запросили мене як журналістку, було чимало виступів і реплік по-білоруськи. Знову-таки, це певне культурне гетто, — подумалося мені. Чи в нас у Києві, приміром, краще? Про східну Україну мовчу...

До слова, білоруські колеги перепитували, чи все було ясно з виступів їхньою рідною мовою? “А хіба ви не розумієте української?” — відповідала запитанням на запитання. Коли ж поверталася додому, та й у Києві пізніше, все наздоганяли мене білоруські слова і вислови. Щоб знати мову,

необхідне повноцінне середовище, треба, аби мова на кожному кроці оточувала нас, відлунювала в свідомості й підсвідомості. Зрозуміло, чому новопосталі кафедри української мови в університетах Польщі або Чехії мають постійний недобір охочих вивчати її. “Навіщо нам така мова, коли нею не розмовляють самі українці?” — не без резону пояснюють студенти...

* * *

лися за ґратами, і їхнім нещасним матерям.

Причини цієї соціальної біди, як і наркозалежності, — різні. Деякі з жінок потрапили в тюрму, доведені до відчаю знущанням над ними чоловіків-п'яниць. Дійшло до найстрашнішого — вбивства...

У “Калегіумі” спробували зазирнути “в корінь”. Ось що розповідає голова об'єднання Надзя Авсієвич: “Ми, кілька молодих жінок із Пінська, вирішили заснувати в місті культурно-творчий осередок. Готува-

школах. Потім вирішили провести конференцію, куди запросили ініціативних людей з інших провінційних міст Білорусі. І що ви думаєте — охочих виявилось так багато, що мусили декому й відмовляти. Невже й справді так зацікавили людей гендерні стереотипи? На самій конференції я пересвідчилася — справді так. Було чимало соціальних педагогів, працівників дошкільних закладів, учителів, правників. Звісно, запросили й журналістів.

Головне — сперечатися, дискутувати, обговорювати проблему, а не замовчати

БІЛОРУСЬКИЙ МОТИВ

ПІНСЬК, «КАЛЕГІУМ» І ШВЕДСЬКИЙ

Але повернімося до Пінська. Саме там я зустрілася з напрочуд ініціативними молодими людьми, які гуртуються навколо громадсько-освітньої організації “Калегіум”. Завзяття дає їм змогу працювати в різних напрямках, але переважно це освітньо-соціальні програми. Наприклад, розповсюдження інформації і тренінги — як уникнути наркотичної залежності. “Drugbox” — так називається програма, яку впроваджують у Пінську разом із двома шведськими організаціями. У “Калегіумі” чимало волонтерів, які оволоділи методами і прийомами переконувати — і навчають інших. Підключається і Центр психологічної служби — все це не завжди “галочки”, а на совість.

У “Калегіумі”, як можуть, опікуються жінками, позбавленими волі. У Гомелі — єдина в Білорусі жіноча тюрма. Тут також перебувають і діти ув'язнених, яким ще не виповнилося трьох років. “Коли б не однаковий одяг на всіх мамах, дитячий будинок колонії нагадував би звичайний дитячий садок”, — сумно розповідають ті, хто побував там. Враження — різні, головне ж — по-людськи допомогти і дітям, що опини-

ли вистави, концерти, разом мандрували. Але зіткнулися з тим, що нас не сприймали всерйоз. Бо ініціативність жінок — явище незвичне у нас. Отож, ми почали задумуватися: чому активність вважається прийнятною для чоловіків, але не для жінок? Чому малим дівчаткам завжди дарують ляльок і посуд, а хлопчикам — машинки, зброю, конструктори? Чому на телебаченні бачимо жінку-красуню, надто в рекламних роликах, а щодо чоловіків — то камера здебільшого показує їхні розумні очі? Тобто, в чоловікові цінується інтелект, а в жінці — її сексуальність”.

Ось звідки ноги ростуть — зі стереотипів. Вони визначаються як гендерні: чоловік — сильний і годувальник сім'ї, жінка — пасивна й непомітна. Стереотипи, як заборони, обмежують особистість. Бо диктують і чоловікам, і жінкам неписані залізні правила: “Часто ми про це навіть не здогадуємося — чому нам дискомфортно у світі, де має бути “правильний чоловік” і “правильна жінка”. І страждаємо. Словом, робота “Калегіуму” почала розгортатися і в цьому напрямку — просвітницько-інформаційному. Виступали на радіо, ходили по

во. Справді, Марія, якій приїхали до цього Інституту, вміло, спонукали її до цілого ряду проблем.

Але ж і білоруси виявилися напрочуд сприйнятливими до нового бачення ситуації в суспільстві.

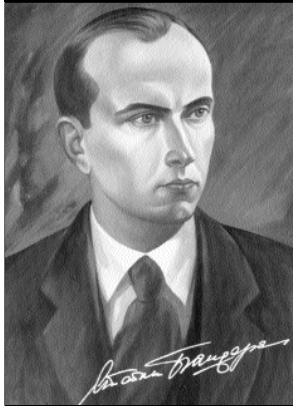
Загалом же, мене особисто просто вразила не лише традиційна гостинність білорусів, але й їхня настанова на зміну мислення. Здається, я очікувала чогось протилежного. Але зустрілася саме з такими людьми, за якими — майбутнє. Так само приємним було спілкування з гостями із півночі — відкриті, щирі, вони готові допомогти торувати нові дороги. Не назвала ще Сесілію Реймерс, менеджера зі Шведського Інституту, котра, як і її колеги, зруйнували мій стереотип щодо холодної замкнутої людини з півночі.

Отож, поверталася до Києва оптимістично налаштована — цей настрій передався мені від колег-білорусів та їхніх партнерок зі Швеції. Що ж, така реальність: хтось — мало не молившись на “бацьку” Лукашенку, а інші (нехай цих людей і менше) усе-таки будують нову Білорусь. І вона, хочеться вірити, все ж постане.

Людмила ТАРАН

СИМВОЛ НАЦІЇ

Чому Бандера досі залишається українським "Сфінксом"? Є анекдот, що демонструє найширше знання і уявлення про нього. Заходить Бандера з кулеметом у трамвай столиці. "Котра година?" — питає. Тиша. Питає знову. Мертвіша тиша. Нарешті встає, тремтячи, негр і каже: "О пів на шосту, батьку!" "Сиди, синку. Так бачу, що не москаль!" Щоби трохи збагатити уявлення людей про "батька", пропонуємо на їхній розгляд бібліографію праць — особисто його та про нього. Подаємо у цьому контексті також спробу узагальнити діяльність провідника... Думайте — читайте.

1. *Московські вбивці Бандери перед судом.* — Мюнхен, 1961.

2. *Московські вбивці Бандери перед судом (мюнхенське перевидання).* — Львів, 1991.

3. *Бандера Степан. Перспективи української революції.* — Видання ОУН. — 1978.

4. *Бандера Степан. Перспективи української революції.* — Дрогобич: Видавнича фірма "Відродження", 1998.

5. *Бандера Степан. Перспективи української революції.* — Київ: Інститут українського державотворення, 1999.

6. *Дужий Петро. Степан Бандера — символ нації.* — У 2 т. — Львів: Галицька видавнича спілка, 1996 — 1997 рр.

7. *Кук Василь. Степан Бандера — провідник ОУН.* — Київ, 1999.

8. *Вбивство Степана Бандери.* — Львів, 1993.

9. *Петро Мірчук. Степан Бандера — символ революційної безкомпромісовості.* — Нью-Йорк — Париж, 1961.

10. *Пастух Роман. Родина Степана Бандери.* — Стрий: Щедрик, 1995.

11. *Мудрик-Мечник Степан. Революційна ОУН під проводом Степана Бандери (причинки до історії).* — Стрий: УВІС, 1993.

1 січня мало б виповнитися 93 роки з дня народження одного з видатних українських діячів ХХ століття — Степана Бандери, чие ім'я на сьогодні в Україні ще, на жаль, продовжує викликати неоднозначну реакцію.

Очолювана ним, найдієздатніша тодішня українська організація — ОУН — активно і послідовно розгорнула у 1940—50-х рр. боротьбу, розріст і сила якої стали не тільки однією з причин "Холодної війни". Захід вдало подекуди спекулював українськими інтересами, щоб послабити східного ворога, реально боячись розмаху бандерівського руху. Усіх свідомих українців або мешканців Західної України вороги називали іменем Бандери — бандерівцями.

Він мав репутацію революційного, безкомпромісного політика.

Свою принциповість проявив ще під час Варшавського і Львівського судових процесів 1935—36-х рр., примусивши тим самим поляків визнати існування української проблеми у Польщі, а світ — заговорити про неї. Під час Другої світової війни своєю відмовою відкликати Акт про відновлення незалежності України від 30.06.1941 р. не пішов на компроміс із нацистською Німеччиною, по закінченні війни виступав проти намагань США та Великої Британії звести визвольний рух СРСР на "перебудовні" рейки.

З іншого боку, опинившись за кордоном, С. Бандера налагодив контакти зі США та Великою Британією. Власне, від цих країн наприкінці 1940 — на початку 50-х рр. надходила допомога ОУН у формі спеціальної підготовки вибраних членів Організації задля відправки їх на допомогу підпілля в Україну. На Батьківщину ті групи ОУН добиралися як каналами Організації, через Польщу або Чехословаччину, так і безпосередньо за допомогою США та Великої Британії. Зокрема, з використанням літаків, як це сталося наприкінці травня 1951 р., коли в Україну було закинуто 3 групи оунівців. В одній з них керівником був сотник Громенко, а в іншій перебував представник ЗЧ ОУН В. Охримович. Крім цих маршрутів, групи висаджувалися морським шляхом з кораблів або підводних човнів на морське узбережжя Польщі і т. д.

Крім того, з його допомогою створюється спільна організація "поневолевених СРСР народів" — Антибільшовицький Блок Народів (АБН).

Українці були однією з найактивніших націй, яка боролася проти Радянської імперії. Через це неодноразово організовувалися замаху на С. Бандеру. 15 жовтня 1959 р. радянському агенту Богдану Сташинському (хоч як це трагічно — українцю) за другої спроби вдалося вбити лідера української нації.

Його ім'я є символом борця для українців, а в світовій історії стоїть поряд з такими постатями як Кромвель, Гарібальді, Вашингтон.

РОМАН КОВАЛЬ СТВЕРДЖУЄ, ЩО ПОВЕРТАЄ УКРАЇНІ ДУШІ ГЕРОЇВ

Цю людину знавцям вітчизняної історії представляти не треба. Президент історичного клубу "Холодний Яр", автор кількох книг документальних досліджень про отаманів Холодноярської республіки, пристрасний публіцист Роман Коваль став авторитетним носієм героїчної історії спротиву українського селянства більшовицько-російській окупації України 20-х років ХХ століття. Переважна частина тих подій, про які пише у своїх книгах Роман Коваль, відбувалася на території Кіровоградщини — Олександрівський, Знам'янський, Новомиргородський, Кіровоградський райони. Герої його книг — реальні люди, наші з вами земляки, захисники Вітчизни, якими б пишася будь-яка інша держава, а в нас багатьох із них і досі не реабілітовано...

— **Пане Романе, донедавна в Україні знали Вас як політика, автора контрверсійних політологічних праць. І раптом, здається, Ви відходите од попередньої діяльності і поринаєте у дослідницьку працю. Як відбувається перехід з однієї якості в іншу?**

— У середині 90-х я написав книгу "Політичні портрети самостійної України" про людей, з якими зустрічався, співпрацював, — Левко Лук'яненко, Михайло Горинь, Степан Хмара, Валентин Мороз, інші. Переглядаючи остаточний варіант свого рукопису, я зрозумів, що цю книгу поки що не можна видавати, бо вона несе великий негативний заряд. Коли пізнаєш відомих людей зблизкою, часто вони втрачають ореол. Україні не обійдін зовсім інші, позитивні герої. Серед сучасників таким для мене став Зиновій Красівський. Він завжди залишався на недосяжній для багатьох моральній висоті.

Думку про те, що Україні потрібен позитивний герой, а не деморалізуюча правда, допомогла мені сформувати донька великого українця Юрія Липи — Марта. Ще в 1991 році на одній із конференцій у Львові вона зауважила, що та правда, яку я подаю в своїх книгах, виступає — обеззброює. Це зауваження глибоко засіло в моїй душі. У якийсь момент мені потрапила до рук книга Горліса-Горського "Холодний Яр", видана львівським видавництвом "Червона калина". Вона настільки схвилювала, збентежила мене, розгарячила мої почуття, що на черговому з'їзді "Державної Самостійності України" я запропонував резолюцію про вшанування холодноярських героїв. Що ми робимо й досі.

— **Ви зараз не голова ДСУ?**

— Голова. Але наша організація зараз відійшла від активної політичної діяльності. Те, що ми робимо,

для України зараз цінніше. Поставили меморіальний знак у Холодному Яру, я налагодив контакти з краєзнавцями з Черкаської, Кіровоградської областей. Коли вийшла перша книга "Героїзм і трагедія Холодного Яру", не уявляв, який безмір роботи ще попереду. Уже вийшло шість книг. Але це має бути велика серія. Якби я мав надійного спонсора, який би матеріально забезпечував ці видання, міг би готувати по дві-три книги на рік. Матеріал величезний. Значна частина його не закрита для дослідників, певний масив досі ще не розсекречений. Другою була книга "Кость Блакитний — отаман Степової дивізії". Мене дуже вразив чин двадцятидворічного юнака, що зумів зібрати двадцятитисячну (!) дивізію (це за більшовицькими даними), яка від Херсона до Черкас не мала жодної військової поразки. Навіть не стільки здивував факт його бойової зв'язки, скільки те, що цей юнак примудрився прогнати, вдягнути, забезпечити зброєю двадцять тисяч повстанців! Наступною була книга "Записки повстанця", потім "Отамани гайдамацького краю: тридцять три біографії", "Отамани святих і страшних". Мій товариш по клубу "Холодний Яр" Костя Завальнюк видав довідник про повстанців Поділля "Лицарі волі". Олег Шатайко із Тального написав книгу про Юрія Тютюнника. Про отамана Семена Заболотного під несправедливою назвою "Останній гайдамака" (він таки був не останній) вийшла книга в Одесі... Свою роль зіграв цикл радіопередач "Отамани гайдамацького краю". Історичний клуб "Холодний Яр" проводить зустрічі, вечори пам'яті отаманів у різних містах, не лише в Києві — у Кривому Розі, Чигирині, Черкасах, Миколаєві. Їх відбулося вже понад п'ятдесят. У цьому ряду стоїть і фільм, знятий разом з кіровоградцями Миколою Хомандюком та Володимиром Мошинським "Незасимий вогонь Холодного Яру" (його презентація відбулася в Києві і в Кіровограді). Це — вимога сьогодення, бо люди зараз менше читають, а більше дивляться. Якби фільм мав хороший резонанс, а творча група — зацікавленість у продовженні цієї теми, ми могли б Кіровоградською телерадіокомпанією зняти фільм про Юрія Горліса-Горського, про отаманів — уродженців області. Ця тема — лише привідкрита.

— **Не виникає бажання залишити її?**

— Ні. Тепер знаю: я прийшов у цей світ, щоб повернути Україні душі загиблих героїв. Коли працюю — вони обступають мене. У моїй кімнаті висять портрети

отаманів, є деякі їхні речі. Все це створює атмосферу маленької української фортеці у київському мегаполісі.

Смисл мого життя сьогодні — створити величезну галерею українських героїв, яка може стати однією з підвалин патріотичного виховання майбутніх поколінь. Усе це ще й дуже цікаво. Детективні сюжети, бої, зради, підступи, пригоди. Це те, що приваблює молодь, те, що вона бачить на інших зразках — англійських, російських. Але ж є своє! І якби ж держава або громадські інституції взялися допомогти (власне, тим, чим займаюся я, мав би займатися Інститут історії), можна було б зробити набагато більше.

— **Поки що Ви такої підтримки не відчували?**

— Є зацікавленість. Підтримка моральна на рівні громадськості, окремих осіб. Наприклад, цикл передач на радіо "Отамани гайдамацького краю" протегував Іван Драч. На час виборчої кампанії вони припинені, хоча в мене немає жодних амбіцій у цьому плані. А після виборів я планую продовжити ці радіопередачі.

— **Пане Романе, чи не закидають Вам пропагування анархії у формі "отаманства"?**

— Наші історики, науковці, взагалі, інтелігенція, формувалися під кліше, що отамани — це символ анархії, розбрату, руйни. Чимало відомих науковців дуже ревниво ставляться до моїх досліджень, їм важко переступити через свої стереотипи.

Але ж селяни отаманів часто називали батьками, бо ті забирали в більшовиків награбоване і віддавали людям. Взагалі, якби не було прихильного ставлення населення до повстанства, воно б не існувало. Це — однозначно. Українське повстанство діяло аж до 29-го року. А в 30-му році піднялася нова хвиля національно-визвольної боротьби на ґрунті розкуркулення і колективізації. Так звані волонки. В Україні відбувалися сотні повстань.

— **Але ж ми ніби знаємо, що в ті часи не було ніякого спротиву...**

— Мені приємно, що я

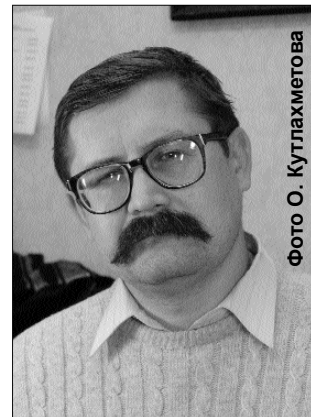

Фото О. Кутляметова

Роман Коваль

фактично спричинився до деміфологізації історії, нав'язуваної більшовиками. Міф про те, що проти загарбників боролися лише західняки, а східняки мало не з хлібом-сіллю зустрічали російські окупаційні війська, потребує розвінчання. Боротьба була масштабніша, гостріша.

До речі, Василь Кук, заступник Романа Шухевича, нині почесний президент клубу "Холодний Яр" — чітко й однозначно стверджує, що ОУН і УПА — продовження повстанського руху на Східній Україні. На мій погляд, це справедливі слова.

Героїчні вчинки, які знаходимо в нашій історії, слід лише належним чином подати і розтиражувати. І тоді з'явиться зовсім інше покоління українців. Світоглядна еволюція можлива навіть у сімдесят. Так, недавно отримав листа від свого слухача Івана Ромашка із Маріуполя Донецької області. Він пише, що все своє життя прожив яничаром, але ті передачі на радіо перевернули все в душі.

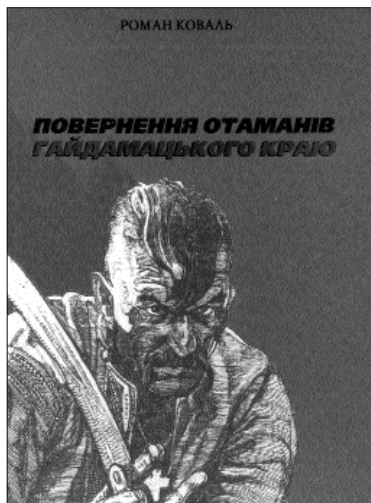
Поки що наша непевна інтелігенція тримає в своїх руках вогник національної ідеї. Але є величезна прірва між цією інтелігенцією і народом. Ми мусимо її скоротити, мусимо знайти такі слова, такі факти, які дійдуть до серця народу.

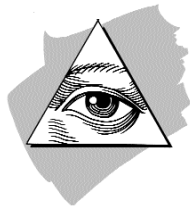
— **Дякую за розмову.**

З гостем розмовляла
Світлана ОРЕЛ

Від редакції. Нещодавно побачила світ нова книга Романа Ковалю "Повернення отаманів Гайдамацького краю", яка вийшла у видавництві "Діюкор". Книга є збіркою радіопередач авторського циклу "Отамани Гайдамацького краю", який у 2000 — 2001 роках прозвучав на Першому каналі Національного радіо.

Повертаються імена непересічних провідників революційного козацько-селянського руху 1917—1920 років, який довгий час незаслужено носив клеймо "бандитського" та "анархістського".

Продовження. Початок у
ч. 39 (2001 р.), ч. 2, 7, 8 (2002 р.)

ЩЕ ОДНА ТАЄМНИЦЯ

Академік Петро Масляк називає це явище найбільш загадковим, з точки зору історії, географії та геополітики. “Незважаючи на повну географічну відкритість, — зазначає він, — і не захищеність території, рівнинність рельєфу, відсутність природних меж у вигляді високих гір, пустель, непрохідних боліт, величезних річок тощо, українська земля, навіть тоді, коли вона не мала цієї назви, визначилася від Карпат до Дону і від Прип'яті до Чорного моря”.

Одним із безперечних чинників цього явища є унікальна геоструктура нашої землі, серед якої український кристалічний щит відіграє визначальну роль. Український кристалічний щит став ніби своєрідною підвалиною нашого національного буття, він дає відповідну земну енергетику, що намагається кожну особистість і притягує її до себе. Розлука зі своєю землею супроводжується загостренням ностальгічним почуттям, яке зафіксоване в різних варіантах легенд, бувальщин, спогадів, пригадувань, здогадувань, спалахів пам'яті, “евшан-зільного почуття...” Багато геологів схильні розглядати український кристалічний щит як первісні гори нашої земної кулі, що за мільярди років свого існування присіли до самісної землі, але зберегли в собі оту незримую енергію, що опромінює людину.

Геофізики пов'язують цю енергетику з повсюдною приналежністю уранових родовищ із супутним, відповідно підвищеним рівнем радіоактивності.

Саме це обумовлює, як стверджують вчені, виникнення на українському ґрунті великих історичних цивілізацій і сформувало відповідний світогляд наших пращурів. На користь припущення про унікальність українського кристалічного щита свідчить і відсутність на значній частині нашого Правобережжя морських відкладів-решток. Тому, власне, Правобережжя є своєрідною зоною пасіонарності, якою позначені відомі на весь світ учені, винахідники, митці, творці безсмертних творів. І як тут не згадати принагідно лише останню когорту: і Кондратюка, і Пулюя, і Корольова, і Сікорського, і Тищенка, і Чоломея, і Янгеля, і Глушка, і Люлька, і Лозинського, і Стравинського, і Ріхтера, і Коцюбинського, і Лесю Українку, і Маланюка, і Юрія Іллєнка, і Євгена Станкевича, і Ліну Костенко... Цей перелік можна було б продовжувати і в глибину XIX ст. і в сучасне — III тисячоліття. Пасіонарністю, тобто особливою енергетичною зарядженістю були позначені й українські воїни-звитязці, від праісторичного Микули Селяниновича, Байди Вишневецького, міфичного Мамай, Сагайдачного, Наливайка, Богуна аж до Махна та Романа Шухевича і Бульби-Боровця.

Незважаючи на найнестабільнішу зону коридорного прямоудугого і зворотного напрямків, яким була наша земля, майже жоден з етносів не зачепився за наші терени (окрім кримських татарів та гагаузів) і не вплинув суттєво на антропологічний і генетичний національний тип, про що свідчать тисячі археологічних розкопок, які були проведені на нашій землі протягом лише одного сторіччя. І має рацію, на мою думку, Петро Масляк, який стверджує, що українці зробили для втілення мрії людства про зоряні польоти більше, аніж інші нації разом узяті, не лише розробивши теорію космічних польотів, але й втілюючи її в життя. І до згаданого переліку прізвищ необхідно долучити і Кибальничу, і Засядьку, і Цюлковського...

ВИТОКИ УКРАЇНСЬКОЇ ДУШІ

Ставлення людини до людини — це і є, по суті своїй, ставлення до Бога. І всі літописні свідчення акцентують увагу на особливій гостинності наших пращурів, на їхній задушевності. Відсутність загостреного прагматизму, можливо, є причиною відсутності в світі бізнесу надблагатих українців, на відміну, скажімо, од вірменів чи греків... Я не оцінюю цієї якості ані позитивно, ані негативно, лише констатую, що така “тваринна цивілізація” (вислів Свами Пабхупада), яка сенс життя бачить у задоволенні людських потреб, є приреченою, бо вона обездушена.

Душа, як відомо, антиматеріальна, хоча я зустрівав запевнення в різних наукових публікаціях, що вона має свою вагу. “Душа в сто тисяч разів легша аніж розум, але настільки ж вона сильніша від нього. Душа, — стверджував Вівекананда, — наділена світлом, що потужніше аніж електрика, яскравіше аніж сонце чи місяць”.

І тому життя людське безглузде, якщо воно обездушене і відповідно — обездуховлене. Тому одуховлення українського надоклипа є просто вражаюче. І я завдячую нашим дідам і батькам, що вони зберегли цю возвеличуючу душу “архаїку”: стукати на Маланку обухом сокири по дереву, аби воно виродило, частувати кутею худобу, викачувати яйцем або виливати яйцем страх, заносити до хати Дідуха, підносити на тичці

обмайоване стрічками колесо, закопувати на “зелені свята” вільце, або ставити всім миром гойдалку, справляти обжинки, водити “Козу”, танцювати “кривого” танця, святити крашанки та писанки, святити воду, позначати страстинськими свічками сволоки, обкурювати хату, справляти вхідчини, підкладати під сволоки зернята і копійки, міряти до одвірка дітей на зріст, робити потягушки немовлятам, настоювати купелі з лубистку, збирати польові квіти і разом з кленовими галузками клечати домівки...

А яке багате на пахощі і кольори свято Маковія, коли освячений букетик васильків, чорнобривців, колосків, кількох булавок зрілого маку та чебрецю знаходив своє місце під всемісним сволоком, на якому нижче вирізьбленого хреста викарбовувались і сімейні дати, і родові імена... Життя було виповнене особливими ритуалами і набувало особливого змісту...

І замість нарікань, які сиплються звідусюди на нашій родовід, культивуючи і до того розросле почуття меншовартості, я складаю подяку: роду моему красному, роду пречудовому, бо я впевнився, що він жив за антропним принципом, узгоджуючи власне життя з безкінечністю Всесвіту, з Космосом і Логосом, надаючи йому особливого забарвлення — українськості.

Механічний образ світу, що ввірвався в життя моїх дідів і батьків разом з трактора-

пам'ять, вона має найпростішу формулу: H₂O... Людський плід перебуває в стані невагомості в материнських водах, немовля омивається купеллю і радіє лагідності й спорідненості літєлла, налитого в ночі... А якою вона буває привабливою, коли ти, вже сам дитина, прагнеш пальцями ноги промацати калюжку води, що зродилася після теплого літнього дощу десь неподалік від хати...

Богиня Дана, — розповідає Геродот, — “незрівнянна красуня”, непорочна Діва, мати всього створеного. І водночас — найсправедливіший суддя. У неї свої доньки — русалки... Відомий учений М. Шахнович стверджує, що немає на землі жодного племені, котре воду не вважало б за матір всього створеного, яка і наділена цілющою силою очищення та родючості. Тому і в українських міфах зазначається, що цар Вогонь і цариця Вода світ сотворили. Тому і не дивно, що від слова “Дана” походять назви наших рік. Вона є богинею передісторичного культу природи і загальних законів космогонії. З її іменем пов'язані не лише гідроніми, а й топоніми, наприклад, Донбас, етноніми — “донайці”, а в українській фольклористиці збереглися заклинання у формі приспівів: “Шіді, ріді, Шіді, ріді, Шіді, ріді, Дана”, що може бути витрактуване, як формула заклинання: “твори, твори річку, Дана”, тобто “течи, течі... або живи, живи, живи, Дана...” По багатьох джерелах розкидано безліч інформації про богиню Води і

Павло МОВЧАН

фото О. Кутакієвої

ВИТОКИ

ми, жатками, гарматами, гучномовцями, не озлобив їх, не змеханізував їхньої свідомості, вони зберігали, як і всі, хто був поряд, хто пережив голодомори, нечуване насильство і богозневажництво, найсердечнішу й найтоншу діалектичну пов'язь між собою і безмежним буттям космосу.

Внутрішній світ людини — душа, зовнішній — весь Всесвіт, якому немає ані кінця ані початку, як і самому життю. Отже, і людина через цю причетність відчувала, незважаючи на свою фізичну обмеженість, смертним тілом душевне безсмерття. Якщо життя — вища форма існування матерії, а людина — наверх цього життя, то зрозуміла річ, людина наділена від природи цим почуттям космічності, безмежності, а отже, і безсмертя.

Аналізуючи міфологію наших пращурів розумієш, чому неодмінно повинна була бути обожнена вода, яка відома під іменем Дани не лише на Україні, але і в Греції, Малій Азії, в Римській імперії, культ якої тривав і триває від часів пізнього палеоліту аж до нині, й іменем якої позначені наші найважливіші ріки: Данапр, Дністер, Дон, Дунай, Донець... А слово “дно” є ніби відлунням “дана”, віддзеркалюючи її вроду.

І ми рідко замислюємося над тим, якими дивовижними властивостями наділена вода. Вона може стати твердою — замерзнути, вона може стати парою, вона розмикається, коли в неї занурюється інший предмет, і змикається, вона стає дзеркалом, вона має

про обряди її культу, які справлялися по всій території розселення наших пращурів.

Відомий етнограф О. Дей, даючи мистецьку оцінку нашим обрядам, зазначав, що це “невичерпне джерело поезії, духовної краси”, творче використання якого може ще довго збагачувати художню культуру українців.

ЩО ТАМ, ЗА ТЕЧІЄЮ?..

...Скошене сіно на березі Раковки, згуртоване в копиці, проти сонця біліють вимочені у воді і розгорнуті перпендикулярно до води сувої домотканого полотна, кричачи нещухно кричать поміж рогозою та очеретами, що вже випустили свої зелені султани. Вода кипить, лунають дитячі голоси від захвату купального. Біля твоєї ноги, увиваючись і неухильно наближаючись, в'ється п'явка, на жовтуватому пісочку ворухить вусами зграйка ледачкуватих личків, а неподалік, розворушуючи осоку і кропивку, смачно поцмокує обручкою губів свійський короп. Літо... Сонце заганяє і людей і худобу або до річки, або в затінки, розпоршуючись мірадами мерехтинок на дзеркалі води.

Сонце з водою залицяється. Так. У свідомості наших пращурів ця пора і називалася Купальною, порою шлюбу бога Сонця і богині Води...

Корови, забірвши по саме черево в річку, дослуховуються до струмування прохолодної, приємної, лагідної течії річки... Во-

да, в цьому слові — саме життя.

А якщо пригадати, що людська плоть складається з переважаючої кількісно рідини, що хімічний склад людської крові близький до морської води, що без води людина гине набагато швидше, аніж од відсутності їжі, то це твердження, яке ототожнює воду з життям, є переконливим.

А в назвах річок криється глибинна інформація про наші історичні витоки. Не можна намілюватися такими мелодійними найменуваннями як Трубіж, Стугна, Алта, Здвиж... В них домінує звукове начало. А хіба нам нічого не промовляють назви річок: Горинь, Удай, Случ, Смотрич, Збруч, Остер, Супій, Сян... А хіба не промовиста назва Десни, що з правої руки примикає до Головної ріки, а примкнута до неї ж — Прип'ять... А засліплююча влітку своїм густо-синім кольором Синюха, а річка — Золотоноша, а Вепр, а Тетерів... А яка переконлива назва в річці Стохід...

Проте найвеличніші, незважаючи на присутність на нашій землі не просто річки, а якогось позачасового явища — Дніпра, річка Бог, та Буг... Про Прут та Тису, що мають чіткі й прями асоціації, мовчимо... Бог... Один Бог та один Буг на 30 тисяч річок. Одна височина з назвою — Розточчя... А як нам не згадати річки Свічі або Бистриці, або ж Терелі чи Роськи. А Уж, а річка Біла... Вдивіться в нашу мапу, вслухайтеся в гідроніми, — яке нівелююче слово, — в найменування наших, як казав М. Вінграновський, — посестер та побратимів. З цих найменувань вичитується не лише рельєф, не структура землі, не лише кольори та голос води, вичитується передовсім світогляд наших пращурів і найважливіші складові нашої мови... Загляньте у звичайну копаночку, якими неодмінно завершувалися всі присадибні ділянки, — яка там сила-силенна різних жучків, водомірок, пуголовків, тритонів, рачків, мокричок, пиявок, — і поміж цим усім інфузорнопрозорчатим світом існують, зблискуючи сріблясто, снітки-чорноспинки... І ти навіть не замислюєшся над тим, звідки вони тут узалися. Якщо є вода, то мусить бути й риба. Нехай маленька, а вона й справді у своїх пропорціях співвіднесена з дзеркалом копанки та її глибиною. Так само як і співвіднесена людина з надовколишнім світом. Саме тому земні розселення українців визначають і характер, і світогляд і, відповідно, фонетичний лад мови. Розімкнутість просторів, постійне перемишування лісу й степу, крутих берегів та западистих улоговин позначилися на відкритості слів, на домінуванні голосівок в структурі слова. Тому і всі наші пісні починаються з розлогого: “Гей” або “Ой”, щоб його протяжність підсилилася ландшафтом, щоб неодмінно відлуння од пагорбів, від самої обрійної блакиті. Слово, вимовлене у відкритому просторі, розпросторується навсбіч, і неодмінно повертається до мовця. Розуміючи це, зі словом поводитись обережно, виважено й відповідально, тобто розраховували не лише на звукову, а передовсім на змістову відповідь...

Чуєте: “Гей у лузі, та ще й при березі, червона калина... Породила молода дівчина хоро... хорошого сина...” Вслухайтесь. Кожне слово відкрите не лише для відлуння, а й для душевного сполучення, а не просто спільного осмислення, для такого інтимного струмування мови, як у воді. Течія мови і течія річок, як розселилися споконвіків, як розселилися від них життєвої енергії, напруженості, цілеспрямованості, як біла вода впотужнює і віддзеркалюється. Скажімо, повернеться “адов”... Ніби

хтось незримий передражнює, переломлює і звук, а відтак, і зміст... І, розмірковуючи над цими симетричними явищами, починаєш розуміти природу української пісні: по її мелодії, образному ладу вгадувати її географію... І пісенний матеріал ніби накладається на водоносну національну систему. Ось бистрить карпатська мелодика, засьорбуючись потічками, ось галицька пісня, то підноситься, то западаючись, облямовує поверхню землі, ось волинська уривчато-рвана, в яку вплетені тужливі звуки сопілок і пищиків, вигнута ніби під лекала, то присусіднює до лісу, то до поля, до берегів Горині, що то звичається, то заганяється у високі лісові береги, то знову широко розпросторується по заплавах... А який неповторний мелодійський Полісся? Проте потугу пісні набирає з усе щільнішим наближенням до Дніпра: “Ой, зійди, зійди, ясен місяцю... як млиновеє кооло-о-о...” І покотилося те коло донизу, попливло серединою річки, вдарило в береги, аж обсіпалися кручі, і вже десятки, сотні коліс закружало дружно і покотилося донизу, до самінького моря, де попасає табун коней шовковогрихив Чорноморець. Зрозуміла річ — козак, а не якесь страховидло... — Гей, водо, водо, грай... Вода падає з потоків, вода розсипається, кидуючись стрімголов у вузьку горловину монаха, або ж суцільною скляною стіною розмолотуючись, розгортаючись, як сувій з водоподільних заставок...

Далі буде

Знаменною прикметою сьогодення є наростання тривоги людства, пов'язаних з екологічною кризою, глобалізацією, міжнародним тероризмом та іншими доленосними явищами, усунути або хоч би пом'якшити негативні наслідки яких можна тільки на основі повноцінного окультурення цивілізації і нації. У цьому зв'язку зростає роль культури в глобальних і національних процесах, без повноцінного освоєння якої під великою загрозою перебуває кожен із нас.

У такому контексті слід всіляко вітати задуми українських вчених створити п'ятитомну "Історію української культури", потреба в якій, як справедливо зазначив голова редакційної комісії академік Б. Є. Патон, диктується "насамперед потребами національної суверенності та державності" (Історія української культури. Т. I. К.: Наукова думка, 2001. С. 5). Задовлення цих історичної значимості потреб можливе лише за умови, що "Історію української культури" буде створено з позицій глибоких національних почувань.

Насправді, якщо судити про "Історію української культури" з першого тому, що має назву "Історія культури давнього населення України", йдеться про культуру не українців, а різних поселенців України. Тому одразу виникає запитання: чи варто було писати і видавати взагалі перший том "Історії української культури". Однак подібну збурюючу постановку питання спростовує редакційна колегія, яка у "Передмові до п'ятитомника" зазначає, що в першому томі розглядається "протоукраїнський етнос", який мав постійні контакти із Заходом (с. 27). Це, як то кажуть, обнадійює читача, якому обіцяють висвітлити культуру протоукраїнського етносу у найдавніші часи. Та, на жаль, на 1135 сторінках першого тому "Історії...", яка складається з 11 розділів, такі надії розвіюються, бо ні в одному з них не говориться про культуру українців, концепція якої просто відсутня.

Між тим, таку концепцію не важко обґрунтувати, якщо керуватися об'єктивними обставинами життя і національними почуваннями, котрі так високо цінували українські мислителі, зокрема Іван Франко, Михайло Туган-Барановський та інші. А об'єктивні обставини — це передусім природні умови, які в Україні від найдавніших часів були придатні для землеробства. Навряд чи хто знайде у світі, який би заперечував хліборобський характер українців. Якщо визнати останніх хліборобами, то тим самим необхідно визнати їх осілість, бо прикметою хлібороба є й схильність до приватного землеволодіння. Це визнають історичні джерела і дослідження вчених. Ніхто не може заперечити м'якість характеру, смиренність і податливість хлібороба, який береться за зброю у виняткових випадках. Навіть тих далеко не повних ознак достатньо, щоб збагнути споконвічність українців на українській землі, де творилася українська культура, незважаючи на різні назви, що давали чужинці місцевому населенню.

Можливо, декому ця схема розвитку українства видасться непереконливою, але якщо підійти до першого тому "Історії української культури" з позицій тягlosti та спадкоємності історичного процесу, то в ньому є достатньо матеріалу, щоб підтвердити висловлені тут міркування, де треба шукати витоки української культури. А втім, на це вказує і

академік П. П. Толочко, який у "Вступі" твердить: "Які б міграційні бурі не проносились нашими землями... вони ніколи не приводили до повної зміни населення, втрати регіоном своєї історичної пам'яті" (с. 36).

Це твердження можна вважати фундаментальним, але в процесі висвітлення матеріалу автори часто від нього відступали, а тому тягlosti історичної пам'яті переривалася. Між тим, доказів цієї тягlosti є більше ніж досить на прикладі того ж хліборобства, яке вже в неолітичну добу було доволі продуктивним. Хлібороби того часу в Україні могли отримувати врожаї, що не поступалися врожаєм середньовіччя (с. 114).

Особливих висот сягнуло хліборобство у матеріальній і духовній культурі в VI—III тисячолітті до н. е. Йдеться про так звану трипільську культуру, прояви якої виявлені майже на всіх українських теренах. Представники трипільської культури залишили велику спадщину для наступних поселенців, включаючи історичних українців згідно з терміноло-

навіть у пізні середньовіччя! Так, наприклад, Станіслав Оріховський-Роксолан — гуманіст європейської міри — писав у червні 1551 р. до Папи Римського Юлія III: "Родом я зі скіфського племені рутенського народу. В обох випадках також сармат, тому що Русія, моя батьківщина, лежить у європейській частині Сарматії" (Українські гуманісти епохи Відродження. Ч. I. К., 1995. С. 228). У цих рядках відображено еволюцію українства зі скіфських часів, розуміння його генези та спадкоємності культурних традицій.

Так, до речі, розуміли зв'язок українців із скіфською добою Нестор-Літописець, який називав Київську Русь "Велика Скуф", а Іван Франко в рецензії на "Історію України-Руси" М. Грушевського відзначив, що українці успадкували від скіфів лазню, тактику козаків воювати рухомими таборами зчеплених возів, вирощування конопель тощо. Іван Франко високо цінив творчість скіфа Анахарсія, якому присвятив віршовану поему. Він же знаходив назви скіфів-воїнів у

сту, то для других лише понад 100 сторінок. Між тим, культура міст-колоній Причорномор'я має екзогенне відношення до генези української культури, тоді як культура давніх слов'ян — це органічна українська культура.

Правда, автори "Історії української культури" так категорично не міркують, хоч і твердять, що "зародження усіх слов'янських народів, у тому числі й українського, припадає на епоху Великого переселення народів" (с. 575). Однак українців із слов'янської спільноти не виділяють аж до розпаду Київської Русі. У цьому зв'язку варто нагадати, що Андрей Шептицький в одному з листів до матері писав: "Ми, українці, не хочемо чужої культури, ми хочемо жити своєю культурою... культурою, відмінною від усіх культур слов'янського Сходу Європи, дарма, що вона створилася під впливом Візантії, але ще з дохристиянських часів заховала свою поетичну душу" (Двадцять листів о. Андрея Шептицького до матері. Львів, 1994. С. 48).

бодай частковим висвітленням економічної культури (щоправда, без оцінки української економічної думки). Але ж очевидний факт: нашим дослідникам забракло відваги, а нерідко й масштабності узагальнень, коли йдеться про питання принципів, наприклад, з'ясування витоків української мови, оцінки творчості національних мислителів тощо. Цей тягар меншовартості особливо дається взнаки, коли йдеться про величини світового класу — Станіслава Оріховського-Роксолана (XVI ст.), названого галицьким публіцистом, чи видатного вченого, мого земляка, Юрія Дрогобича — засумнівалися автори II тому, чи він взагалі українець і звідки родом.

Але які можуть бути претензії взагалі, коли, за твердженням головного редактора тому Я. Д. Ісачевича "остаточно виробленого загальноприйнятого тлумачення культури немає"? (с. 6). Якщо й досі не відомо, що таке культура, то, ясна річ, не можна вивчити належно й так само засвідчити — загальносвітове чи хоча б загальноєвропейське значення української культури того ж пізнього Середньовіччя. Але ж хто займатиметься цими проблемами за нас, українців? Хто з'ясуватиме наше місце у світовій культурі?

І псевдоавтори, які улюблють або не люблять кожну етичну норму, мусить мати окреслене виховне призначення. Так звана абсолютна правда — це міф, це фантазія. Її пропонують іншим, а самі утверджують свої національні чи соціальні правди. У тому легко переконалися, якщо заглянути до праць з історії культури інших близьких і дальних сусідів. До того ж національні правди, наприклад, наші північно-східні сусіди однаковою мірою утверджували як за царів, так і за генеральних секретарів. Виходячи з того досвіду, українські дослідники національної культури повинні насамперед дбати про національні культурні цінності, а не про культуру половців чи печенігів, як це випливає з "Історії Української культури". А вже в першому томі культуру пришельців, зокрема кочівників, що жилися соками української землі, представлено глибше, конкретніше і послідовніше, ніж культуру споконвічних автохтонів України.

Зокрема повна дослідницька безпорадність проявилася при з'ясуванні розвитку мови, української психології, пісні, ментальності, які формуються не за одне-два тисячоліття, а вимагають десятиків тисяч років проживання на одній території, яка органічно з'єднується з тілом, душею, свідомістю, орієнтаціями характеру. Для того, щоб зовнішня природа стала внутрішньою, потрібні тисячоліття! З того погляду проблеми історії української культури не ставилися і не розв'язувалися.

Можна би, звичайно, вказати ще на багато упущень у названих виданнях, задум створення яких заслуговує схвалення, а виконання задуму — докорінного поліпшення передусім шляхом українського культурного наповнення і концепційного забезпечення. "Історія української культури" без реального українського народу не сприяє утвердженню українства, не формує національну свідомість і гідність, не консолідує націю, не служить фундаментом української державницької перспективи.

● Степан ЗЛУПКО,

ХОЧЕМО ЖИТИ СВОЄЮ КУЛЬТУРОЮ!

Роздуми з приводу

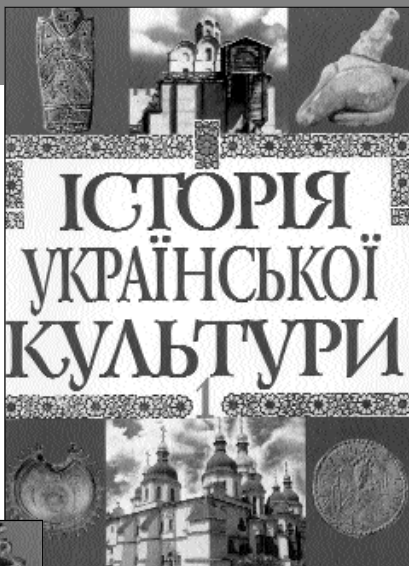
гією авторів "Історії української культури" (с. 173). Однак на більше ці автори не спромоглися, а між тим в українстві й досі помітний сильний вплив трипільської культури. За свідченням авторитета мистецтвознавців, третина сучасного українського народного мистецтва має трипільське походження. Якщо це так, то хіба не українці є спадкоємцями трипільської культури в її найяскравіших мистецьких виявах? Адже протоукраїнці жили на українських теренах саме у трипільський період! І про це потрібно було сказати, а не вдаватися до окремих натяків.

Не можна не запитати й того, що деякі автори при з'ясуванні тих чи інших явищ культурного процесу на українських землях намагаються уникати узагальнюючих оцінок, а прагнуть їх злокалізувати у територіальному та історичному вимірі. Це видно, до речі, при розгляді культури скіфської доби, яку намагаються втиснути, так би мовити, в іранський пастушо-кочовий світогляд, незважаючи на те, що навіть Геродот виділив серед скіфів Подніпров'я скіфів-орачів, які освоїли вирощування конопель, а пшеницю продавали у міста-колонії Українського Причорномор'я та в міста-держави Греції.

Очевидно, що сам факт розвинутості хліборобства в Україні за час панування тут скіфів повинен насторожувати дослідника, який не може gloryфікувати окремі факти, — їх потрібно аналізувати в сукупності. Такий аналіз переконує, що так звані скіфи-землероби не мають нічого спільного зі скіфами-завойовниками насамперед українських теренів. В "Історії української культури" часто говориться про підкорення скіфами "місцевих племен" (с. 289), але що це за осілі племена — не уточнюється. Але ж їх нащадками вважали себе українці

середньовічній Європі, де нерідко називали Україну Скіфією ще й у XIV—XV ст.

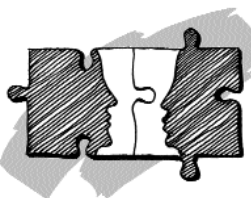
Шкода, що автори "Історії української культури" культуру скіфської доби не оцінили з широким історичним позицій, як це зробили С. Оріховський та І. Франко. Вони відзначили, що скіфи вирощували просо, ячмінь і пшеницю, збирали врожаї серпами, зберігали зерно у зернових ямах (с. 293), але не сказали, що перед тим так робили трипільці, а потім мешканці Ки-

Дуже шкода, що автори "Історії української культури" не розкрили окремішність української поетичної душі дохристиянського періоду, — вона загубилася і розчинилася у всеслов'янських загальниках навіть у часи Київської Русі, яка чомусь названа не українською, а східнослов'янською державою. Це вже є фальсифікацією хоч би тому, що ні в яких документах Давня Україна не називається східнослов'янською: її столиця Київ — був матір'ю міст руських, а не слов'янських, Чорне море називалося Руським, а не слов'янським, греки укладали договори з руськими князями, а не зі слов'янськими, поляки українців називали русинами, а не слов'янами: "мала баба три сини і всі були русини"... і т. д. Якщо виходити з концепції абстрактного слов'янства, українці не заснували ні Києва, ні інших літописних міст, не приймали християнства, не будували храмів, не складали "Правди Руської"?! Диво та й годі! Та власне так викладають цей фальсифікат у школах, вищих навчальних закладах, пропагують у засобах масової інформації.

Безперечно, другий том "Історії...", себто "Історії української культури XIII — середини XVII ст." справляє позитивніше враження

БАНКОМАТИ ЗБУДЖУЮТЬ І не тільки зацікавленість мирян, а й підприємливість злочинців

Полишивши солідну тишу мурових холів у презентабельних фінансових установах, гроші виїшли на вулицю і нині позирають на перехожих очима своїх банкоматів. Дивимось й ми на цю електронізовану калитку при вході до універмагу "Україна" чи на людних перехрестях. Гроші — просто на вулиці! Це стимулює.

— Чи не боїтеся? — запитав, зателефонувавши до кількох банків. Мало хто з моїх співрозмовників хотів розмовляти на цю тему. А от голова пресової служби "Правексбанку" Костянтин Ремизовський не залишив банкоматним злодіям жодних шансів: "Ми використовуємо оригінальну систему безпеки, розроблену фахівцями спецслужб нашого банку. Система має комплексну багаторівневу структуру захисту і повністю виключає можливість несанкціонованого доступу до грошей".

Чи у нас грабують ці вуличні комп'ютерні сейфи? Відповідальні правоохоронці наразі ухиляються од відповіді на це делікатне запитання. Проте крадіжки грошей на електронному рівні починають набувати поширення, причому, не тільки за кордоном, а й у нас.

Минулого року Дніпровський районний суд м. Києва виніс вирок у справі панів Р. і К., котрі "провернули" операцію електронного вилучення грошей в системі НБУ на суму 80 млн. грн.

Для цього, крім високого рівня особистої комп'ютерної підготовки, злочинцям не обійшлося також підглядіти пароль, під яким керівник підвідділу входив у програмний комплекс "Операційний день банку", скопіювати ключ електронного підпису,

вийти на внутрішній банківський рахунок "Емісійні банкноти" (читай: готівка) і сформувати кілька окремих пакетів фіктивних електронних платіжних документів для того, щоб забезпечити переведення внутрішніх банківських операцій у зовнішні — міжбанківські, а далі — на рахунки фірм, які погодилися "увійти в долю".

Після того, як гроші "втекли", слідчим знадобилося майже десять місяців, щоб зрозуміти технологію пограбування і "вирахувати" одного зі злодіїв, якому спочатку нічого не можна було довести...

Це — приклад, так би мовити, "кабінетного" електронного пограбування. Інша справа — вуличне електронне пограбування. Тут виявляється дещо інший "фах" і тип злочинців.

Троє молодиків протягом трьох місяців поцупили з банкоматів Вроцлава 300 тис. злотих (близько 76 тис. доларів США). Злодії сконструювали нехитрий пристрій, що на короткий час накладався поряд щілини для введення карток, зчитував магнітний запис із карток клієнтів і передавав по радіо до мікроавтобуса неподалік. Навпроти банкомату підвішували рекламу, або якийсь щит чи кронштейн, ніби для освітлення, на якому закріплювали мініатюрну телекамеру; через неї дізнавалися про індивідуальний пароль клієнта.

Виготовлення ідентичних карток-дублікатів, за допомогою яких вилучалися гроші, виконувалося безпосередньо в мікроавтобусі, обладнаному відповідним устаткуванням і апаратурою.

За підробку платіжних карток польське законодавство передбачає покарання до 25 років ув'язнення. Тобто рівно стільки ж, скільки й за фальшування грошей. Як правило, за цією статтею не роблять жодних

НЕ В ГРОШАХ ЩАСТЯ

пом'якшень. Для порівняння: вищезазначені пани Р. і К. отримали у нас по 4 роки. Та й чи відсидять вони повністю — це також питання.

Отже, вигідний "бізнес"? Я підійшов до банкомату, що стоїть збоку від турнікетів на станції метро "Площа ім. Л. Толстого". У скриньці поряд — очевидно нікому не потрібні — сертифікаційні квитанції по виконаних операціях клієнтів. Прочитав одну з них:

ПРОМІНВЕСТБАНК
УКРАЇНИ

ТЕЛ. + 380 44 229 5161

ДАТА : 06 — 02 — 02

ВРЕМЯ : 23 : 44 : 30

АТМ : АТМ00034

НОМЕР КАРТЫ: 4 . . 7443
(VISA Cards)

КОД АВТ : 081597 / 100685

СУММА : 50.00 UAH

ВСЕГО ХОРОШЕГО!

Ні, я не збираюся грабувати банкоматів "Промінвестбанку України". І тому всі ці цікаві реквізити мене абсолютно не цікавлять. Натомість мене дуже цікавить, чому це ук-

Фото О. Кутляхметова

раїнське патріотичне керівництво цієї поважної фінансової установи України так зневажливо ставиться до української мови, що навіть святее слово "Україна" переписує російською?

Звичайно, якийсь росіянин, приїхавши до Києва, радітиме цій "дрібниці". Почуватиметься так, неначе й державного кордону не перетинав.

Тому дуже сумніваюся, що від такого осучаснення грошових операцій буде "всього хорошого". Бо хоч "сумма" подається тут в "UAH", проте саме завдяки ось таким "дрібницям", поданим по-російськи, нашу гривню багато хто досі називає **рубльом**.

Тому не тільки цікавість викликають банкомати, а й зрозуміле здивування.

• **Роман ЗАПОЛЬСЬКИЙ**

НАШІ ПРАВА

Так, кожен. Тільки, поки що, не у нас, а в Польщі. І практично будь-яку, крім службової документації спеціальних установ — безпеки, війська, вищих органів на мобілізаційний або особливий період тощо.

Від 1 січня 2002 року набрав сили прийнятий польським Сеймом Закон від 6 вересня 2001 року "Про доступ до публічної інформації", що поширюється не тільки на громадян Польщі, а й на будь-кого зацікавленого. Більше того, державний службовець, до якого звертаються по інформацію, не має права цікавитися, з якою метою і чому хтось хоче отримати ці відомості. Ст. 2 Закону визначає чітко: "Від особи, яка користується своїм правом на інформацію, не можна вимагати юридичних або фактичних підстав зацікавленості". Згідно із законом доступ до інформації — безкоштовний, хіба що відповідна інституція зазнала витрат, наприклад, пов'язаних зі способом переказування інформації (зокрема виготовлення фільмів, касет, дисків тощо). Для порівняння нагадаємо читачам, що в Україні в державному бюджеті на 2002 рік у частині "Надходження до бюджету" є спеціальна стаття (поз. 241210) — "Плата за послуги, що надаються бюджетними установами — 3,8 млрд. грн.". Тобто 8,5% всіх надходжень до бюджету держава прагне стягнути з громадян та організацій за їхню зацікавленість життям держави, в якій вони живуть. Причому стягнути на рахунок бюджетних установ, які вже й так існують коштом громадян і організацій. Цей абсурд може зматися хіба що з абсурдом нашої податкової системи, зокрема з її одіозним ПДВ (податком на додану вартість).

Оце вам різниця між відкритим і закритим суспільством. Відкрите суспільство — це держава, службові особи якої служать громадянам, а закриті — де службові особи вважають, що громадяни повинні їм платити за відкривання інформації, призначеної для всіх. Цікаво, що вказана стаття прибутку бюджету України — "плата за послуги, що надаються бюджетними установами" — у півтора раза перевищує такі

бюджетні надходження, як "відрахування від сплати за транзит газу через територію України" (поз. 24061 бюджету). Не кажучи вже про те, що будь-яку інформацію чиновник в Україні може просто не дати, навіть якщо вона не являє собою жодної таємниці. Я ладен припустити, що й згідно з офіційним запитом — і за гроші! — він може крутити носом. А от "неофіційно" продати інформацію (про гроші ми, наразі, промовчимо) — це вже викликає зацікавленість. Тут вже є певний паритет: вашу зацікавленість еквівалентно міняємо на нашу зацікавленість. І тут, як кажуть, усе таємне стає явним. От як, наприклад, списки акціонерів АТ "Славутич" — з домашніми адре-

Будь-яка державна інституція зобов'язана надавати інформацію про свій правовий статус і функції, предмет діяльності і компетенцію, принципи діяльності, які вона веде, реєстри й архіви, а також способи й умови надання інформації про них. Не таємними вважаються також: тексти виступів і оцінки, які дають посадовці, інформації про стан держави, місцевого самоврядування, їх організаційних і структурних одиниць, майна, правові й майнові аспекти інституцій, організацій і їх функціонерів, розмір державного боргу і місцевих органів урядування тощо.

Щоб не було підстав для усунення од відповідальності за невиконання цього За-

ІНФОРМАЦІЮ ОТРИМАЄ КОЖЕН!

сами, номерами телефонів і кількістю акцій на рахунках.

Не будемо зараз розглядати питання — як ці списки потрапили до рук "інвесторів"-перекупників. Головне, що завдяки саме цим спискам деяким метким хлопцям удалося викупити у бідних акціонерів кілька великих пакетів за безцінь, тобто фактично забрати собі їхню власність, їхнє реальне майно. А майно — це вже не папірці. Його ціна, як мінімум, на порядок вища.

Натомість у Польщі громадяни нині чітко розуміють різницю між державною, особистою чи комерційною таємницею і публічною інформацією. Охороняється таємниця кореспонденції, таємниця даних про психічне здоров'я, банківська і лікарська таємниця, таємниця сповіді і бюлетені для таємного голосування. Але якщо службовець виконує публічні функції, він зобов'язаний дати інформацію про ці функції. Тому кожен має право доступу не тільки до урядових документів, а й до участі в засіданнях колегіальних органів влади, обраної на загальних виборах.

кону, в ньому подано перелік типів, видів, інституцій, які зобов'язані безумовно відповідати на запити громадян, починаючи від Сейму і уряду до керівництва та функціонерів профспілок і політичних партій.

Для оприлюднення всього об'єму несекретної інформації в Інтернетовому "Бюлетені публічної інформації" створюється спеціальний "Урядовий телеінформаційний публікатор".

Відповідь на запит громадянина кожна інституція чи установа має надати не пізніше двох тижнів з дня подання. Увесь цей цікавий Закон видано в газетах, а також в Інтернеті (www.rzeczpospolita.pl/gazeta/wydanie-011217/prawo/prawo...)

В умовах України можемо, наразі, хіба що усвідомлювати, яка прірва відділяє нас від цивілізованих держав. І що вже говорити про права пересічних громадян, якщо навіть професійним інформаторам суспільства — журналістам буває надзвичайно важко "докопатися" до суті подій на кухні влади.

Голова Національної спілки журналіс-

тів України Ігор Лубченко добре розуміє наші реалії:

"Тут бачимо два боки проблеми. Перший: правильних законів, постанов, доручень багато, але їх виконання (чи, скоріше, невиконання) — це ніби зовсім інша справа інших людей. Зокрема, більшість положень Указу Президента України від 9.12.2000 року, яким передбачено додаткові гарантії діяльності ЗМІ, досі не виконано."

Другий: життя в Україні давно вимагає зведення окремих нормативних актів у єдиний всеохоплюючий комплекс законів про інформацію і її використання, в якому слід відобразити інтереси всіх членів суспільства, в тому числі: журналістів і ЗМІ. У нас досі не розроблено навіть Основ державної інформаційної політики. То що вже говорити про те, хто і на яку інформацію має право, а хто не має права ігнорувати запити громадян."

Упродовж двох років "крутяться" в різних інстанціях кілька варіантів "інформаційних" законів. Поки що безуспішно. Але час не втрачено, бо вже не тільки визріває усвідомлення необхідності, а й опрацьовується в Держкомінформполітики другий варіант Інформаційного Кодексу, на який ми подали свої зауваження і пропозиції.

Очевидно, що розгляд і прийняття цього Кодексу буде прерогативою нового складу ВР. З приходом Івана Сергіювича Чиж на посаду голови Держкомінформполітики, можемо сподіватися, що роботу над Інформаційним Кодексом буде успішно завершено. Він динамічна людина і йому однаково близька практика парламенту і журналістика".

На мій погляд, такий Кодекс сьогодні потрібен Україні як повітря. Бо він учить громадян шанувати себе, а службових осіб — насправді служити людям.

Євген ГОЛИБАРД

КУЛЬТ І БЕЗКУЛЬТУР'Я НА ТЛІ ВИБОРІВ

Історія, як наука, існує тільки тому, що майбутнім поколінням доводиться потім розплутувати те, що понаплутували покоління сьогоднішні. Інакше вона була б хронологією.

PR-ТЕХНОЛОГІЯ ЯК ПОГЛЯД

Комерціалізація всіх складових суспільного життя створила в сфері ЗМІ потужну конкуренцію між **совістю і політикою**, між **мораллю і грошима**. Писати правду в Україні стало небезпечно; натомість брехня, котра спирається на грошовитий фундамент, отримала офіційне визнання, як PR-технологія, а отже, невідластво і його носії стали мало не на чолі інформаційного харчування громадян.

У цих умовах поняття плюралізму набуло значення плювалізму (від слова *плювати*), а пошук “смажених фактів” став обов’язком пишучої братії. Тому американську трагедію було сприйнято у багатьох ЗМІ, як знахідку, як чудовий інформаційний привід; такий собі “подарунок долі” для писак-невігласів, які радо почали “розкривати” подію і її наслідки, смакуючи деталі і не шкодуючи прикметників.

Через деякий час читач втомився від повторення цифр про чисельність загиблих, матеріальні втрати компанії і уповільнення темпів розвитку американської економіки. Звик. Проте дехто з газетярів вважав, що тему не вичерпано і її можна продовжувати “доїти” далі.

І тоді з’явилися публікації “аналітиків” з так званим **нетрадиційним поглядом**. В одній із них, розглядаючи причини готовності людей до самопожертви в ім’я ідеї (нехай навіть хибної і злої), автор, змішуючи грішне з праведним, дописався до того, що прівівняв християнство до політичної діяльності:

“Кожна релігійна конфесія... прагне до неподільного панування над душами вірників (так у автора — Є. Г.), над духовним світом якомога більшого числа людей. Сутність прагнень: панувати, керувати, верховодити, порядкувати, розпоряджатися, ватажувати... У цих своїх діях Церква застосовує “неіржавіючу зброю” — гасло про “благо народу”. За ширмою подібних гучних фраз, між тим, проглядається виразно і власний інтерес...”

І все це подається цілком серйозно, з прагненням переконати читача. А пише це, як читаємо поряд із прізвищем автора, заслужений працівник культури України (!). Не знаю, чим він прислужився українській культурі, але можна легко зрозуміти на кого, на чий антиукраїнський інтерес працює цей “нетрадиціоналіст”:

“Якщо партії, зазвичай, не приховують своїх мети, одверто і відкрито проголошують своє намагання прийти до влади, то пастирі релігійних конфесій реалізують своє жадання владарювати над душами людей тонко і потаємно... Не останнє місце посідає величне шикарне оформлення храмів, часто до цього залучаються високопрофесійні митці”.

Отже, завдяки заслуженому для української культури авторові, ми тепер знаємо, що всесвітньо відому перлину архітектури — базиліку св. Петра у Римі зведено не на подяку і хвалу Богу, а для того, щоб “верховодити, панувати і ватажувати”, а Святийший Отець Іван Павло II приїздив в Україну не для благословення нашої землі і її народу, а для “потаємного владарювання над душами.” (!)

НОРМАЛЬНЕ ІДОЛОПОКЛОНІННЯ БЕЗ НАРКОЗАЛЕЖНОСТІ

Коментуючи поведінку бабусі в тро-

А де Божа заповідь “Возлюби ближнього”?

лейбусі, яка перехрестилася, коли проїжджала повз храм, заслужений працівник культури пояснює: *“Вона не може інакше! Бо перебуває в психологічній залежності... Як наркоман, беручи в руку шприц, до якого призвичаївся...”*

І тут-таки, для підсилення своєї “наркотичної” аналогії, ностальгічно збивається на типовий совєцький жаль: *“...призбута класична формула: “релігія — опіум для народу” — не така вже й хибна...”* (!)

Між іншим, “формула” ця ніяка не класична, а диявольсько-більшовицька, або, якщо більше подобається, — комуністична. І належить вона одіозній і, по своєму, нещасній особі, тіло якої, замість по-людськи поховати, досі використовують на Красній площі у Москві як один з імперіалістичних (а принагідно і комуністичних) символів російської величчя.

Водночас, до кам’яного ідола із зображенням цієї особи на Бессарабській площі в Києві цілком нормальні на перший погляд пані і панове, без видимих ознак наркотичної залежності, продовжують покладати живі квіти. Живі квіти до холодного кам’яного ідола, до “величного шикарного оформлення” якого було “залучено високопрофесійних митців”. Хоча чоловік, з якого цього ідола вирізьбили і культ поклоніння якому “св’ято” зберігається досі комуністами та “прімкнувшіми к ним”, ніколи в Україні не був, а тільки тим і прославився, що був засновником найпотужнішої за всю історію людства системи державного тероризму, у порівнянні з якою акції Бен Ладена видаються дитячими забавками.

Але шедевром думки заслуженого культуролога, який намагається представити нам культ Бога-Творця як політичне явище, є таке його пояснення фундаментальних догматів християнства:

“... поняття Бог..., рай і тому подібні поняття — суть ідеї, слова, що символізують й уособлюють світлі людські прагнення, надії і сподівання на краще. Ці поняття є елементами внутрішнього світу особи й реально існують лише “там”: у мозку і почуттях. І ніде інде їх не було, немає, не буде і в принципі бути не може.” (!) Чи не правда — до болю знайома категоричність?

Отже, приїхали: “Крой, Ванька, — Бога нет!” Це вже ми чули в сумнозвісну епоху московського більшовизму-тероризму. Під гаслом “релігія — опіум для народу” вони спочатку покидали хрести з храмів, а душпастирів запроторили до ГУЛАГу, а потім безбожно заморили голодом та порозстрілювали десять мільйонів ні в чому не винних людей.

БОГА ВИЗНАЮТЬ ЛИШЕ ТІ, ХТО ХОЧЕ ЖИТИ ПО СОВІСТІ

Звичайно, пан культуролог має право бути атеїстом. Тим більше, що цитує ст.35 Конституції України про відокремленість Церкви від держави. “Бог існує лише у вашому мозку”, — намагається переконати нас заслужений діяч культури України, сподіваючись, можливо, на те, що ми, темні, не читали нашої Конституції.

Бо в Конституції України, одразу після її назви, у преамбулі, стверджується від нашого з вами імені, шановні громадяни, з усією чіткістю, офіційністю і урочистістю: *“... виражаючи суверенну волю народу, ... усвідомлюючи відповідальність перед Богом, власною совістю, попередніми, нинішніми і майбутніми поколіннями...”*

А яке усвідомлення, яку відповідальність і перед ким нам нав’язує цей “нетрадиціоналіст”? Шило з мішка вилазить наприкінці: *“...не можна побудувати досконалого суспільства на основі неправди, якою, по суті, були і є різноманітні релігійні міфи... людиною високої духовності може бути і атеїст. Наближаються вибори до Верховної Ради...”* (підкреслення моє — Є. Г.)

О! Нарешті стає зрозуміло, в чому справа. Адже наближаються вибори до українського парламенту, а серед кандидатів є віруючі. Залишимо на совісті “культуролога” його занадто своєрідне використання слова *правда*. Головне, що він вважає, що “людиною високої духовності може бути й атеїст”.

А тут тобі Віктор Ющенко і Юлія Тимошенко, інші відомі в Україні і світі особи, що претендують на місце в парламенті, — якраз люди віруючі. Усвідомлюють відповідальність перед Богом. Але, виявляється, що Бог, як вважає заслужений культуролог, існує не на Небі, а лише у голові релігійних фанатів, а отже людей, м’яко кажучи, несповна розуму.

Між тим, об’єктивно існує Декалог — десять Заповідей Божих. У цих заповідях немає жодних конфесій і жодної політики. Вдумайтеся: вся юриспруденція (а вона всуціль атеїстична), з її кодексами, енциклопедіями і навчальними закладами, потужні правоохоронні системи, суди, прокуратура і в’язниці існують лише з однієї простої причини: люди не дотримуються Божих Заповідей.

Причому, не дотримуються не тільки ті, хто краде і вбиває, а й ті, хто їх ловить і судить. А тому частенько буває, що й не дуже ловлять, натомість нерідко переслідують невинних. За правом безбожників.

Охоронці права (правоохоронці!) пору-

шують право не тому, що погано вчилися у юридичних вузах, а тому, що Декалог не є для них Законом. Щоб абсолютний Закон Божий панував над недосконалими людськими кодексами, треба його вивчати ще в початковій школі. Бо це є справа моралі та особистих переконань, а не юриспруденції.

Свідомо не називаю прізвища заслуженого працівника культури України, який, зачепивши тему ісламських камікадзе на тлі американської трагедії, силувався викликати у читачів недовіру щодо віруючих кандидатів до ВР. Давайте дамо йому шанс подумати і — може, дасть Бог — дійти до **правди**, а не її облудного сурогату.

ХТО, КОГО І КУДИ “ПРОСУВАЄ”

Газету із зацитованою тут статтею було кинуто майже до кожної поштової скриньки нашого будинку. Тираж цього номера газети — у порушення Закону “Про засоби масової інформації (пресу)” — не зазначено. Натомість зазначено першого засновника газети — секретаріат Кабінету міністрів України. А поруч — традиційне: “Точка зору авторів може не збігатися з позицією редакції.” Отака вона — відповідальність. І перед Богом, і професійна.

Тож нащадкам-історикам буде що розплутувати з нашої нинішньої плутанини. Особливо у царині культури, де набралось дуже багато заслужених, чий знання межують із тим самим невідлаством, котре постійно удосконалюється.

Адже достовірно відомо, що 2002 рік цілком офіційно оголошено в Росії роком України. Активну участь у реалізації планів Кремля (а нині ці плани щодо України — так само, як і факти впродовж століть — що завжди мають односторонню і цілком незмінну спрямованість) беруть ... українські урядовці (!) Причому, з досить чітко виражених промосковських позицій.

Зокрема, державний секретар Кабміну України В. Яцуба у доповідній записці від 24.10.01 № 1537997/97 на ім’я прем’єр-міністра А. Кінаха пропонує “працювати над подальшим просуванням питання про автономію УПЦ” (тобто тієї російської Церкви в Україні, яка “сором’язливо” викреслила літери МП зі своєї скороченої назви, щоб пересічному українцеві не впадало в очі, що це п’ята колона московського патріархату).

Серед інших заходів, відповідальний урядовець В. Яцуба вважає за доцільне “ініціювати будівництво спільного українсько-російського храму”. Отак, крок за кроком, через “спільні” економічні простори, “спільні” військові навчання, “спільні” полігони на території України, “спільні” підприємства (не кажучи вже про російські полігони, російські підприємства і майно, російські збройні сили, російських “радників-іміджмейкерів”, російські ЗМІ, російських гастролерів тощо — все це на території України), за допомогою спільної — без лапок — діяльності наших урядовців, у всіх на очах відбувається ліквідація української державності.

У цьому контексті зацитована вище стаття заслуженого культуролога з’явилася на шпальтах урядового видання цілком закономірно. А тому питання про те, чи збігається точка зору автора з позицією газети (як і з позицією Кабміну) тут уже не стоїть. Так само, як тут не стоїть питання про дотримання ст.35 Конституції України про відокремленість Церкви від держави. Тим більше, коли ця Церква є московською. Не стоїть питання, бо вже є відповідь реальними справами.

Євген ҐОЛИБАРД

ДРАМА В РОЗПЕЧЕНОМУ ГОРЛІ ВУЛКАНУ...

Б. Бенюк в ролі Езопа

Чим далі од ветхих фресок та амфор, тим нудніше рефлексують гамлети. Бути — не бути... Античних філософів дилема вибору не турбувала. Вольному — воля. Або горілиць, з бочки, спостерігаєш зоряний небосхил, як мудрець Діоген. Або ванна із пахощами. Учні, вино, лезо біля зап'ястя... Поганські часи. З легкої руки Данте всі вони, нехрещені і мудрі, розмістилися в перших колах пекла "Божественної комедії"... Бразильський драматург Гільєрме Фігейредо створив героїчну комедію "Езоп". Уточнення жанру не менш умовне, ніж у Данте. Комедією не пахне. Драма, мораль котрої: немає правди на землі, немає щастя, але чоловік повинен жити достойно. Зобов'язаний. Прецінь, через свою божественну природу. Карма. Важка сізифова ноша...

"Челов'єк — это звучит гордо", — вимовляли мантру раби з червоними бантами. "Чтобы не было мучительно больно", — відлунувало сибірськими лісопозавалами. Приблизно в той же час інший "людинолюб", Адольф Гітлер, любив казати: "Чим ближче пізнаю людей, тим більше люблю собак". Цю ж фразу ледь ворухить губами головний герой драми — Езоп. Раб мислить притчами. Вони назавжди увійдуть в історію, як "езопівська мова". Раб, для якого найголовніша цінність життя — свобода. Поряд з нею бліднуть усі принади світу. Парнасівська тога перетворюється на суєтне

У театрі ім. Івана Франка відбулася прем'єра. Мирослав Гринишин, режисер муніципального скандального "УБН", цього разу звернувся до творчості бразильського драматурга Гільєрме Фігейредо.

лахміття, кохання — на хвору ілюзію. Спокуса для натовпу — дукати, динари, гривні... Цяцка паяца. Людство заворожено калатає нею біля вуха. Хоче здурити смерть... В Езопа розплющені очі. Він бачить: химера танцює пристрасне сиртаки. Він бачить: його господар філософ Ксанф — духовний раб. У тенетах амбіцій, гордині, заздрощів. Вони міцніші за тюремні ґрати. Нікчема, котрому всього мало, мало й мало...

Жерти почесні, співа-ти славу. Опускається до плагиату, "травить" байки Езопа, свого раба. Ще і ще... Нікчемам не буває досить. Честь дружини? Яка дрібниця у порівнянні з втратою майна і соціального статусу мудреця! Пожертвуємо честю. Трохи муляє, трохи досадно, але ж він філософ. У земних справах не тямить. Спілкується з богами?

Перед тим як піти на смерть, стрибнути в розпечене жерло вулкана, Езоп мав вибір: відмовитись од принципів, злицимірити і вижити. Обійми жінки, насолода... Оскомину душі лікує час. Та й справа ж яка плюгавенька: постати перед "інквізицією" жерців і вимовити "я — раб". Всього-на-всього... Вже й Ксанф, цинічний виродок, і той благає. Мовляв, Езопе, життя — найбільша цінність, покрий ледь-ледь душею... "Випий море, Ксанфе", — такою була мета-відповідь. "Езопівською мовою" означало: іду на смерть. Бо для нього свобода не легковажна німфа, з котрою і в оливковий сад, і у храм, і на бенкет до вельмож. Мовляв, як вітер, роблю, що заманеться. "Свобода" Езопа — важкий тягар, напруга. Осмислення і відсікан-

ня зайвого, усього того, з чого плететься липке павутиння неволі.

У постановці Мирослава Гринишина така свобода межує зі смертю. Сумно. Не від драматичного задуму режисера. Чого ж іще, свобода й смерть... Максималізм на межі фолу. Бунт проти "макіавелістів", "галілеїв". І проти тих "шальоників" ідального, лицарів без докору і страху, хто тишком-нишком ламали присягу в обмін на куце лахміття і теплий клозет. Велико! За ідеєю у глядача мали б з'явитись оз-

Клея (Л. Смородіна) та Меліта (Т. Олексенко)

наки катарсису. Мали б... Даруйте за суб'єктивність, але чомусь не вірю Езопу-Бенюку. Може, тому, що з підозрою ставлюся до людей без крихти гумору. А тут ще й славетний мудрець. На жаль, в інтерпретації цього актора плаский, однобокий. Звідси решта "натяжок". Не вірю, що дружина Ксанфа покохала Езопа. Не тому, що вона красуня, а він потворний раб. Справжнє почуття нехтує ідеальні "каталожні" форми. А тому, що не викристалізувався чехівський закон мотивації: "Рушниця, яка висить на стіні, обов'язково має вистрілити". У постановці Гринишина сталося "чудо": постріл-кохання, але без рушниці. Коли красуня Клея, мов сніг серед літа, спадає до ніг Езопа і починає еротично сіпатись, мимоволі знижує плечима. Чого це вона... ні з того ні з цього. Запланована метафора екологічної катастрофи (наприкінці вистави клеоче вулкан і Бенюк-Езоп зникає в багрянотому мареві) теж не спрацювала. Ефектний трюк, не більше. На прес-конференції перед прем'єрою досвідчений і талановитий Богдан Бенюк зауважив, що бувають вистави, які протягом театрального сезону (сезонів) поступово набувають форми, вдосконалюються, постфактум переходять до категорії "нестаріючих". Будемо сподіватися, що "Езоп" Мирослава Гринишина теж дійде свого ідеалу, вершини нетлінності.

НЕЗАБАРОМ

ДЕСЯТИРІЧЧЯ «КИЇВСЬКІЙ ПЕКТОРАЛІ»

"Київська пектораль" — найвища театральна премія Києва, ідея створення якої виникла десять років тому. Біля витоків "Пекторалі" стояли Микола Губенков та Михайло Чемберджі. Як зазначено в "Положенні" премія, "має на меті підвищити соціальну та художню роль театрального мистецтва в культурному житті Києва". На зустрічі журналістів із представниками експертної групи було сказано, що премія є незалежною, як Нобелівська. Солідна премія в солідній державі. Її отримує цвіт української театральної справи. Вона відрізняється, який виховує смак українського глядача. Дарма, що споживач краси на оголошення імені того чи іншого переможця іноді спантеличено озирається. Але то дрібниці. Після вручення Пекторалі міну невдоволення розгладить помпезний совкуватий концерт.

27 березня, на Міжнародний день театру, в Палаці мистецтв зійдуться вершки театрального Києва. Блиск та убогість, геніальність та бездарність, злеті та розчарування складають повидло пирога, яким щороку мусять смакувати публіка. Цього разу претендентами на отримання премії стануть:

За кращу виставу

1. "Глядачі на виставу не допускаються", Театр драми і комедії.
2. "Лісова пісня", Дитячий музичний театр.
3. "Отелло", Театр ім. І. Франка.
4. "Sanctus", Театр "Вільна сцена".

За кращу режисерську роботу

1. Д. Богомазов, "Sanctus".
2. В. Малахов, "Отелло".
3. М. Мерзлікін, "Лісова пісня".
4. Ю. Одинокій, "Глядачі на виставу не допускаються".
5. О. Ліпцин, "Хто боїться".

За краще виконання чоловічої ролі

1. С. Боклан, Тесман, "Гедда Габлер", Молодий театр.
2. О. Вертинський, Лоло, "Іноземці", Театр "Браво".
3. А. Хостікоєв, Отелло, "Отелло", театр імені Івана Франка.
4. А. Яценко, Грег, "Сильвія", Театр драми і комедії.

За краще виконання жіночої ролі

1. Р. Недашківська, моновистава "Лісова пісня", Дитячий музичний театр.
2. С. Орліченко, Сильвія, Театр драми і комедії.
3. А. Швачка, Кармен, Національна опера.

Наталка КАТЕРИНЕНКО

ЩОБ НІКОМУ НІЧОГО НЕ МУЛЯЛО...

Організатори акції "Книжка року" вирішили відбитись од численних закидів на кшталт: "граєте не за правилами" і "що то за книжка року — "Снігова Королева"? Нехай невеличке естетичне диво, нехай спокуса для ока. Але ми, вільні птахи, гризуни науки, вічні спудеї, з дитячих підгузників повиростали. Нам би Руссо, Тоффлера, на "крайняк" "філософські дослідження" Забужко... Були й інші претензії. Вірніше, їх недостатнього "випрозорювання". Щоб позбавитися зайвих підозр та позапелечних перешіптувань, організатори "Книжки року" зробили дипломатичний "фініш": паралельно з рейтинговим обчислюванням незалежних експертів, провели опитування незангажованих читачів, простих відвідувачів "Петрівки" й "Квадрата". Опитування проводилося студентами факультету кни-

гознавства і книговидавничої справи Київського Національного Університету культури. Респондентам запропонували дати відповідь на два запитання: які з книжок, відібраних до номінаційних "двадцятки", є для Вас найцікавішими і яку зі 140 запропонованих книжок Ви купите найближчим часом? Результати з рейтинговою "арифметикою" експертів не збіглися. Пересічний читач віддає перевагу рацію. Його не зацікавила у книгоманії, тим паче у пошуках фоліантних раритетів. Основний принцип "корисне і корисне".

Про "книгу-лауреата 2001" дізнаємося незабаром, у березні місяці. Паралельно визначать номінанта за версією читачів. Щоб нікому нічого не муляло...

У. М.

Езоп та Ксанф (О. Богданович)

БОРІТЬБА З НАСЛІДКАМИ — БЕЗРЕЗУЛЬТАТНА

Доводиться визнати: загальнолюдська трагедія, що сталася 11 вересня 2001 року, є характерним симптомом нинішнього етапу розвитку людства, який супроводжується злиднями, духовним спустошенням особистості, екологічними катастрофами, витонченою злочинністю, тероризмом і реальною загрозою виникнення термоядерного планетарного конфлікту. Знищено багато видів рослинного і тваринного світу материків та Світового Океану, порушений озоновий шар, активно забруднюється навколишній космічний простір. **Ми деградуємо, тобто реально переступили межу, за якою уже розпочався незворотний процес загибелі людини як біологічного виду!**

У процесі наукового дослідження причинно-наслідкового зв'язку цього незворотного процесу, встановлено, що проблема має глибоко комплексний характер. Розкриті закономірності первнів живої речовини дозволили встановити головний принцип її еволюції, тобто причину, що змусила безсмертні одноклітинні організми ступити на щаблі еволюції, організовуючись у багатоклітинні організми всіх рівнів, втрачаючи при цьому свободу і, отже, знаходячи смерть. На перший погляд, означена дія в еволюції живої речовини здається парадоксальною, але, як переконують наукові дослідження, напрямки цього еволюційного кроку був єдино правильним, тому що він спрямований до реалізації вищої і єдиної мети: через багатоклітинну організацію створити функцію Розуму.

Наукові дослідження закономірностей первнів живої речовини, її вищої організації як людини соціальної, уможливили визначення першопричини трагедії цивілізації. **Зроблено висновок, що всі вищезазначені загальнолюдські проблеми породжені однією загальною причиною — недосконалістю людини як біологічного виду в енергоречовинному обміні з навколишнім середовищем, що зумовлена винятково гетеротрофною (тваринною) формою харчування.** Серед цих проблем варто виділити основні:

— **соціально-політичні** (способи нагромадження й розподілу засобів існування, насамперед, їжі в суспільстві);

— **соціально-економічні** (способи видобутку засобів існування, насамперед, їжі в суспільстві);

— **медико-біологічні** (причина старіння організму, невиліковних хвороб і передчасної смерті);

— **біокосмічні** (неможливість виходу людини за межі Землі на тривалий термін, а також життєзабезпечення традиційною гетеротрофною їжею й утилізації біовідходів).

Важливо відзначити, що саме людина, недосконала в енергоречовинному обміні з навколишнім середовищем, є найбільш агресивною, найбільш хижою шлунковою істотою в Природі і, перебуваючи на Вер-

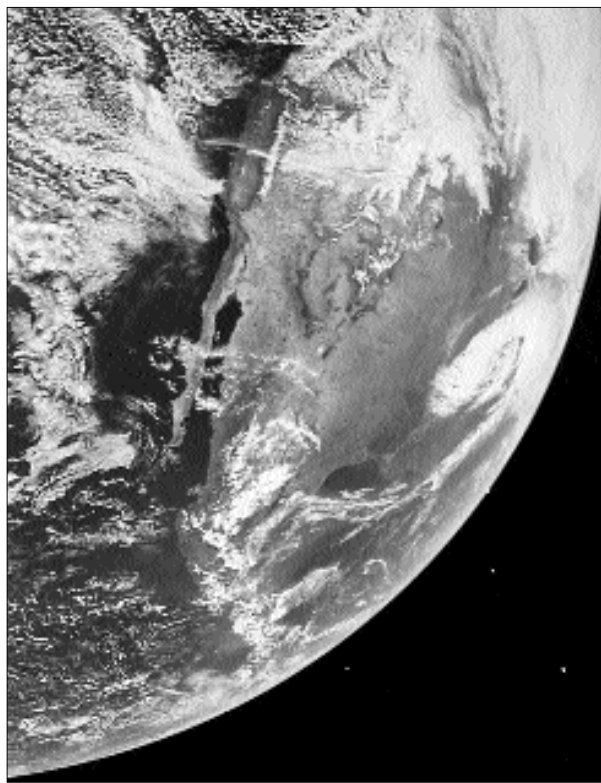
шині харчових ніш усього живого, практично вичерпала їх, чим і зумовила незворотний процес власної загибелі й загибелі всього живого.

Споконвічна боротьба людини з наслідками не розв'язує проблеми, а тільки посилює її з неоправною втратою вищих цінностей — людських життів і часу. Те саме — боротьба з тероризмом, джерела якого виходять, насамперед, із незгоди певних осіб, груп і прошарків суспільства чи цивілізації, з політикою владних структур, що реалізується через насильство. З іншого боку, об'єкт незгоди, тобто політика, є також формою насильства, за допомогою якого

ційними етапами, тобто між двома рівнями досконалості: *попереднім* — людини примітивної, але хитрої, що займає вищий ярус тваринного світу завдяки сформованій функції Розуму, та *наступним* — Людини Розумної, Людини Космічної. Тобто ми подолали тільки 2% свого висхідного еволюційного шляху між двома суміжними еволюційними етапами. Характерною ознакою цього шляху є *спадкоємність* у енергоречовинному обміні, що підтверджується як антропологічною (фізіологією організму), так і функціональною (розмноженням, харчуванням) *спорідненістю* між людиною і твариною.

II. Дія двох природних супе-

У ЛЮДСТВА Є ШАНС ВИЖИТИ! РОЗВ'ЯЗАННЯ ПРОБЛЕМ ТЕРОРИЗМУ, КОНФЛІКТІВ І ВОЄН

владні структури нагромаджують та розподіляють засоби існування. При цьому головним інструментом політики є економіка, що полягає в насильницьких способах видобутку засобів існування, насамперед їжі, при цьому гроші є їх еквівалентом і мірою. Таким чином, йде постійна боротьба двох сил за засоби існування за принципом: з одного боку, агресивне, хитре бажання відняти їх за будь-яку ціну, з іншого боку — сила, не здатна віддати. У цій боротьбі завжди перемагає сильніший. Тому ця дія, як і сам принцип, характеризує низький — тваринний — рівень виживання людини як біологічного виду.

ПРИЧИНИ? ОСЬ ВОНИ!

Протиприродне для людини застосування фізичної сили (насильства), як основного засобу в процесі життєзабезпечення на даному етапі її еволюції зумовлено такими причинами, як:

1. Дуже низький рівень розвитку сучасної людини як біологічного виду.

Недосконалість сучасної людини зумовлена, насамперед, її роздвоєністю між двома еволю-

речностей:

— *суперечність, спричинена дією антиентропійного принципу розвитку живої речовини.*

Відповідно до цього принципу жива речовина при життєзабезпеченні, що здійснюється винятково через процес постійного видобутку їжі, повинна мати мінімальні витрати своєї внутрішньої енергії. Внутрішня енергія живої речовини, її кожної біологічної системи має закономірно накопичуватися задля реалізації основної функції живого — розмноження. Ця суперечність спричиняє одну із наймерзенніших людських вад — лінощі, котрі є гальмом активного вдосконалення людини, що неминуче породжує ще й такі вади, як гордіня, гнів, нечесність, одним словом — зло;

— *суперечність між інстинктом розмноження (основної функції живого) і потребою в їжі та просторі, як фатальна й неперимривна суперечність між свободою і необхідністю.*

На цю закономірність вказував Томас Мальтус ще в 1798 році. Відповідно до об'єктивно існуючих законів кількість народонаселення збільшується в геометричній прогресії, а видобуток засобів існування, насамперед їжі, — в арифметичній. Усунення диспропорції здійснюється за до-

помогою законів Природи (голод, холод, хвороби, епідемії) і за рахунок соціальних дій (злидні, рабство, насильство, конфлікти, війни). **Фактично війна є закономірним процесом природного добору в межах єдиного, функціонально невірноваженого, а тому недосконалого, біологічного виду — Homo Gastro Faber (людини — майстра шлунку) — за ознаками тваринного світу: агресивності і хижості. При цьому завжди передусім знищуються розумні індивіди.** Весь трагізм людської історії — на шляхах видобутку їжі, адже вона при цьому спрямовує свою діяльність лише на удосконалювання знаряддя вбивства!

Концепції активної еволюції, є природним, еволюційним розв'язанням проблеми. Прикладною роботою наукової Концепції активної еволюції є розроблений на біохімічному і генетичному рівнях науковий проект “Автотрофне природно-генетичне харчування — шлях порятунку цивілізації”, відповідно до якого практично реалізується процес активної еволюції людини, тобто якісний еволюційний стрибок через якісну зміну її енергоречовинного обміну з навколишнім середовищем.

Важливо відзначити, що розроблений науковий проект “Автотрофне природно-генетичне харчування — шлях порятунку цивілізації” узгоджується з найбільш значимим відкриттям XX століття в галузі біології — відкриттям автотрофних тварин. Отож ланцюг еволюції живої речовини замкнувся. Природа сама подбала про збереження живих свідків — автотрофних тварин, як найбільш значимої ланки в єдиному ланцюзі еволюції живої речовини і, отже, дає нам підтвердження реальної можливості переходу людини як біологічного виду на автотрофне харчування — реальної можливості порятунку. Ясна річ, у парі з духовним розвитком: зміна енергоречовинного обміну людини як саморегулюючої і самовідновлюючої біосистеми закономірно і неминуче приведе її до еволюційного наслідку — функціонального вдосконалення й досягнення гармонії: внутрішньої (душі й тіла) і зовнішньої (з біосферою).

Людина зазнає також якісних змін на антропологічному рівні, а саме:

— значно збільшиться якість Розуму, сягнувши 100% його використання, що засвідчить перехід на активний — ноосферний етап розвитку;

— значно зменшиться кількісний показник фізіологічної можливості функції розмноження, що визначатиметься Розумом;

— значно збільшиться тривалість Життя.

Автотрофне природно-генетичне харчування, що ґрунтується на забезпеченні харчової ніші організмами, котрі створюють необхідні для свого життя органічні речовини з неорганічних у процесі фотосинтезу, стане єдиним і надійним способом лікування хвороб століття, — завдяки усуненню причин їхнього утворення і розвитку. Людина стане досконалою космічною істотою, часткою планетарної соціально-природної системи, з єдиною мовою — мовою того народу, що відкриє людству шлях спасіння і безсмертя, тобто шлях активної еволюції. **Іншого шляху порятунку людства та біосфери планети Земля — нашої спільної оселі в живому просторі Космосу — я не бачу!**

•

Віктор ЛУЦЮК,
академік Російської академії Природничих наук, автор наукового проекту “Автотрофне природно-генетичне харчування — шлях

ЩОБ ВИЖИТИ, МУСИМО СТАТИ ДОСКОНАЛИМИ

Перемога Розуму Людини над смертю, тобто над своєю основною недосконалістю, передбачена ще М. Ф. Федоровим, розвинута до наукової і соціальної думки К. Е. Цюлковським, В. Ф. Купревичем і В. К. Винниченком, науково обґрунтована як закономірна еволюційна неминучість академіком В. І. Вернадським і розроблена нині на рівні

Для кожного, хто не охолов до своєї історії, кому не байдуже “звідки пішла руська земля”, пам’ятні хрестоматійні слова: “Так почнемо ж оповідку цю... І було три брати: один на ймення Кий, другий Щек і третій — Хорив, а сестра в них була Либідь. Сидів Кий на горі, де нині узвіз Боричів, а Щек сидів на горі, котра нині йменується Щекавицею, а Хорив на третій горі, яку накликали за його ім’ям Хоревицею. І збудували містечко на ймення старшого свого брата та освятили його Києвом”. Правда ж, нині важко уявити нашу історію без цієї випадком збереженої духовної пам’ятки?

“Повість временних літ” дійшла до нас у двох літописах — Лаврентіївському та Іпатіївському. Перший, як вважають дослідники, створив (а було б точніше — переписав) 1116 року ігумен Видубицького монастиря Сильвестр; через два роки з’явилася ще одна редакція, ім’я укладача якої залишилося невідомим. Тексти, розміщені в цих літописах, переписані з первісного твору, автором і упорядником якого вважають ченця Києво-Печерського монастиря Нестора. Повість у первісному написанні, на жаль, не збереглася.

Чим же цінна пам’ятка? Насамперед історичним джерелознавством та художньою вивершеністю. На високому мистецькому рівні відтворено оповіді про виникнення східнослов’янських племен і їх писемність, дату заснування Києва та родовід давньоруських князів. Нащадки мають змогу дізнатися про міжусобицькі чвари, нележку боротьбу, яку вели наші далекі предки з кочівниками. Щоправда, окремі події, пов’язані з історією Київської Русі, висвітлюються в “Повісті...” з деякою тенденційністю. Досить лише одного факту — взаємин великокняжої верхівки із сусідніми землями Древлянщини. Завжди вони були складними й суперечливими. Київські князі повсякчас намагалися упідлеглити древлян, нехтуючи елементарними нормами взаємовідносин.

У літописі в цілому об’єктивно висвітлено постать Ігоря. Його названо вовком, котрий “пішов до древлян по данину і збільшував до попереднього податку новим, і вчиняли насилля над ними вої його”. Однак в складній ситуації жорстокий вчинок Ольги (роком пізніше вона з численним військом оточила Коростень і спопелила його) літописець повністю виправдовує: “Захопила місто і спопелила його, міських старійшин полонила, а інших людей повбивала, ще одних віддала в рабство воям своїм, а решту залишила, щоб сплачували данину”.

Чим же заслужила в Нестора таку симпатію Ольга? Лишень тим, що підступно обдурила довірливих лісовиків, — сповістивши, що йде справляти тризну по чоловікові — і жорстоко розправилася з волелюбним народом. Літописець про ці факти, звісна річ, умовчує, оскільки був речником північної верхівки.

Хоч би як там було, але цікавлять насамперед фактичні матеріали з історії Київської Русі. Звівши їх у цілне художнє обрамлення — своєрідну повість, літописець у такий спосіб залишив своїм нащадкам першознавші студії про нашу сиву минушину. Це наводять на думку, що народженню такого твору неодмінно передували більш ранні літописи й художні житія, на ґрунті яких власне й міг з’явитися національний шедевр, але які з певних причин не дійшли до нас.

Про його автора знаємо мало. Роки народження, як і смерті, точно невідомі. Незаперечне лише одне: для свого часу це була високоосвічена людина. Щоб прислужитися своїй історії, він 1073 року постригся в ченці Києво-Печерського монастиря. Такий вибір був цілком виправданим, адже культурно-мистецьке і освітнє життя в ті часи зосереджувалося переважно при монастирських резиденціях. Маючи доступ до рукописних джерел, Нестор невипадково вивчав їх і, водночас, сам прилучався до створення духовного підмуру вітчизняної культури.

Фото О. Кутлахметова

ЛІТОПИСЦЯ ВИСОКЕ ЧОЛО

ри. Як вважають дослідники, йому належать також “Читання про життя і згублення... Бориса та Гліба”, церковно-історичний твір “Житіє Феодосія, ігумена Печерського”.

Але найвизначнішою пам’яткою, безперечно, залишилася “Повість временних літ”, що датується 1113 роком. Подальші вістки про життя й діяльність літописця губляться. Цю дату прийнято вважати й роком смерті ченця. За тодішніми звичаями Нестора було поховано в Ближніх печерах Києво-Печерського монастиря.

Вітчизняна історіографія робила чимало спроб дослідити призерхлі глибиною віків віхи життя видатного діяча і письменника давньоруської культури. Проте в природі, на жаль, існує певна закономірність — втрачені на бурхливих історичних перехрестях “автографи часу” не завжди вдається повернути; особливо це стосується духовних пам’яток як найбільш уразливих.

Дослідників цікавило зокрема, яким був славетний охоронець історії? Ретельно змальовуючи “давно минулі літа” отчої землі, він не залишив по собі жодного документального портрета. Щоправда, грішне було б скаржитися на неувагу до цієї особи.

Починаючи з сімнадцятого століття, над відтворенням образу вітчизняного історика працювала не одна когорта митців.

До нас дійшла галерея персоніфікованих зображень Нестора, більшість з яких позначені високим рівнем художнього відображення літописця в графіці, живопису, гравірувальних та скульптурних композиціях. Усі вони, хоча й виконані на належному професійному рівні, не можуть, однак, претендувати на достовірність.

Сподіванки на “живу” зустріч зі славетним літописцем, здається, вже були нереальними. І ось у радянській криміналістиці з’являється новий метод, запропонований відомим антропологом, археологом і скульптором М. Герасимовим. Його практична цінність у тому, що будь-які м’які частини обличчя можна відтворити за допомогою черепа. Така пластична “операція” майже безпомилково “оживляє” первісний типаж людини. Завдяки саме цій методиці були реконструйовані скульптурні портрети Ярослава Мудрого, Андрія Боголюбського, Тимура, Улуг-бека, Івана Грозного, а також жителів трипільських поселень на території України. Відтак з’явилася надія зустрітися “зі справжнім” Нестором-літописцем, оскільки його останки добре збереглися.

Першими за цю нележку й копітку справу взялися спеціалісти Інституту археології АН УРСР доктор біологічних наук О. Данилова та кандидат історичних наук С. Сегеда. Вони провели детальне антропологічне обстеження ос-

танків літописця і, на основі наукових зіставлень, створили, якщо можна так висловитися, автобіографічний негатив: Нестор був середнього зросту (165 сантиметрів), худорлявий, із явними ознаками астеничності, спина сутулувата, а вказівний на праворуччій пальці од надмірного фізичного навантаження морфологічно найбільш розвинений. Усі ці ознаки добре узгоджувалися з розумовою діяльністю людини. Нестор, як ми знаємо, впродовж багатьох років невтомно працював над рукописами, а отже, вів малорухоме життя. За допомогою антропологічних даних вдалося встановити й середній вік — 65 років, що цілком відповідає історико-літописним свідченням.

Залишилося провести антропологічну реконструкцію. Делікатну роботу доручили одному з учнів Герасимова — судово-медичному експертові при науковій лабораторії пластично-антропологічної реконструкції Інституту етнографії Імені М. М. Миклухо-Маклая АН СРСР С. Нікітіну. Після скрупульозно проведеної роботи невдовзі було виліплено бюст нашого найдавнішого літописця й просвітянина, з ім’ям якого пов’язана ціла епоха вітчизняної культури.

Наближений до реального відтворення бюст Нестора-літописця експонується нині в Києво-Печерському заповіднику. Саме тут вісім століть тому в історичному місці давнього Києва, схилившись над письмовим столом, він трудюбно поскрипував гусячим пером, вимережуючи безсмертні рядки, звернені до сучасників:

“Ось повість временних літ, звідки пішла руська земля”. Не помилимося, коли скажемо: без глибокого коріння родовідної пам’яті — а саме такою є “Повість...” — ми багато чого втратили б, духовно збідніли, недорахувалися і недооцінили б. Будь-яка людина, як і народ у цілому, не може існувати без свого генетичного коду. Саме тому до постаті нашого найпершого літописця завжди була прикута пильна увага з боку як вітчизняних діячів культури, так і наших зарубіжних ідейних апологетів. Декому хотілося б позбавити нас вітчизняної пам’яті, не тільки кидаючи тінь на нашу історію, а й піддаючи сумнівам достовірності літописів чи приписуючи їх собі. Не випадково прогресивні діячі науки і культури в 1873 році при Київському університеті створили науковий осередок “Історичне Товариство Нестора-літописця”, яке чимало посприяло і популяризації історичного минулого нашого народу. Протягом 1873 — 1917 років ця наукова установа доклала чимало зусиль, щоб якнайповніше дослідити давні пам’ятки.

Активна діяльність Товариства мала широкий розголос. Це підтверджує й той факт, що до його роботи були залучені відомі вчені не тільки Києва, але й Харкова, Петербурга. За 33 роки вийшло 24 томи “Чтения в Историческом обществе Нестора-летописца”, в яких з’явилися праці І. Срезневського, М. Комарова, І. Лучицького, П. Єфименка, Д. Багалія, О. Левицького, Л. Падалки, І. Каміна. Праці відомих учених допомогли повернути із забуття чимало фактичного матеріалу, котрим користуються й сучасні дослідники.

Сьогодні, оглядаючи з нових позицій свою історію, інакше оцінюємо деякі критерії, котрі нерідко фальсифікувалися або навмисне замовчувалися. Тому варто з більшою увагою поставитися й до нашого найпершого літописця. Одним з таких виявів могло б бути присвоєння його імені музею “Історії Києва”, при якому б годилося створити гурток палких дослідників нашої історії. Адже саме з містом над Дніпром пов’язана діяльність Нестора.

Через вісім століть знову повернувся до нас літописець. Експонований бюст дає змогу уявно перенестись углиб на кілька епох історичного літописання, уважніше придивитися до мудрого погляду, високого чола як символу пам’яті нашої історії, котра нагадує: діяння людини безсмертні, якщо вони служать народові!

•

ПРО ТРИПІЛЬЦІВ, СЕМІТІВ ТА НЕЗБАГНЕННУ УКРАЇНСЬКУ ДУШУ

Трипільська археологічна культура посіла особливе місце в українській національній свідомості. “Незбагненна українська душа” обирає за свою матір із сотні різноманітних археологічних культур України саме Трипілля. Причини такого вибору ірраціональні і не піддаються логіці здорового глузду. На питання де, як і коли жили трипільці, більшість прибічників трипільського походження українців відповідають приблизно так: “Де і коли вони жили, не знаю, а що були українцями — знаю точно”.

Однак, врешті-решт, хто сказав, що національний міф, як важлива складова національної самосвідомості, обов’язково має будуватися за принципами наукової логіки? Скоріше навпаки.

Так чи інакше, я не вважаю трипіль-

Один з головних шляхів розселення найдавніших землеробів і тваринників починався в Південній Анатолії й вів на захід островами Егейського моря в Східну Грецію. У VII тис. до н.е. вихідці з Анатолії принесли із собою на південь Балканського півострова навички відтворюючого господарства, культурні рослини (пшеницю, ячмінь, сочевицю), домашніх тварин (вівці, кози), близькосхідну культуру та мову. Ці люди належали до східно-середземноморського антропологічного типу, який характеризується грацильністю (тонкокістністю), невисоким зростом, темною пігментацією, скошеним чолом і великим носом своєрідної форми.

Поступово просуваючись на північ, нащадки найдавніших близькосхідних хліборобів досягли Дунаю і рушили його долиною на захід у Центральну Європу й на схід у Правобережну Україну. Так, разом із навичками землеробства і тваринництва, близькосхідний за походженням етнокультурний комплекс поширився в VII – IV тис. до н.е. в Південній та Центральній Європі. Трипільська культура — яскравий прояв цього культурно-історичного явища між Східними Карпатами і Дніпром.

Північними сусідами цих найдавніших землеробів Європи були аборигени — мисливці та рибалки Німецької, Польської, Поліської низовин та Лівобережжя Дніпра. Ця первісна, досить відстала людність у V – IV тис. до н.е. розвивалася під прогресивним впливом більш розвинутих прибульців із півдня. Від людності балкано-дунайського неоліту аборигени-мисливці лісової зони Європи отримали навички виготовлення глиняного посуду, землеробства, тваринництва, примітивної металургії міді тощо.

Пізніше, в IV–II тис. до н.е., на базі згаданої місцевої людності постала індоєвропейська сім’я народів, до якої належить переважна більшість мешканців сучасної Європи. Більшість дослідників вважає, що формування праіндоєвропейської мови та культури почалося в V тис. до н.е. в Південній Україні в ході контактів із трипільцями місцевої людності лісостепового Подніпров’я та Лівобережжя. Від трипільців та інших представників балкано-дунайського неоліту пращури індоєвропейців отримали згадані новації. Однак, всі вони запозичувалися разом із відповідною термінологією. Новітні дослідження лінгвістів довели, що сільсько-господарська лексика індоєвропейських народів значною мірою має близькосхідне походження.

Особливо багато землеробських та тваринницьких термінів, назв продуктів харчування, предметів побуту індоєвропейці запозичили у прахаттів та прахуритів, прабатьківщина яких розміщувалася в Малій Азії. Це і зрозуміло, адже саме звідси у VII тис. до н.е. прийшли в Схід-

ну Грецію пращури балканського неоліту. С. Старостін (1988) наводить велику кількість мовних запозичень з хаттської та хуритської мов в індоєвропейських, в т.ч.: akuo- кінь, kago- коза, porko- поросся, hvelena- хвиля, вовна, auig- овес, pag- ягода, rughio- рож, жито, lino- льон, kulo- колоти, спис, gueran- жорнов, sel- село, dholo- долина, arho- ареал, простір. tuer- творог, sug- сир, bhar- ячмінь, renkue- п’ять, klau- ключ, medu- мед, солодкий, akro- поле, bar- зерно та багато інших.

Український лінгвіст із Москви В. Ілліч-Світич (1964) відзначав, що певну частку своєї аграрної, тваринницької та побутової лексики індоєвропейці запозичили з таких близькосхідних мов, як шумерська, прасемітська, еламська. Як приклад запозичень із прасемітської мови дослідник наводить слова: tauro- бик, gait- коза, agno- ягня, bar- зерно, dehno- хліб, зерно, kern- жорнов, sekur- сокира, nahu- посудина, корабель, has- ter- зірка, septm- сім та ін. З мови шумерів індоєвропейці запозичили корені: ko- u- корова, reud- руда, auesk- золото, du- eg- двері, hkor- гори та ін. Думаю, В. Ілліч-Світич обрав невдалий термін для позначення частини згаданої лексики. Семіти виділилися з афразійської спільноти Східного Середземномор’я не раніше III – IV тис. до н.е. А близькосхідні запозичення в індоєвропейських мовах сталися не пізніше V тис. до н.е. Тому те, що В. Ілліч-Світич звав семітською лексикою, по суті, є афразійською.

Отже, простежений археологами та антропологами генетичний, культурний, антропологічний зв’язок балканського неоліту, а через нього і трипільської культури, з південноанатолійським центром становлення хліборобства й тваринництва підтверджується новітніми лінгвістичними дослідженнями. Численні хатто-хуритські лінгвістичні запозичення в мовах індоєвропейців, які отримали навички хліборобства та скотарства разом із відповідною термінологією від культури балкано-дунайського неоліту, у т.ч. трипільців, дають підставу припускати, що останні в етно-мовному відношенні були

Жіноча статуетка трипільської культури (перша половина V тис. до н. е., с. Олександрівка Одеської області)

споріднені з хатто-хуритами Малої Азії VII–IV тис. до н.е. Однак, присутність серед індоєвропейських лінгвістичних запозичень шумерських, афразійських, еламських термінів свідчить, що балкано-дунайський неоліт не був монолітно хатто-хуритським. Очевидно, було кілька різноетнічних міграційних хвиль з Близького Сходу в Грецію, у яких різною мірою брали участь не тільки хатто-хурити Анатолії, але й представники інших стародавніх етносів Близького Сходу.

Незважаючи на певну строкатість, балкано-дунайський неоліт, в т.ч. трипільська культура, генетично, культурно, антропологічно, а також етно-мовно тісно пов’язані зі згаданими етносами Близького Сходу, які не належать до народів індоєвропейської мовної спільноти. Оскільки українці, на відміну від трипільців, є індоєвропейцями, то немає вагомих підстав вважати трипільців українцями. Українська культура та мова принципово різняться від культури та мови стародавніх народів Близького Сходу та їхніх родичів трипільців.

Однак було б неправильно цілком заперечувати роль трипільців в українській генезі. Як і інші стародавні народи України (скіфи, сармати, готи, фракійці, балти тощо), трипільці не були українцями, але певною мірою були їхніми пращурами. Адже елементи культур згаданих етносів стали органічними складовими неповторного українського етнокультурного комплексу, який, на мою думку, склався в V – VII ст., тобто у ранньому середньовіччі. Саме в цей час формувалася етнокультура більшості великих народів середньої смуги Європи: французів, англійців, німців, сербів, хорватів, чехів, словаків, поляків та ін.

Отже, українці не кращі, але й не гірші за інші народи Європи. Їхній етногенез — це об’єктивний процес, зумовлений універсальними законами етнотворення континенту. Оцінювати ж концепції походження українців чи будь-якого іншого народу мірилами патріотизму чи романтичних сентиментів — безглузда і контрпродуктивна справа.

Леонід ЗАЛІЗНЯК,
зав. відділу археології кам’яного віку Інституту археології НАН України,
доктор історії, проф. НАУКМА

Посудина з мальованим орнаментом трипільської культури (перша половина IV тис. до н. е., с. Кирилівка Одеської області)

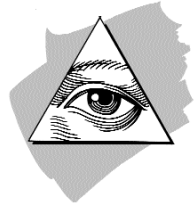
ців, що прийшли в Україну у V тис. до н.е. з території Трансильванії та Молдови, ні українцями, ні, тим більше, семітами, як помилково написала “Україна молода” 12.09.2001. Отже, що відомо науці про генезу та етнічну належність трипільців?

Сучасний рівень розвитку археології дозволяє ставити питання про визначення етно-мовних характеристик людності, що полишила в лісостепах Правобережної України пам’ятки трипільської культури. Археологічні дані неспростовно свідчать, що Трипілля є крайнім північно-східним проявом своєрідного світу найдавніших хліборобів Європи, відомих під назвою балкано-дунайського неоліту. Але й на Балканах ця людність не була автохтонною і прийшла сюди з Близького Сходу, точніше, з півдня Малої Азії.

Річ у тім, що близько 10 тис. років тому криза мисливського господарства в Сирії, Палестині, на півдні Анатолії зумовила винайдення й поширення відтворюючого господарства — мотичного землеробства і примітивного тваринництва. Вирощування пшениці, ячменю, розведення овець, кіз забезпечило суспільство їжею і призвело до демографічного вибуху на Близькому Сході. Надлишки людності почали розселятися на сусідні, малозаселені терени: на схід до Індії, на південь в Аравію, на захід у Північну Африку.

Фрагмент жіночої статуетки трипільської культури (перша половина V тис. до н. е., с. Олександрівка Одеської області)

ЧИ Є НАЦІОНАЛЬНИМ КОМІТЕТ З НАЦІОНАЛЬНОЇ ПРЕМІЇ УКРАЇНИ?

Не буде відкриттям Америки, коли скажу, що відзначатися Шевченківською премією повинні знакові твори не тільки за глибиною, проблемністю, художнім рівнем та майстерністю виконання, що самозрозуміло, а й за своєю національною суттю. Тільки ті твори здобувають міжнародне визнання і стають надбанням людства, які мають міцне і глибоке національне коріння. Тобто твори, які передовсім є *глибинно національними*, які співзвучні *національним почуттям і національному світорозумінню народу*, які, іншими словами, *відбивають національні інтереси і слугують цим інтересам*.

На здобуття премії імені Тараса Шевченка 2001 року було висунуто книжку Анатолія Погрібного *“Розмови про наболіле, або Якби ми вчилися так, як треба”*, що на той час (за два роки: 1999 та 2000) витримала у 3-х видавництвах чотири видання рідкісним, як на сьогодні для української книжки, загальним накладом — 55 тисяч. Книжка, зміст якої був спопуляризований також відомими авторськими радіопередачами народного професора, як його називають, Погрібного, здобула підтримку, можна сказати, усієї свідомої України. Бо ця книга — на захист української нації, української культури, української мови. І ось — минулорічне голосування, у ході якого в перших двох турах Погрібний отримав більшість голосів. Здавалося б, з цього і мав виходити Комітет та його голова, але розпочинається гра закулісся, організовується ще одне голосування і зовсім несподівано в цій номінації премію одержує... Мирослав Попович — за книжку-підручник, яка ще, власне, не була апробована, яка вийшла великим експериментальним накладом на гроші Фонду Сороса, та — головне, — яка містить спірне трактування питань історії української культури, котрим вона присвячена. Під сумнівом, наприклад, у філософа саме існування української культури в дохристиянську добу, негачія і стосовно належності Україні Київської Русі. (Детальну рецензію на книжку М. Поповича шукайте в минулорічному квітневому числі *“Слова Просвіти”* — примітка редактора.) І ось саме цей діяч і виявився нагородженим Національною Шевченківською премією. За що — за україноприниження, українозневажництво?

Таке рішення Комітету викликало подивування. До Президента України звернувся з протестом з'їзд *“Просвіти”*, що якраз відбувався в Києві, а з телеграмою-проханням не підписувати указ про присудження премій 2001-го року до відновлення справедливості щодо Погрібного звернувся у повному складі секретаріат НСПУ на чолі з Ю. Мушкетиком. Та — не почули...

Що ж стосується самого Погрібного, то, до його честі, він

фото О. Кутакмегова

Професора Анатолія Погрібного підтримали просвітяни, читачі і радіослухачі. Такої підтримки жодна кандидатура не мала...

просто сам подбав про побільшення своїх шансів на успіх, видавши восени минулого року — як продовження попередньої — нову свою книжку — *“По зачарованому колу століть, або Нові розмови про наболіле”*. Отже, вже не однією, а цими двома книжками він і був номінований на цьогорічну премію. Можна сказати, що, як і минулого року, його номінувало все свідоме українство. Самі члени Комітету стверджують, що такої вражаючої кількості звернень, резолюцій, листів на підтримку жодна кандидатура ніколи не мала, — від організацій, від приватних осіб, з України, з-поза її меж (США, ФРН, Бельгії, Словаччини, Австралії). Десятки і десятки схвальних рецензій у газетах і журналах.

Немає жодних заперечень щодо актуальності та сумліннос-

ті здійсненого Сергієм Білоконем архівного дослідження *“Масовий терор як засіб державного управління в СРСР”*, воно заслуговує на найвищу відзнаку. Задля об'єктивності зазначу, що цю думку я висловив у книзі *“Антиукраїнські тенденції в українській державі”* ще торік, коли Комітет відкинув Білоконя разом з Погрібним, віддавши перевагу Поповичу.

Але в тому й річ, що для нинішньої влади праця Сергія Білоконя цілком безпечна. На відміну од високоталановитої, аргументованої публіцистики Анатолія Погрібного, опертій на неспростовний фактаж викриття антиукраїнського шабашу, що нині здійснюється в Україні. Адже публіцист фактично висуває звинувачення владі і розвінчує нинішній режим, який усіляко гальмує належне утвердження українства в

ПОГЛЯД ВІТАЛІЯ КАРПЕНКА

країні. Як могла влада його підтримати, коли автор орієнтує не на будівництво у нас позбавленої українського обличчя, знеукраїнізованої *“держави громадянського суспільства”* (саме це, на жаль, спостерігаємо на практиці), а навпаки — на будівництво повноцілості національної держави українського народу, в якій — саме ось так визначеній — вже і мають утверджуватися найширші громадянські права та свободи? Не уникає Погрібний, до речі, прізвищ, викриваючи *“всечеловеков”* на взір В. Малинковича чи М. Поповича... До речі, той же М. Попович, минулорічний лауреат, а тепер уже й член шевченківського Комітету, виступаючи на його засіданні, звинуватив Погрібного у... ксенофобії. Звичний для певного типу людей хід — кожне критичне, хоч і заслужене, зауваження на адресу єврея, то — антисемітизм; кожне слово на захист національного, українського, то — ксенофобія.

Однак абстрагуємось від постаті Анатолія Погрібного: ідеться не про конкретну особу, а про саму сутність Комітету з Національної премії імені Тараса Шевченка та ту практику, яка склалася в присудженні цієї відзнаки. Раніше цей Комітет називався державним, нині, як бачимо, перейменований. Але від цього мало що змінилось. Як і раніше, долю премії невидимо вершить від імені держави президентська Адміністрація: затверджує членів Комітету, Положення про присудження премій і, як можна здогадатися з того, що бачимо, — вирішує, кому присуджувати, а кому ні. Логіка їхня настільки ж проста, наскільки й примітивна: мовляв, держава фінансує — вона й контролює. Але ж держава — це не Адміністрація, навіть якщо вона й президентська, а громадянство, це ми з вами, і фінансування йде з державного бюджету, тобто з народної кишені. То коли премія є національною, то національним має бути й Комітет. Справді, чому громадськість, бодай в особі своїх організацій (творчих та

професійних спілок, наприклад) не бере участі у формуванні складу Комітету? Чому, передбачаючи публічне обговорення висунутих творів, Комітет не враховує думки тієї ж публіки? Чому бодай на підсумковій засіданні Комітету не запрошуються представники тієї ж громадськості?

Таких запитань виникає багато. А відповідь одна: тому, що влада в особі тієї ж адміністрації на чолі з гарантом, проголошуючи на словах побудову громадянського суспільства, як вогню, боїться тих же громадян і громадськості, від імені яких завжди схильна діяти. Адже й сліпому видно, що інтереси громадськості та влади таки не збігаються. Бо громадськість, хоча б хто що говорив, *є українською* у своїй більшості, а влада на одинадцятому році існування незалежної держави, також у своїй більшості, *не є українською*. Тому жоден твір, в якому критикується влада, не може претендувати на Національну Шевченківську премію доти, доки присудження її відбувається під недеремним оком цієї влади. Але ж суспільно значущі речі творять не тільки прихильні чи нейтральні до існуючої влади митці, а й ті, хто критично оцінює її дії. Тобто, талант від влади не залежить. А коли так, то й присудження національної премії від неї не повинне залежати.

Насправді ж, як бачимо, все виходить, як у праці того ж таки Погрібного — *“Україна навпаки”*. Голова Національної Спілки письменників України Володимир Яворівський, від імені секретаріату Спілки, звернувся до членів Комітету з Національної премії імені Тараса Шевченка, ніби передбачаючи можливий перебіг подій (сам був Головою цього Комітету і, вочевидь, не з чужого голосу знає, що може там робитися), із закликом підтримати кандидатуру Анатолія Погрібного, твори якого оцінив як *“справді яскраве і видатне явище сучасної письменницької ки”*, що *“здобуло визначені ширші кола української громадськості на всій території країни та в українській спільноті за її межами”*.

Невмотивоване відторгнення Комітетом з Національної премії патріотично-української публіцистики Анатолія Погрібного викликало протестну реакцію проти наявності у багатьох членів Комітету *психології хохловців*, які не служать суспільству, а прислужують владі. Тому багато хто сьогодні ставить саме таке запитання: *Чи є національним Комітет з національної премії України?*

Хай читач сам на нього відповість.

ШЕВЧЕНКІВСЬКІ ЛАУРЕАТИ-2002

Комітет з Національної премії України імені Тараса Шевченка розглянув і обговорив у трьох турах твори і роботи у галузі літератури і мистецтва, публіцистики і документалістики. Як стало відомо, за підсумками таємного голосування лауреатами 2002 року названо:

- поета Ігоря РИМАРУКА (книга *“Діва Обида”* (1998);
- публіциста Сергія БІЛОКОНЯ (науково-публіцистичні книги *“Масовий терор як засіб державного управління в СРСР”* (1999), *“Механізм біль-*

шовицького насильства” (2000);

- співака Романа МАЙБОРОДУ, за вокальні партії в оперних постановках останніх років;

- художника-гутника Андрія БОКОТЕЯ, за художні композиції зі скла і кераміки;

- кінорежисера Аркадія МИКУЛЬСЬКОГО та сценариста Леоніда ЧЕРЕВАТЕНКА за документально-публіцистичну кінотрилогію *“Я камінь з Божої праці”* (1996—2000).

Вітаємо!

Сьогодні, так само, як і до своїх учнів майже дві тисячі років тому, Ісус Христос звертається до кожного з нас: **“Ви — сіль землі... Ви — світло світу”** (Мт 5, 13а; 16). Як розуміти ці слова?

Сіль здатна розтопити лід. Нам слід бути уважними, щоб помічати замерзлі серця, щоб допомогти їм “відтанути” через пізнання ними суті Божої любові.

У дуже солоній воді неможливо потонути. Нашим обов'язком є підтримувати ближніх у бурхливому морі життя.

І, нарешті, сіль настільки необхідна, що, в разі нестачі її в організмі, людина може навіть померти. Тому ми не маємо права “звітрити”, бо ж сказано: **“Коли ж сіль звітріє, чим її солоною зробити?”** (Мт 5, 13б). Як людина потребує солі та світла, щоб вижити, так і наш світ потребує наших активних дій. Їжа без солі не має смаку, тоді як добра страва удобрює серце людини.

Проте настав час, коли варто відкласти добрі страви задля добрих справ. Розпочинається Великий піст, який триває: для християн римо-католицького обряду — з 13 лютого до 30 березня, для православних і греко-католиків — з 18 березня до 4 травня.

Піст — це особливий час наближення до Бога. З цього приводу Ісус Христос дає такі поради: **“Коли ж ви постите, не будьте сумні, як лицеміри: бо вони виснажують своє обличчя, щоб було видно людям, молять, вони постять. Ти ж, коли постиш, намаси свою голову й умий своє обличчя, щоб не показати людям, що ти постиш, але Отцеві твоєму, що перебуває в тайні; і Отець твій, що бачить таємне, віддасть тобі”**. (Мт 6, 16а; 17-18).

Великий піст розпочинається у Попільну середу і триває 6 тижнів (40 днів) до Великої (Страсної) п'ятниці. У Попільну середу кожному вірному священик посипає

ВИ — СІЛЬ ЗЕМЛІ

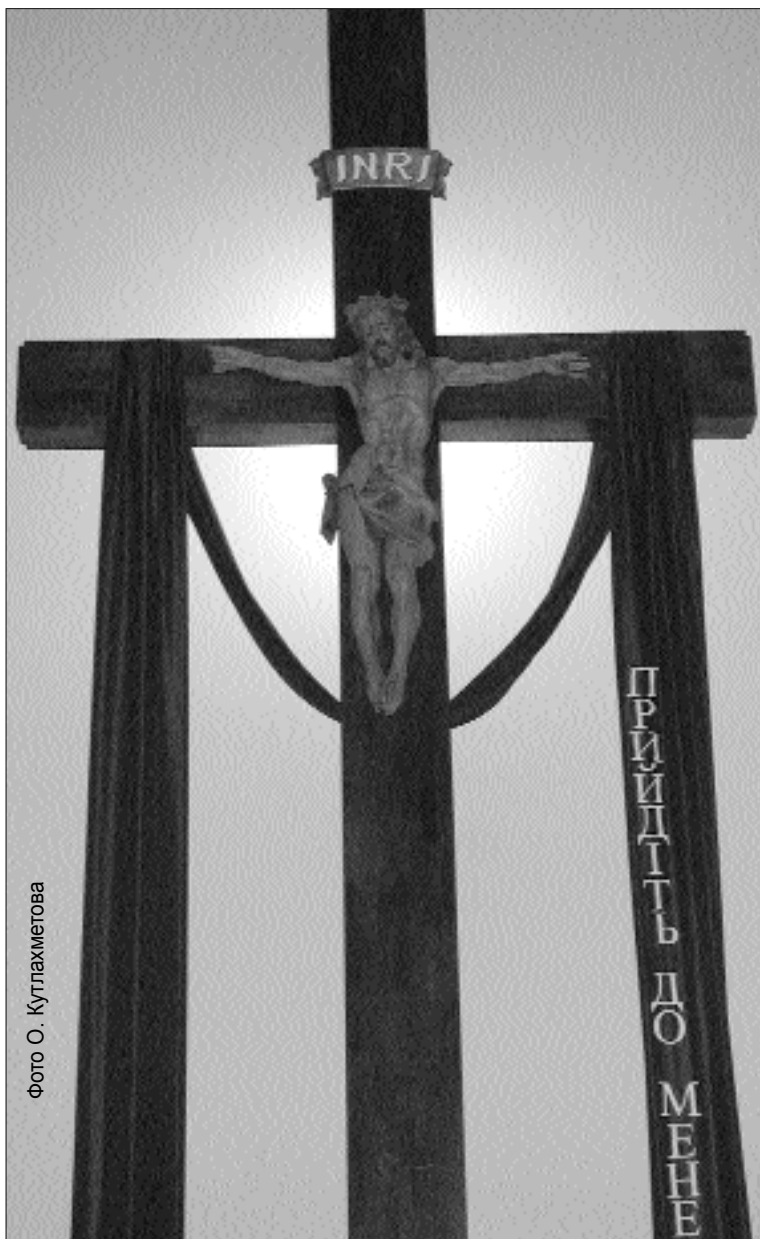
голову попелом і каже: “Пам'ятай, людино: ти є порох і в порох перетворишся”, або “Навертайся і вірте в Євангелію.”

Число 40 є символічним і вживається у Святому Письмі багато разів. Пророк Ілля, тікаючи, рятує своє життя. Бог наказав йому мандрувати 40 днів і 40 ночей, щоб серед пустелі дати йому особливе завдання. Також сам Ісус, перед початком своєї місійної діяльності, постив 40 днів і 40 ночей.

Дехто з християн вважає, що головним змістом Посту є утримання від деяких видів їжі. Це помилкове судження. **Головна мета, а отже й суть Посту полягає, передусім, у праці над удосконаленням самого себе, у пізнанні й усвідомленні фундаментальних істин, закладених Богом в організацію життя людства і детально поданих у Новому Заповіті.**

Піст — це певна система обмежень, які добровільно накладає на себе віруюча людина, щоб принади і спокуси мирського життя не заважали зосередитись на важливій справі розсудливого заглиблення і розмірковування в простому, на перший погляд, запитанні: “Для чого я живу, який сенс повинно мати моє життя для мене, моїх близьких і всієї людської спільноти?” Намагаємося зрозуміти жертву Ісуса Христа, жертву Бога, який віддав волю на муки і смерть, щоб ми отримали життя вічне.

Тому протягом Великого посту створюємо собі дискомфорт для тіла, щоб ширше відкрити душу для Божої благодаті. Утримуємося від радісних святкувань і гучних розваг, від м'ясної їжі і жирів, а головне — приймаємо для себе якусь важливу постанову: зрікаємося шкідливих звичок, забороняємо собі вживання алкоголю, тю-

ню, діти можуть постановити відмовитись на цей період від вживання цукерок, а всі разом — від перегляду телевізійних програм, дозволяючи собі лише слу-

хання релігійної музики.

Така наша жертва допомагає наблизитись до відповіді на поставлені запитання. Бо навіть найменше відречення, позбав-

лення себе звичного задоволення, через упокорення і смирення, через духовне поєднання зі стражданнями Ісуса Христа наближає нас до Бога, до розуміння Його задуму.

У цей період маємо не тільки прагнути позбутися поганих звичок, а й також не забувати про обов'язок ліпшого пізнання Бога через добрі вчинки. Молитва за інших, піст, милостиня, інші форми благодійності — це добрі вчинки, до яких обов'язково додається щоденне читання Святого Письма, особиста молитва, часта сповідь та участь у Службі Божій.

Великий піст — це час покаєння і великих роздумів. Роздумів про свої гріхи та навернення на дорогу істини, про кінцевий пункт нашої земної мандрівки, в якому Ісус Христос приготував місце для кожного.

Під час Великого посту щотижня, на спомин страждання і смерті Ісуса Христа, у храмах проводиться Хресна Дорога — особлива молитва, в якій відтворюються всі чотирнадцять етапів подій і дороги, якою Ісус сховався на Голгофу і ніс на собі Хрест — від засудження Його на смерть до зняття Розп'ятого з Хреста і покладення до гробу. Під час цієї молитви розмірковуємо над окремими моментами Хресної Дороги Спасителя, переживаючи Його страждання та смерть.

Великий піст — час заглиблення в себе, відкриття правди про себе і, водночас, правди про Бога.

“Ось піст, який я люблю: кайдани несправедливості розбити, пута кормиги розв'язати, пригноблених на волю відпустити, кожне ярмо зламати, з голодним своїм хлібом поділитись, увести до хати бідних, безпритульних, побачивши голого, вдягнути його, від брата твого не ховатись. Тоді світло твоє засяє, як зірниця, загойтись негайно твоя рана, спасіння твоє буде йти поперед тебе, Господня слава — слідом за тобою”. (Іс 58, 6-8).

Великий піст — це велика нагода для осягнення і досягнення

Продовження. Початок у ч. 8 (2002 р.)

СОН ІЗ НЕЗНАЙОМЦЕМ

...Сьогодні їй знову наснився той дивний сон, який вона не вміла розгадати. Її бентежило, що цей сон повторявся вже кілька років поспіль, нібито щось передвіщаючи.

...У якомусь прекрасному білому місті вона ходила затишними вуличками, гуляла в старому парку, а потім надвечір сиділа барі. До неї підсів за столик незнайомий чоловік і почав говорити пестливі слова. Він освідчувався в коханні, казав, що вони створені одне для одного і повинні бути разом.

Звучала легка п'янка музика, офіціант приніс червоне вино, а незнайомиць все говорив і говорив про свою любов. Це її страшило і бентежило, вона не знала цього чужого чоловіка, проте не відкидала його залицянь. Вона ніяк не могла згадати, хто він, чи вони знайомі, чому він її любить... Навіть імені його вона не пам'ятала, хоча офіціант звертався до нього, наче до знайомого.

Це її засмучувало. Вона не могла відповісти на його почуття, бо у неї був чоловік і діти, але серце тішила ця увага. Любовні слова хвилювали до глибини душі.

Вона була надзвичайно збуджена, ніби у неї любовний зв'язок, але підсвідомо мучила думка: чому вона тут без своєї сім'ї? Хто цей чужий мужчина? Звідки їй знайоме оце відчуття, нібито колись із нею це вже було?! І тепер вона знову переживала незрозумілі почуття чогось забороненого, таємничого, але прекрасного. Він повинен був забрати її з собою, коли закінчиться музика. Але навіщо, куди? Вона не могла

прокинутися від темноти і занепокоєння. Зрозуміла: це був сон. Але ще довго чула далеку зоряну музику, що мала зіграти в її житті якусь важливу роль.

Цей сон майже повністю через певний час повторювався. Тільки було інше місто, інший бар, але музика і незнайомиць — ті самі...

Був ще один сон, який також тривожив як цей, хоча повертав її в дитинство. І коли

опиратись, була як зачарована: це її пригнічувало і розслаблювало.

Музика притишено звучала і брала в полон, заколисувала. Крім них, нікого в залі не залишилось. Вона вдвиглася в обличчя незнайомця, що нагадувало їй кількох чоловіків, яких вона колись кохала, але він був чужий. Їй здавалося, що якби вона згадала його ім'я, щось могло би змінитись. На жаль, вона не могла нічого згадати. І страх брав верх над любов'ю, і млістю, і хвилюванням. Як можна довіряти цьому спокуснику, тим більше в чужому місті, у цьому незнайомому нічному барі?

...Раптом у залі погасли свічки. Вона

вона згадувала один сон, то на думку спав інший.

У кімнаті з великим вікном, що виходить на глуху стіну сусідського сірого будинку, вони одні з братом. Двері закриваються на металевий засув зсередини, але їм здається, що це не надійно. Чуються глухі кроки: хтось піднімається по сходах. Ось зараз той хтось підійде і просуне дріт у замкову щілину. І відсуне засув. У кімнаті напівтемно, бо стіна, що за півтора метра од вікна, заступає світло, людей, небо, весь світ. Вони бояться, самі наганяють на себе страх. У паніці лізуть під ліжко, щоб заховатись. Вичікують, затримують дихан-

РОЗКАЖІТЬ СВОЇ СНИ

ня, щоб не видати себе.

Але незнайомиць відсовує спокійно засув, заходить у коридор. Вона не бачить його, але знає, що зараз він зайде до кімнати. І тоді станеться щось непередбачене... Вона вибирається тихенько зі схованки, прокрадається на кухню, відчиняє вікно і по трубі спускається на землю...

НОВЕЛИ НОЧІ

дитинства. Але хто він і що йому потрібно?

І тепер ці два сні часто приходять до неї, переплітаються один з одним. Вони такі реальні і зримі, що дуже часто їй хочеться віднайти те місто, у якому є та кімната з вікном, що виходить на глуху стіну, і нічний бар, де звучить зоряна музика, і поруч сидить незнайомиць, що говорить безконечні пристрасні слова про любов...

Марія ЛЮДКЕВИЧ

СЛОВО Просвіти

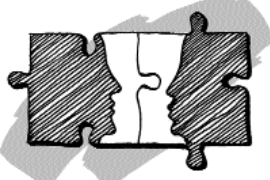
Засновник Всеукраїнське товариство «Просвіта» імені Тараса Шевченка.

Реєстраційне свідоцтво КВ № 4066 від 02.03.2000 р.

Головний редактор Любов Голота.
Шеф-редактор Павло Мовчан.
Редколегія: Л. Голота, Я. Гоян, П. Мовчан, А. Погрібний, О. Пономарів, І. Юшук.
Комп'ютерна верстка:
Ірина Шевчук та Олег Бесський.

Адреса редакції: 01001, Київ-1, завулок Музейний, 8.
Тел./факс 228-01-30. E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://www.prosvita.org.ua
Передплатний індекс 30617.
Видруковано з готових фотоформ на комбінаті

Редакція листується з читачами тільки на сторінках газети і надіслані рукописи та світлини не повертає. Залишає за собою право редагування та скорочення текстів.

Так, кожен. Тільки, поки що не у нас, а в Польщі. І практично будь-яку, крім службової документації спеціальних установ — безпеки, війська, вищих органів на мобілізаційний або особливий період тощо.

Від 1 січня 2002 року набрав сили прийнятий польським Сеймом Закон від 6 вересня 2001 року "Про доступ до публічної інформації", що поширюється не тільки на громадян Польщі, а й на будь-кого зацікавленого. Більше того, державний службовець, до якого звертаються по інформацію, не має права цікавитися, з якою метою і чому хтось хоче отримати ці відомості. Ст. 2 Закону визначає чітко: "Від особи, яка користується своїм правом на інформацію, не можна вимагати юридичних або фактичних підстав зацікавленості". Згідно із законом доступ до інформації — безкоштовний, хіба що відповідна інституція зазнала витрат, наприклад, пов'язаних зі способом переказування інформації (зокрема виготовлення фільмів, касет, дисків тощо). Для порівняння нагадаємо читачам, що в Україні в державному бюджеті на 2002 рік у частині "Надходження до бюджету" є спеціальна стаття (поз. 241210) — "Плата за послуги, що надаються бюджетними установами — 3,8 млрд. грн.". Тобто 8,5% всіх надходжень до бюджету держава прагне стягнути з громадян та організацій за їхню зацікавленість життям держави, в якій вони живуть. Причому стягнути на рахунок бюджетних установ, які вже й так існують коштом громадян і організацій. Цей абсурд може зматися хіба що з абсурдом нашої податкової системи, зокрема з її одіозним ПДВ (податком на додану вартість).

Оце вам різниця між відкритим і закритим суспільством. Відкрите суспільство — це держава, службові особи якої служать громадянам, а закрите — де службові особи вважають, що громадяни повинні їм платити за відкривання інформації, призначеної для всіх. Цікаво, що вказана стаття прибутку бюджету України — "плата за послуги, що надаються бюджетними установами" — у півтора раза перевищує такі бюджетні надходження, як "відрахування від сплати за транзит газу через територію України" (поз. 24061 бюджету). Не кажучи вже про те, що будь-яку інформацію чиновник в Україні може просто не дати,

собі їхню власність, їхнє реальне майно. А майно — це вже не папірці. Його ціна, як мінімум, на порядок вища.

Натомість у Польщі громадяни нині чітко розуміють різницю між державною, особистою чи комерційною таємницею і публічною інформацією. Охороняється таємниця кореспонденції, таємниця даних про психічне здоров'я, банківська і лікарська таємниця, таємниця сповіді і бюлетені для таємного голосування. Тут усе чітко: якщо службовець виконує публічні функції, він зобов'язаний дати інформацію про ці функції. Тому кожний має право доступу до урядових документів і

ПРАВО І ЛІВО

Причому будь-яка державна інституція зобов'язана надавати інформацію про свій правовий статус і функції, предмет діяльності і компетенцію, принципи діяльності, які вона веде, реєстри й архіви, а також способи й умови надання інформації про них. Не таємними вважаються також: тексти виступів і оцінки, які дають посадовці, інформації про стан держави, місцевого самоврядування, їх організаційних і структурних одиниць, майна, правові і майнові аспекти інституцій, організацій і їх функціонерів, розмір державного боргу і місцевих органів урядування тощо.

Щоб не було підстав для усунення од відповідальності за невиконання цього Закону, в ньому подано перелік типів, видів, інституцій, які зобов'язані безумовно відповідати на запити громадян, починаючи від Сейму і уряду до керівництва та функціонерів профспілок і політичних партій.

Для оприлюднення всього об'єму несекретної інформації в Інтернетовому "Бюлетені публічної інформації" створюється спеціальний "Урядовий телеінформаційний публікатор".

Відповідь на запит громадянина кожна інституція чи установа має надати не пізніше двох тижнів з дня подання. Увесь цей цікавий Закон видано в газетах, а також в Інтернеті (www.rzeczpospolita.pl/gazeta/wydanie-011217/prawo/prawo...)

На мій погляд, цей закон сьогодні потрібен Україні як повітря. Бо він учить громадян шанувати себе, а службових осіб — насправді служити людям. А поки що він дає нам можливість зрозуміти, яка прірва відділяє нашу країну од цивілізованих держав.

Свєн ҐОЛИБАРД

ІНФОРМАЦІЮ ОТРИМАЄ КОЖЕН!

навіть якщо вона не являє собою жодної таємниці. Я ладен припустити, що й згідно з офіційним запитом — і за гроші! — він може крутити носом. А от "неофіційно" продати інформацію (про гроші ми, наразі, промовчимо) — це вже викликає зацікавленість. Тут вже є певний паритет: вашу зацікавленість еквівалентно міняємо на нашу зацікавленість. І тут, як кажуть, усе таємне стає явним. От як, наприклад, списки акціонерів АТ "Славутич" — з домашніми адресами, номерами телефонів і кількістю акцій на рахунках.

Не будемо зараз розглядати питання — як ці списки потрапили до рук "інвесторів"-перекупників. Головне, що завдяки саме цим спискам деяким метким хлопцям удалося викупити у бідних акціонерів кілька великих пакетів за безцінь, тобто фактично забрати

засідань колегіальних органів влади, обраної на загальних виборах.

Отже, згідно з польським Законом, громадянин має право доступу до документів, які вміщують:

- наміри законодавчої і виконавчої влади;
- проекти юридичних актів і норм;
- програми виконання громадських (суспільних, державних) завдань, способи їх реалізації і наслідки;
- зміст адміністративних ухвал і інших рішень, стосовно проведення і підсумків діяльності контролюючих органів, а також тексти виступів, обговорень і висновків;
- точки зору посадових осіб з питань, які мають громадський, публічний інтерес, відношення, наслідки.

У ТІНІ НЕДОВИКОНАННЯ ДОХОДІВ БЮДЖЕТУ

ТОЧКА ЗОРУ

Зокрема, до таких слід віднести недовиконання плану надходжень від податку на додану вартість (89 % виконання плану, 1,27 млрд. грн. недонадходжень) та податку на додану вартість з вироблених в Україні товарів (робіт, послуг) - 82,4 % виконання плану, 1,38 млрд. грн. недонадходжень. Якщо врахувати акцизний збір з вироблених в Україні товарів (90,5 % виконання), в тому числі: нафтопродуктів (42,1 % виконання), то постає логічне запитання: чому торішнє економічне зростання, яке спостерігалось в Україні, не позначилося на доходах бюджету? Адже навіть показник виконання доходів від податку на прибуток підприємств склав за таких успішних економічних умов лише 95,2 % плану.

Воістину, реальне життя і бюджетний процес часто нагадують дві паралельні прямі, що, як відомо, не перетинаються.

Недонадходження по згаданих та інших статтях доходів загального фонду державного бюджету мали б скласти в 2001 році суму, що значно перевищує 4,8 млрд. грн. Але чимало статей бюджетних доходів були пере-

виконані, що дозволило скоротити відставання виконання доходів від плану. Зростання окремих статей доходів можна було б пояснити поліпшенням господарчо-фінансового клімату та сподіваннями на податкову реформу, яки не факт нагромадження й мобілізації коштів перед виборами до парламенту.

Саме тому рішення уряду про віднесення надходжень від приватизації до джерел фінансування дефіциту бюджету можна розглядати як позитивний крок. Зрештою,

бюджетний дефіцит є звичайним інструментом фіскальної політики, який, окрім іншого, стимулює джерела його покриття.

Скорочення надходжень до бюджету відбулося на фінансуванні культури, мистецтва, ЗМІ. Виконання видатків держбюджету по цих статтях у 2001 році (загальний і спеціальний фонди), згідно оперативних даних на 1 січня 2002 року, склало, відповідно, 64 і 79 відсотків. Тенденція недофінансування зазначених статей на державному рівні, на жаль, набула сталого характеру впродовж

останніх років. Становище певною мірою рятують місцеві бюджети, які традиційно перевиконують планові обсяги фінансування видатків на культуру та ЗМІ. Такий перерозподіл навантаження - 2001 року, скажімо, частка місцевих видатків у зведених видатках загального фонду бюджету була запланована на рівні 60,5 відсотка, а фактично сягнула 83 відсотків - цілком справедливий, враховуючи, що держава делегує місцевим бюджетам значну частину повноважень у сфері культури. Але й на місцевому рівні фінансування культури не є пріоритетним напрямком використання коштів і складає мізерну частку загальних видатків, що видно з наведеної таблиці.

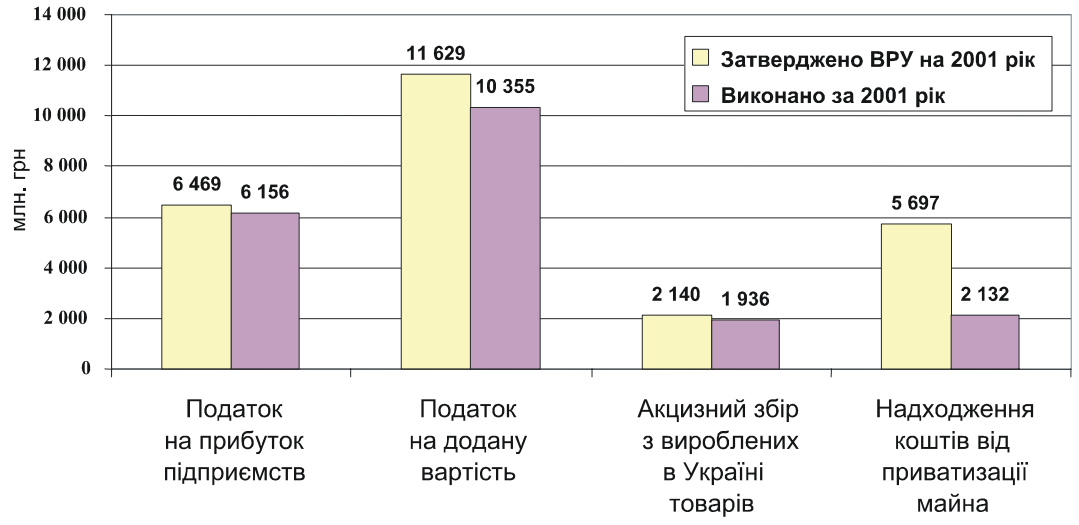
Переважаюча частина навіть цих обмежених видатків спрямовується на виплату надзвичайно низької заробітної плати та оплату комунальних послуг, а отже, зрозуміла та скрута, в якій перебувають практично всі культосвітні установи не тільки на сільському чи районному рівнях, а й у великих містах. Скажімо, львівська газета "Поступ" у числі за 29-30 грудня 2001 року вмістила статтю "Із наступного року українських книжок не буде", в якій навела інформацію, поширену на прес-конференції директором львівського видавництва Ларисою Федорів, про критичний брак грошей в обласному бюджеті на 2002 рік для потреб української книжки.

Олександр БУЦЕНКО

Динаміка видатків місцевих бюджетів України по функції культура і мистецтво у 2000 – 2002 роках

Виконання у 2000 році		Очікуване виконання у 2001 році		У проекті бюджету на 2002 рік			
				абсолютно		порівняно з 2001 роками	
млн. грн.	частка у видатках	млн. грн.	частка у видатках	млн. грн.	частка у видатках	млн. грн.	частка у видатках
422,7	4 %	546,5	4 %	322,5	2 %	- 224,0	- 41 %

Виконання основних доходних джерел загального фонду державного бюджету в 2001 році

РЕВОЛЮЦІЙНИЙ МАМІ ДЕХТО ЗАЗДРИТЬ,

Ірині Мохник 25 років. Мати-одиначка. Як вирок для нас, — ляска і відштовхує. Але вона посміхається, а її очі наче ховають якусь таємницю. Друзі приязно і жартівливо звуть Ірину чаклункою, навіть відьмою. Незнайомі дивуються відблискам очей, постійній і непротій посмішці. Усі її однозначно трошки побоюються.

Не міг одразу визначити колір волосся, що вільно стелиться раменами. Якесь темін, потім — попелясте... Можливо, манять блакитні, засіяні попелом, незвичні ті очі.

Дехто ладен зненавидіти її, бо “не бачив досі такої дикої матері”. Відуючі, натомисть, по-доброму заздять її дітям. Материнські відчуття Ірини переважають знання. У підсумку доглядає ще й дітей знайомих. Дворічний Андрійчик, малий “пацанчик”, що жорстоко розправився не з однією вихователькою, Ірині довіряє... Сину Дмитрику — п'ять з половиною, Марічці — рік і чотири місяці. Завжди — дітей із собою, і вперед... Вона належить до тих диваків, котрі несуть добро і надію.

ЗНАЙОМСТВО

Це було ще до народження Марічки. Як перший шок. Моя журналістська і юначка цікавість українським бойовим мистецтвом привела на одне з тренувань як учасника. Знайомився із симпатичною дівчиною на першому спарингу-забаві обмеженого дотику. І... дівчина надто необмежено “прикладається” до моєї голови. Повірте, що здивування було не менше, ніж обурення. Зрештою забава виявилася не забавною, а Ірина — дуже гнучкою, швидкою, агресивним “панчером” у бою. Коли ж побачив її з сином — навіть знітився. Через певний час нічого, окрім згадки, не залишилося в пам'яті.

Десять за півроку звів нас знову мирний бій. Тікала подалі від забрудненого й обдуреного цивілізацією Києва. Вагітна другим дитям...

Найближче село розташоване за кілька кілометрів. Свої фруктові сади на десятки акрів: найрізноманітніших кольорів і смаків яблука, грушки, сливи, алича і так далі. Дивовижна природа довкола справді лікує... На цьому “розслабон”, правда, завершується. Починається той екстрим, котрий найкраще збиває людей у команду не просто друзів — свідомо зріднених. Був тиждень максимального напруження нервів і м'язів, коли перемагаєш себе в команді, або програвеш, коли бавляться хлопці в “божевільних”, перетворивши Ірину в баланс, щоб гра не стала реальністю. Окрім місії спокою і підтримки, відала, з Дмитриком і Марічкою в утробі, не менш святою кухню. Їжа поміж трьох тренувань на день ставала блаженством. Лише згодом те блаженство приходить і з тривалим бігом, коли опановуєш холодний спокій лісу, і з крижаною водою міні-водоспаду в урвищі, коли забуваєш себе, біль і втому...

Ірина та її фантазія на кухні були не менш захопливими, коли фруктова завала зникала від порожнечі овочевої, м'ясної і хлібної. Попереднє знайомство з дівчиною зробило мене першим помічником кухні у мандрах селами, з бартером наших макаронів на делікатесні гречку, хліб, молоко. Довелося раз чинити і великий злочин: краєм сільських городів збирали картоплини, що вилізли необережно на сонце. Разом і совістю катувалися, коли, нарешті, пробудилася творча фантазія Ірини, а хлопці надовго стали не такими як всі: експрес-методом стали вегетаріанцями. Малий Дмитрик, що від народження не вживає м'яса й коров'ячого молока — вірець. І — яке щастя! Зникла потреба у борошні, тваринних жирах, солі, цукру. Почали навіть відчувати якусь святість (прости, Господи). На вихідний уже фанатично їхав із наставницею до далекого Львова по груші — ті, що для “очищення” організму. Нова економіко-еколого-духовна ідея перемогла. Аж доки не прийшов Верховний Учитель і не сказав: “Левам — м'ясо, бикам — траву”. Ніхто

уже й не заперечував: з Учителем прийшли лев'ячі запаси їжі...

Ірину знову зустрів із Марічкою, сумну і далеку від світу. Міг уже розгледіти достатньо те, на що не кожен наважувався дивитися...

ПЕРШЕ ДИТИНСТВО

Найбільше любила згущене молоко і солоні огірки. Дома мала міні-спортзал, облаштований батьком з “підручних матеріалів”. А-ля гімнастичні кільця, драбинка з качалок, різновисотний турнік, канат... Іринка, зрозуміло, постійно там: лізе, гойдається, стрибає. Успіхи батько смачно нагороджує. Секції малій спершу сняться, далі — змагаються між собою за “юну спортсменку”. Гімнастика, легка атлетика, танці, фехтування... Хочє стати най-най-най. Не на жарт захоплюється бойовими мистецтвами: спершу кунг-фу, потім бойовий го-пак.

...Пам'ятаю, як батько роздає нас малим взимку і — на балкон. Швидко заспокоювались, бавлячись снігом, були там лише кілька хвилин. Так почалося загартування. А походи? Найбільше розважалися саме тоді. Жарту, ігри, сміх. Любила ходити з батьком у Товстий ліс на лижах, на санчатах кататися. Кожні вихідні кудись вибиралися... Батьки купили нам гіаніно. Професійно не оволоділа, але на слух підберу будь-яку мелодію. Співали у сім'ї на кілька голосів, потім — у церковному хорі.

Десять у восьмому класі почула, що люди обливаються холодною водою. Зацікавилася: як так можна? Спробувала. І смішно, і страшно. Не знаєш, чи помреш від запалення, чи станеш сильнішою. Почала зранку бігати, купатися в озері. Майже не хворіла. Десять у шістнадцять відчула материнський потяг, шукала книжки про виховання, щось нове, краще. Підпільно, звичайно. Книжки ходили з рук у руки.

МАМА

Задовго до народження сина Дмитруся, у дошкільному віці, Ірина уявляла себе багатодітною матір'ю. Гра із пластмасовими й дерев'яними ляльками швидко набридла, захопилася живими. Родичі та знайомі не без задоволення залишали їй своїх чад. Усе б, можливо, було за радянським сценарієм виховання, якби... Якби не коти і собаки в компанії з двоюрідною сестричкою. Шістнадцятирічна Іринка колихала сестричку, плачучи. Хотілося прикласти немовля до грудей і нагодувати. Не могла. Не могла теж збагнути, чому цього не робить справжня мати. Як материнське молоко може бути поганим? — назрівав бунт. Хіба не шкода дитини, котра живе на “хімії”, вередує і плаче, сповита постійно, наче в'язень, із кляпом у роті (“пустушкою”)? Ось тут і почалося. “Саботаж” сповивання давав свободу сестрі, кляп заміняли довгі утаємничені розмови та ігри. Це була

ЛІРИЧНЕ

уже материнська любов.

Підпільна робота, зрештою, переросла у чітку і досить революційну систему виховання. Ірина була і залишається абсолютно далека від переконання, що “стандартні матері” не люблять дітей — це просто безглуздя. Тоді ж, із сестричкою, саме любов матері, яка не мала вільної хвилини поза пранням, прасуванням, прибиранням і творенням харчових сумішей, спонукала Ірину думати і допомагати. Якраз тоді прийшли ті, здається нерозумні, коти і собаки. Чому ж природа дає їм материнську легкість і щастя, а в людини, наче вибраної і розумної, забирає? “Не знала, як буду виховувати дітей, але відчувала, що інакше, слухаючись не лікарів, а природи: тварин, рослин, Бога”. Задумала мати сімох діточок...

Перша вагітність викликала нездорове запитання: “Аборт будете делати или рожать?” і черговий бунт: “Сумнівів, звичайно, не було”. Але постає загроза зриву й Ірину кладуть у лікарню, перетворюючи на звичайну пацієнтку — сукупність м'язів і хвороб. Вона приймає серйозне рішення — має уже достатньо уявлень, розуміння та відчуттів. Замість уколів із вітаміном Е їсть проросле зерно, замість молочної каші та макаронів — фрукти, овочі, горіхи. Після великих розборок “ненормальний” дають спокій. Деякі жінки приймають “на ура” ідеї “революціонерки”, палата має славу бунтівної, навіть обливаються холодною водою. У підсумку — стан здоров'я значно покращується, а лікарі бачать тільки “ненормальність”.

Ірина загартовується до останніх днів вагітності, постійно — на ходу, розповідає сину, як чекає його цей цікавий світ, читає казки, співає. Певна, що дитя розуміє і тишиться.

Наступне після котів відкриття — Марія Монтессорі, її відсталі діти, котрі йдуть до школи розвиненіші за тих, що “здорові”. Штудіює купу книжок, не вітчизняних, на жаль: Малахова, Шаталова, Нікітіних...

Народжувати сина у пологовому будинку не хотіла — довелося... Більше болю, що відразу забирають дитя. Повертають замотане, мов торбу. Під протести няньок розмотує. Свіже повітря, холоднувата водичка. Дмитрик співає, розганяє кров. Далі — материнські груди із цілющим молоком. На радість і лікарям, і собі з дитиною, швидко тікає. Введений у життя дитини закон “більше руху — швидший розвиток” спрацює. Піврічний припиняє сльози від обливання холодною водою. За рік — “жайворонки” о п'ятій будить маму, жмурить очі, затамовує дихання і — “Давай, мамо!” Задоволених вересків без краю...

Донечку народжує вдома, у воді. Присутня родина, її підтримка необхідна їй. Досвідчена жінка, жартуючи, приймає пологи. Ось і

Увага! “Трюк” у виконанні Ірини й двомісячного сина Дмитрика

з'являється це чудо... Відразу ж акушерка робить Марічці динаміку (розрух м'язів). Новонароджена лежить на животик, ніжки і рученята закладені за спину. Жах? Уся ж родина сміється. Загальний стан дитини нормальний, здорово кричить. Динаміка перевіряє і скоординує усі життєві системи організму. Марічку кидають у воду. Терморегуляція пішла, бульбашки нікого не лякають. Тепер — до матері по молочко, материнське тепло швидко заспокоює. Кажуть — пішов контакт, Марічка уникає зайвих стресів і хвороб.

Бачиш, як у перші дні дитя висить, вчепившись рукою за палець матері, і, м'яко кажучи, дивуєшся. Пірнає, дістає, граючись, пальцями ніг потилиці... Через півроку пливе під водою метрів п'ять. Доки завідувачка басейну державної поліклініки невітно вирекла: ліміт вицерпано. І мати тут не допоможе. А дитя у півтора року робить із задоволенням на а-ля гімнастичних кільцях “куточок”.

ЧОЛОВІКИ

Вийшла заміж у 19 років. Розійшлася, коли дитині було півтора. “Чому розійшлася? Не склалося, як кажуть”. Закохалася, вдруге йшла до сім'ї, а залишилася тільки матір'ю-одиначкою з Марічкою, ну і Дмитриком, звичайно. Щаслива, що народила дітей. “Дитина — Божа, ще з дитинства розраховую на себе і на Нього”. Не є слабкою, аж ніяк не чоловікостонависницею. Сподівається знайти хорошого чоловіка і батька.

ДРУГЕ ДИТИНСТВО

На питання про найприємніший спогад дитинства, Ірина згадує щасливі миті своїх дітей. Мабуть, не може інакше. Мала Марічка часто вночі споглядає місяць і зорі. Заворожений погляд шукає щось, дитя вказує пальчиком на маленькі зірочки і сміється. Од повного місяця її не відірвати довгі хвилини. Тут — Дмитрик. Однорічний син розгортає у тролейбусі абетку і, показуючи мамі-Ірині літери, радісно і голосно називає їх... Найбільш пам'ятною лиша-

ється зачудована реакція жінок довкола. Можливо, вперше Ірина відчула тоді “суспільне визнання” себе — матері.

Майже увесь час — із дітьми. Працювати? Двічі намагалася знайти Дмитрику дитячий садок, адже малюку справді бракує спілкування з однолітками. Натомість садки дали зрозуміти: ми — не для таких дітей. Одне — україномовність, друге — вегетаріанство, третє — загартування, четверте — медицина, наступне — радянське виховання... Інколи, на щастя, бавить діток бабуся Антоніна. Ірина тоді в невеличкому тайм-ауті.

Минуло понад рік “трагедії” з Марійчиним батьком, коли Ірина повернулася до співу, шукає втрачені мелодії. Заходить інколи до консерваторії, слухає студентів, часом — концерт. Щаслива, коли вдається самій сісти за фортепіано... Зрештою, нова перепускна система консерваторії забирає і цю маленьку вітху.

Єдина стабільна радість — діти. Коли Марічка висить на кільцях, коли Дмитрик біжить до крамниці по харчі... Кажє, що є щасливою. Радіє, пізнаючи світ разом зі своїми чадами.

АНДРІЙКО

Так, Ірина не має часу ні на що, окрім дітей. Своїх і чужих. Доглядає, виховує і бавить дворічного Андрійка в гурті зі своїми, коли його батьки прагнуть відпочити. Це — окрема романтично-пригодуницька історія. Син спортсменів і взагалі дуже цікавий індивід. В'юнкий і легкий до будь-яких бар'єрів, калюж, пагорбів, ровів. Стрімголов кидається кудись, так же очманіло летить за ним Ірина. Мало не зомліла, коли вперше побачила, як Андрійко стрибає з півтораметрової висоти. Його не надто культурна лексика примушувала Ірину червоніти. Тепер починає червоніти хлоп'я. “Хлопець має звикати до життя на вулиці, а не до маминої спідниці”, — вважає татусь. Перетворити агресивність в активність хоче Ірина. Російськомовність спершу змушує хлопця очманіло дивитися на українську

УСІ ЇЇ ТРОШКИ ПОБОЮЮТЬСЯ

“виховательку”, далі — учити за нею окремі слова. Півдня якось шалено крутив “911” “Океану Ельзи” (добряче тямить у техніці), намагався і зрозуміти, і вивчити, і переспівати своїм шедевральним голоском “океанівців”. Сусідам, очевидно, було дуже весело.

Єднання Андрійком двох мов стає, як і в дорослому житті, трагікомедією. Цілодобовий магазин набув статусу “дубового”. “Мату-сенько мила, що ти хотіла?” — вчить вимовити, як кличе мама. “Що ти мила з милом?” — зрештою питає.

Знайомлячись з малюком, пи-

таю: “Скільки маєш років?” “У мене нет уроков” — виправдовується. Ірина ж перекладає: “Ходимо до школи, знайомимося зі старшими дітьми, психологічно готуємося до науки”...

НАОСТАНОК

Ще у дитинстві Ірина мріяла працювати в дитячому будинку. Здавалося, що вистачить її на всіх дітей, котрі потребують любові. У дітях мрія стала аж надто реальною — не мають батька. А сьогодні Ірина носитья з нав’язливою ідеєю створити дитячий центр мо-

лодих українських сімей. Консультації, поради, надійне місце, щоб залишити своїх чад, а самим батькам відпочити, методика системного здорового харчування дітей, розвиваючих ігор, загартування... Такого у нас поки що немає...

P.S. А ще держава заборгувала Ірині пільгових виплат на 2 тисячі гривень. Без коментарів.

Олександр СОЛОНЕЦЬ

●

НЕ ЛІРИЧНЕ

мати-одиначка Ірина з двійком мают (через ті ж “конфлікти”). Між тим, коли Антоніна Михайлівна запитала у відчаї “батька” оболонської ради та облдержадміністрації пана Товкача, “чи чекаєте, коли помре моя 71-річна мати, учасник Другої світової війни та ветеран праці із заводським стажем у 39 років?” — відповідь була цинічною: “Може, й чекаємо!” Сім’я сьогодні сподівається тільки на київського мера, яким є наразі Олександр Олександрович Омельченко. Тричі уже зверталася до нього, але, як видно, “опікуни” нашого мера свідомо чи несвідомодесь “гублять” ті листи. Публікуючи відкритого листа Приталюк Антоніни Михайлівни до пана Омельченка, сподіваємося на справді державну реакцію наших державотворців.

● Сашко ЗУБ

ОСТАННІЙ РУБІЖ

кій та усамітнення — виявився найбільшим державним (!) глумом над родиною, котра рятувала ту державу своїм здоров’ям: на 42 кв. м. житлової площі мешкає вісім чоловік. Це при тому, що кожен з них має право на позачергове або першочергове забезпечення житлом. На усі звернення державні (точніше, чиновницькі) інституції посиляють або посилаються на нестачу коштів. Епопея триває понад 2 роки, натовість Закон “Про статус і соціальний захист громадян, які

№ 3 про те, що Антоніна Михайлівна “не може проживати в комунальній квартирі або в одній кімнаті з членами сім’ї, в тому числі в ізольованій квартирі”, — чиновники реагують нажахано, але аж ніяк не на користь родини.

Постійний гамір, плач, навіть ігри дітей у квартирі “дістають до решти” старших і навпаки. Антоніна Михайлівна відверто зізнається, що, знервована, просто не може спати. Постійно вештається від одної винайманої кімнати до іншої

ЗАЯВА КИЇВСЬКОМУ МЕРУ ОЛЕКСАНДРУ ОМЕЛЬЧЕНКУ

Шановний Олександр Олександровичу! Звертаюся до Вас з приводу:

- грубого порушення щодо мене Закону України “Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи”;
- порушення Закону України “Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи” щодо п’ятих (!) членів моєї сім’ї;
- порушення Закону України “Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту” щодо учасника Великої Вітчизняної війни;
- порушення Закону України “Про статус ветеранів військової служби та їх соціальний захист” щодо ветерана військової служби.

Маю надію, що Ви уважно розглянете мою заяву, і питання поліпшення житлових умов моєї сім’ї буде вирішене.

Я, Приталюк Антоніна Михайлівна, — інвалід 2-ої групи (захворювання пов’язане з Чорнобильською катастрофою), особа, яка постраждала внаслідок Чорнобильської катастрофи (посвідчення категорії 1, серії А, № 114636), учасник ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС, евакуйована з м. Прип’яті в 1986 році, мати трьох дітей.

Закон України “Про статус і соціальний захист громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи” (ст. 20, п. 10) передбачає **позачергове забезпечення жилою площею** осіб, які належать до 1-ої категорії постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи і потребують поліпшення житлових умов. Забезпечення жилою площею в означеному випадку повинно бути здійснене **впродовж року з дня подання заяви** на поліпшення житлових умов.

Я мешкаю разом із сім’єю у трикімнатній квартирі. Коли виникла потреба в поліпшенні житлових умов, я подала про це заяву до Відді-

лу обліку та розподілу житлової площі Мінської районної у м. Києві державної адміністрації і 30.08.1999 р. була поставлена на квартирний облік за місцем проживання. **Вже минуло два з половиною роки з моменту, коли я стала на облік, але досі мої житлові умови не поліпшені.**

Житлове питання в нашій сім’ї стоїть дуже гостро. На 42 кв. м жилої площі з прохідною кімнатою мешкає вісім чоловік (фактично — три сім’ї) і кожен має пільги на позачергове або першочергове забезпечення житловою площею.

Згідно з п. 7 “Порядку надання додаткової жилої площі особам, які внаслідок Чорнобильської катастрофи перенесли променеву хворобу або стали інвалідами, дітям інвалідів, які потребують особливого догляду, та сім’ям, що втратили годувальника з числа осіб, віднесених до категорії І”, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 1589 від 31.12.1996 р., **мої житлові умови повинні поліпшуватись у першу чергу навіть серед осіб, що віднесені до категорії 1, постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи.**

Це саме підтверджує і медичний висновок лікарсько-консультативної комісії Київського міського психоневрологічного диспансеру № 3 (№ 7428 від 23.10.2001 р.). Відповідно до цього висновку, **я не можу проживати в комунальній квартирі, не можу проживати в одній кімнаті з членами сім’ї, в тому числі в ізольованій квартирі.**

Для вирішення свого питання я зверталася до голови Оболонської (на той час Мінської) районних у м. Києві ради і держадміністрації п. Товкача М. В., кілька разів до начальника Управління КМДА у справах захисту населення від наслідків аварії на Чорнобильській АЕС п. Качурової Л. В., але конкретної відповіді на мої звернення — **коли буде поліпшено мої житлові умови** — я так і не отримала. Мені давали лише відписки, з яких було видно, що моє питання жодним чином не вирішують і, як видно, вирішувати не збираються.

ОФІЦІЙНЕ

Я двічі зверталася до Вас, Олександр Олександровичу, як до голови Київської міської державної адміністрації, але мої листи до Вас не доходять, а йдуть на розгляд до тієї ж п. Л. В. Качурової Л. В. А що вона може вирішити, коли вона по службі стоїть, як мінімум, на два щаблі нижче од Вас? **Та й усім відомо, що у Києві все вирішує і за все відповідає Київський міський голова.**

Профільний комітет Верховної Ради рекомендує звернутися до суду щодо захисту своїх законних інтересів. Але це велике нервово навантаження, а для мене — інваліда, що має хворобу психо-нервового характеру — це просто катастрофа. Та й не хотіла б я ні з ким судитись.

Ви, Олександр Олександровичу, всюди зазначаєте, що Ви готові допомогати чорнобильцям і ветеранам Великої Вітчизняної війни.

І я зрозуміла, що листи до Вас просто не доходять. Тому звертаюся до Вас через всеукраїнський тижневик “Слово Просвіти”.

Враховуючи вищезазначене, прошу Вас:

1. Вирішити питання поліпшення житлових умов моєї сім’ї, повідомивши, в який термін мене і мою сім’ю буде забезпечено житлом, а у разі затримки вирішення цього питання повідомити про законні причини цієї затримки;

2. Врахувати моє бажання бути присутньою при розгляді цієї заяви, на що я маю право згідно зі ст. 18 Закону України “Про звернення громадян”.

Сподіваюся, що Ваша відповідь не зажене мене на довгорічне коло судових процесів.

Антоніна Михайлівна ПРИТАЛЮК

ПОГЛЯД

ТЕПЕР УСЕ ЗАЛЕЖИТЬ ВІД ЛІДЕРІВ

У сьомому числі (за 15 лютого 2002 року) газети “Слово Просвіти” були опубліковані матеріали, що висвітлюють ситуацію навколо створення Всеукраїнської організації “Молода Просвіта”. Бурхлива реакція на опубліковане свідчить про те, що всі просвітяни вважають створення дієздатної “Молодої Просвіти” найпершим обов’язком ВУТ “Просвіта” імені Т. Шевченка і прагнуть допомагати у цьому. Своє бачення перспективи молодіжної організації висловлює заступник Голови Івано-Франківської “Просвіти” Володимир Ференц.

На жаль, мої пропозиції і бачення “Молодої Просвіти” саме як просвітянської організації під єгидою і в структурі “Просвіти” навіть не обговорювалися. Але попри все мусить бути якийсь механізм передачі традицій і місії “Просвіти” молодим. А як це зробити, коли “Молода Просвіта” і “Просвіта” є тепер статутно непов’язаними організаціями? Що ж змінилося? Все, як і дотепер, залежить винятково від здібності та сумління молодіжних лідерів. Сумний досвід абсолютно незалежної “Молодої Просвіти” в Івано-Франківську застерігає нас від надмірної ейфорії. По-перше: полишення самим на себе молодим просвітянам важко буде втриматися від спокуси стати молодіжним партійним сателітом в обмін на фінансування. По-друге: факт того, що молодь так категорично не хоче бути в структурі ВУТ “Просвіта”, наводить на печальні сумніви щодо того, чи знають вони матірню організацію і чи бачать її як вірець української організації, чи розуміють її місію. По-третє: розмешувавшись, молоді і “старі” просвітяни безперечно йтимуть паралельно і це може бути прецедентом для існування мінімум двох організацій в перспективі. Принаймні сили в Україні, які в цьому зацікавлені, можуть спробувати перебрати контроль над молодіжною організацією через вплив на лідерів. Сама “Просвіта” має надто мале фінансування, щоб скласти конкуренцію облесним “благодійникам” української молоді. Вистояти в сучасній жорстокій боротьбі за право жити за національною ідеєю можна лише, не втративши контроль за зміною поколінь, ставши разом в єдиній “Просвіті”. Якщо вона не до вподоби чимось молоді, краще змінитися, модернізуватися, але не робити дистанції, не йти паралельно.

Приходить думка, чи “Молода Просвіта” зможе довершити місію “Просвіти”? Гадаю, вона діятиме, коли її очолять лідери з глибоким розумінням драматизму сучасного моменту, котрі працюватимуть для модернізації “Просвіти”, перетворення її в добре організовану націоналістичну організацію в царині духовності, культури, права і господарювання. Дискусії навколо “Молодої Просвіти” вже не мають сенсу, адже справу зроблено і молодіжна організація сама повинна викристалізуватися з надр патріотичної і здібної української молоді. Молодь самостійно шукає шляхи самовираження і не дуже схильна до колективної дії, якщо не побачить у цьому практичного сенсу для себе і перспективи в житті. Ми можемо їм допомогти знайти спільність інтересів у “Просвіті”, збираючи тих, хто переймається проблемами українства. А ще варто відкрити для молодих просвітян дискусію в “Слові Просвіти” на тему бачення місії і завдань “Просвіти”, шляхів подолання зросійщення.

● Володимир ФЕРЕНЦ

Повторні розкопки Успенського собору. 1988 р.
Археолог Ю. Лукомський

Влітку 1914 року, стверджує дослідник життєпису Я. Пастернака відомий львівський археолог В. Петегрич, Я. Пастернак як випускник Львівського університету брав участь у роботі археологічної експедиції під керівництвом Я. Чекановського, що досліджувала пам'ятки трипільської культури в печері "Вертеба" (с. Білче Золоте на Тернопільщині). Ці розкопки стали початком його наукової кар'єри. Під час польової практики з археології він проводив також цікаві антропологічні дослідження, наслідком яких стала вартісна наукова праця "Антропометричні дослідження над українським населенням південної Жовківщини", що вийшла у світ аж у 1919 році.

На здібного студента звертає увагу В. Гнатюк, який дає йому рекомендацію на роботу до національного музею у Львові, де тоді директором працював відомий мистецтвознавець І. Свенцицький. За дорученням митрополита Андрія Шептицького молодий дослідник вивчає українську церковну старовину та збирає для музею цінні експонати. Але Перша світова війна і наступні події закинули Я. Пастернака в складі австрійської армії на Італійський фронт, де він дослужився до звання поручника. Після Листопадового зриву 1918 року переходить у ряди VII бригади Української Галицької Армії, а в складі Херсонської дивізії побував на Наддніпрянщині...

1 жовтня 1922 року він переїжджає до золотого Праги, щоб продовжити навчання в славетному Карловому університеті. Стрімке входження Я. Пастернака в когорту студентів археології того часу, на думку дослідника "празького періоду" його життя, сучасного вченого зі Львова Т. Романюка, сталося завдяки дружній підтримці найавторитетнішого в тодішній Європі знавця історії та культури слов'янських народів, професора археології Любора Нідерле (1865—1944 рр.) Слухачами семінару з археології у всесвітньо відомого славіста разом із Пастернаком були такі знамітні вчені, як академіки Я. Філіп, Я. Бем, Я. Хрбїч. Оцінивши здібного науковця з України як "пильного, совісного й амбітного робітника", Любор Нідерле рекомендував його спочатку на посаду асистента археологічного відділу чеського Народного музею у Празі, а потім — асистентом Державного Археологічного Інституту. На підставі наукових досліджень в українських Карпатах Я. Пастернак публікує в 1925 р. працю "Прикарпатська Русь у молодшій кам'яній добі", а згодом захищає дисертацію "Українські Карпати в археології" і 26 березня 1926 року отримує звання доктора філософії. Із гордістю за свою націю вчений пізніше напише у своїй автобіографії: "Я був першим українцем, який одержав доктора як археолог".

Повернення Пастернака до Львова у 1928 році ознаменувалося появою однієї з однією кількох фундаментальних праць: "Гальштатська культура Закарпаття в його природ-

них межах" (1930 р.), "Нововідкриті римські пам'ятки в Галичині і Волині" (1931 р.), "Перша бронзова доба в Галичині в світлі нових розкопок" (1933 р.). А кожне нове число релігійного журналу "Богословія" за 1932 рік відкривалося розділами "Короткої археології західноукраїнських земель" (згодом вийшла окремою монографією). Усе це засвідчило, що історична наука України має першорядного майстра синтетичних студій. Більше того, наукові праці Я. Пастернака, створені в час наближення голодомору на Східній Україні і сумнозвісної "пацифікації" в окупованій поляками Галичині, задекларували рівноцінність українського історичного процесу із сусідніми народами від палеолітичної епохи до княжої доби, а в окремих ділянках господарського і культурного життя — навіть віковічні пріоритети українства.

Пастернак не займався політикою, та його жертвність українській археології прислужилася національній суспільній справі. Прості за викладом і дохідливі за логікою статті вченого в народних часописах "Новий час", "Діло", "Наша Батьківщина", "Літопис Бойківщини", "Життя і знання" будили в народі почуття любові до своєї минувшини та її історичних героїв. Його праця в музеї Українського мистецтва (1928—1929 рр.), керівництво музеєм Наукового товариства ім. Т. Г. Шевченка (1929—1939 рр.) збагатили скарбниці національних старожитностей.

Немалі заслуги дослідника і в царині педагогіки. За викладацьку роботу Я. Пастернак отримав у 1935 році звання доцента Українського Вільного університету у Празі, а в 1936 р. — професора археології Львівської Богословської Академії. Тоді ж для студентів-богословів учений написав посібник із біблійної археології — "Святе Письмо в світлі археологічних джерел". У 1929 році його обирають дійсним членом НТШ, що, по суті, сповістило світ про народження нового українського академіка.

Протягом свого життя невтомний дослідник здійснив розкопки у понад 60 місцевостях Галичини, Волині, Закарпаття і Чехословаччини. Та навіть у цій спеціальній діяльності пріоритетною проблемою для себе і всієї тогочасної української археології Я. Пастернак визначив княжий Галич.

Чому саме таке завдання поставив перед наукою вчений, адже археологи торували дорогу до старого Галича вже близько 100 років перед ним? По-перше, розшукуючи місцезнаходження княжої столиці, ніхто із Пастернакових попередників не відповів конкретно на запитання: де ж розташовувалось втрачене місто? А по-друге, в історичній літературі нагромадилося так багато гіпотез щодо проблеми локалізації літописного Галича, що вони тільки заперечували одна одну. Тож Пастернак першим зрозумів, який грандіозний археологічний матеріал дасть відкриття міста і повноцінно

ВІН ЗНАЙШОВ КЛЮЧ ДО НАШОЇ ІСТОРІЇ

Видатний, хоч і призабутий, український археолог Ярослав Пастернак народився 2 січня 1892 року у містечку Хирові, що на Самбірщині, в родині греко-католицького священика. Його батько цікавився архітектурою, мистецтвом, добре малював і грав на скрипці. Саме він прищепив синові любов до рідної землі та її неоціненних історичних скарбів.

"Вступивши до Львівського університе-

ту, — пише Я. Пастернак у своїй автобіографії, — студіював археологію в професора Кароля Гадачека і антропологію у професора Яна Чекановського. Починаючи з 1912 року проводив фольклорні дослідження Наукового товариства ім. Т. Г. Шевченка". Великий вплив на формування особистості майбутнього вченого мали лекції видатного українського історика Михайла Грушевського.

розкриє його історію там, де "літопис задвірками обійшов".

Феномен археологічного відкриття Я. Пастернака, здавалося б, випливає із геніальної наукової інтуїції вченого. Справді, захопившись метою відкрити княжий Галич і маючи матеріальну підтримку з боку митрополита А. Шептицького, він у 1934 році вже мав обґрунтовану концепцію: "Старий собор мусив стояти в найближчому сусідстві сьогоденної церкви". Все ж не стільки інтуїція, скільки ретельне вивчення найрізноманітніших історичних джерел привело Я. Пастернака до успіху. Як дослідник із високою європейською науковою культурою, він не просто простежив історію творчих злетів і невдач кожного із своїх попередників, а й віддав належне їхньому поступові в розв'язанні "проблеми номер один" української археології. Таким чином, уперше до систематизації і конкретного аналізу була залучена вся археологічна база з теренів княжого Галича, особливо в огляді історії досліджень архітектурних пам'яток. У літописних джерелах давньоруського часу Я. Пастернак знайшов "акцент" своєї концепції: і Успенський собор, і літописне місто треба шукати тільки на Крилоській горі. А залучення архівних середньовічних матеріалів, що стосувалися історії Галицької митрополії і Крилоса, впритул наблизили вченого до його наукової мети.

Про те, як джерелознавство допомагало Я. Пастернакові робити сенсаційні археологічні відкриття, свідчать, зокрема, дослідження, проведені ним улітку 1935 року в південно-західній околиці крилоського лісу "Діброва". Археолог знав про угорську хроніку анонімного писаря короля Бели, яка містить першу писемну згадку про Галич. Топоніми двох курганних поховань у лісі (Мадярські могили) спонукали перевірити версію іноземного писемного джерела. До того ж, окрім названих, Я. Пастернак послуговувався ще одним історичним джерелом, яке залишалося поза увагою дослідників княжого Галича. Якраз напередодні його приїзду в Крилос завершили свою роботу Лев Чачковський і Ярослав Хмельський, які систематично вивчали терени колишньої столиці й уклали детальну карту (із супровідним текстом) усіх укріплень та церков, що збереглися на терені сіл Крилоса, Підгороддя й Залукви. Саме тому відкриття Успенського собору 25 липня 1936 р. остаточно завершило багаторічну дискусію, де стояв Галич — одна із столиць княжої України-Русі. Велетенські розміри плану фундаментів (32,4х37,5), конструктивні особливості храму (великий чотиристовпний триапсидний храм, з трьох боків охоплений галереями), багатство кам'яного декору і розкіш внутрішнього інтер'єру переконали науковий світ: у Крилосі відкрито рештки однієї з найвеличніших церков середньовічної Європи.

Наступною сенсацією продовжених у 1937 році Я. Пастернаком у Крилосі археологічних розкопок ста-

ло відкриття тлінних останків фундаменту галицького кафедрального собору князя Ярослава Осмомисла. Цікаво, що роком раніше вчений передбачив майбутній науковий триумф, пишучи в одному із львівських часописів: "...і якщо саме в 750-річницю смерті Ярослава Осмомисла тлінні останки його, так це буде небувала щаслива подія не лиш для української археології, зокрема церковної, а й для цілого українського народу, і створиться святиня народної традиції, якої у нас досі не було".

Я. Пастернак не довів дослідження собору до завершення, він лише окреслив на сторінках "Старого Галича" контури сенсаційної знахідки XX століття. Його талант археолога довершив також реставрацію картини історії галицької архітектурної школи. Адже, окрім Успенського собору, вченому належить відкриття фундаментів церкви Бориса і Гліба (XIII ст.) в селі Побережжя й дослідження Воскресенської ротонди (XIII ст.). Зрештою, всі розділи монографії мають настільки універсальний характер, що вона стала енциклопедією з археології княжого Галича. "Крилось став місцем відвідин, студій, прогулянок і прощ, — згадує учасник розкопок Дмитро Герчанівський. — Бували тут тепер вчені німці, поляки, українці..., а за рік на свято Успіння Пр. Богородиці біля церкви було близько 14—15 тисяч людей!"

Вінцем наукової діяльності Я. Пастернака стало капітальне

Найкоштовніша знахідка з розкопок на "Золотому току" — золотий емальований колт

дослідження "Археологія України", видруковане в Торонто у 1961 році. "Свою працю "Археологія України" передаю молодим археологам і любителям української старовини з побажанням добитися все нових і кращих успіхів у виявленні правди про ролю українського народу в Східній Європі, його повну національну і культурну окремішність уже з праісторичних часів і тим підтвердити його право на вільне, самостійне життя у своїй батьківщині", — звертався в передмові автор до своїх читачів.

Продовжувач справи Пастернака, відомий фахівець у ділянці

слов'янської і давньоруської археології Вітольд Ауплі, який, починаючи з 1969 року, продовжив стаціонарні розкопки на Крилоській горі, ні на хвилину не розлучався з монографією "Старий Галич". Не боячись переслідувань, з повагою говорив про наукове подвижництво славетного археолога і професора української історії Львівського університету Ярослав Кісь. Книга Я. Пастернака все життя була дороговказом і для доктора мистецтвознавства, професора Прикарпатського університету Михайла Фіголя.

Символічно, що саме в рік, коли Україна повернула собі державницьку самостійність, почалося повернення на Батьківщину Ярослава Пастернака. Восени 1991 року глава УГКЦ кардинал М. Любачівський звернувся до НТШ у Львові з проханням провести у крипті собору святого Юра археологічні розкопки. Дослідницьку групу очолили досвідчені фахівці М. Бандрівський, Ю. Лукомський і Р. Сулик, і 14 листопада вони зробили сенсаційне відкриття. Поряд із численними похованнями у південній частині крипти дослідники натрапили на диктовий князів міг біля похований у катедрі княжого Галича...

Доц. Д-р Ярослав Пастернак, директор музею НТШ, дослідник Крилоса".

Отсимволюючи під словом честі науковця, що приложені до цього письма кости — комплексний скелет старшого чоловіка — є ті самі, які я найшов у кам'яній саркофагу серед фундаментів княжої галицької катедрі в Крилосі. Це є тлінні останки основника згаданої катедрі, галицького князя Ярослава Осмомисла, що помер 1187 р., бо, як виказують основні історичні дослідження, тільки він один з усіх галицьких князів міг бути похований у катедрі княжого Галича...

Доц. Д-р Ярослав Пастернак, директор музею НТШ, дослідник Крилоса".

Очевидно, що, відчуваючи наближення війни, археолог попросив у митрополита А. Шептицького дозволу заховати найціннішу у його житті знахідку у святому і найбільш безпечному місці — крипті собору св. Юра у Львові.

А 27 вересня 1997 року львівська газета "За вільну Україну" розповіла про долю двох найцінніших набутоків із розкопок Я. Пастернака: золотого колта, знайденого на "Золотому Току" в Галичі, і кістяної пластини з окладу ікони, на якій зображено бояра-лицаря із Пліснеська, що тривалий час вважалися втраченими для науки. Вирушаючи в еміграцію, вчений вивіз із собою деякі шедеври національної культури, та перед смертю через дружину заповів учениці Ліді Палій передати реліквії історії в Україну, коли та стане незалежною державою.

Повернення книги "Старий Галич" — теж перший крок до сповнення заповіту славетного вченого.

Ігор КОВАЛЬ

● Голова Івано-Франківської "Просвіти"

У середовищі політиків Юрій Гнаткевич відомий насамперед як депутат тієї Верховної Ради, що проголосила незалежність України, як один з членів її опозиційної фракції "Народна Рада", а нині — як активний борець за єдність українських національно-патріотичних сил, автор наукових монографій, книжки "Питання відкритості влади". Просвітянин Юрій Васильович Гнаткевич зареєстрований кандидатом у депутати по Оболонському виборчому округу № 223. **Читайте ексклюзивне інтерв'ю Юрія Гнаткевича для "Слова Просвіти".**

— Ваше рішення балотуватися багатьом здалося несподіваним. Що Вас спонукало йти в активну політику?

— Українські націонал-патріоти, які виборювали нашу незалежність і демократію (а я до них належу), не можуть зараз спокійно дивитися на все, що коїться в Україні. Кожен політик мріє бути в центрі політичних подій. Таким епіцентром є Верховна Рада. Саме вона є центром політичного життя. Ну, і звичайно ж, це рішення моєї партії "Собор" та її лідера Анатолія Матвієнка.

— Яка ідея рухає Вами?

— У своїх публікаціях я даю своє власне визначення української національної ідеї як думки та праці в ім'я побудови міцної і багатой, справедливої незалежної, справді демократичної, справді соборної, справді української України. Я ставлю акцент на слові *справді*, бо Україна ще не стала справді незалежною, соборною, демократичною та українською. За таку ідею я борюся, борюся і буду боротися, доки житиму.

Хочу додати: кожну людину можна зрозуміти лише тоді, коли добре уявляєш себе на її місці. Я маю все, що потрібно нормальній людині для нормального життя. Наприклад, я маю "Жигулі". За десять років я наїздив ними аж... 72 тисячі кілометрів. А куди мені їздити? Містом я їздити не люблю. Хіба по гриби та на природу. Доки була жива мати, їздив до неї у село на Волинь. Я поховав за останні два роки стільки своїх близьких, колег, родичів включно зі своїм старшим сином, що мої життєві цінності не пов'язані з прагненням до розкошів та ситого життя. Мені хочеться побачити таку Україну, за яку віддав життя батько, страждала мати і борюся я сам. Я хочу, щоб українці не нарікали на своє життя в незалежній Україні, а почували себе впевненими і щасливими. Саме за це я разом з друзями і колегами голосував у нашому парламенті 24 серпня 1991 р.

Переконавання людини залежать від умов життя, від того, що людина знає і пережила. Якби відомий депутат-комуніст В. Мойсеєнко, що створив "Комітет за возз'єднання Советского Союза" та заснував Комуністичну партію робітників та селян (КПРС), народився не в сім'ї великого партійного начальника у Сибіру, а у волинському селі, хтосьна, яким би він був? А в тому селі всіх людей примусово загнали в колгоспи, посадили на десять років і заслали в Норильськ двадцятидвохрічну матір за те, що до неї в хату двічі зайшли сільські хлопці-бандерівці. Якби потім протягом десяти років він писав матері, обличчя якої не пам'ятав, листи до Сибіру, то він, мабуть, теж став би не перевертнем, а націонал-патріотом.

— Як Ви потрапили до Києва?

Юрій ГНАТКЕВИЧ: «ГОВОРЯЧИ «СПРАВДІ НЕЗАЛЕЖНА УКРАЇНА», НАГОЛОШУЮ НА ПЕРШОМУ СЛОВІ»

— У шістнадцять вступив до Київського педінституту іноземних мов. З інституту згодом відрахували за "антисовєтську агітацію", працював на цегельному заводі в Корчуватому. Одружившись, мешкав у заводському сімейному гуртожитку. Мати дружини, що працювала тоді у Печорі, дала нам 800 крб., і ми вступили до житлового кооперативу. Так я "зачепився" у Києві.

— Яке Ваше ставлення до депутатських зарплат і пенсій?

— Зараз депутат отримує приблизно \$350 щомісяця. На такі гроші розкошувати не будеш, а безпроб-

більшого запитують: "А що ви для нас зробите?". Дуже рідко хто запитає: "А що ви збираєтеся зробити для нації та держави?"

— Чому ж так сталося?

— Я завжди прагну відрізнити наслідки від причин. Наприклад, націонал-патріотів часто звинувачують у тому, що вони не об'єдналися, що вони продажні і т. п. Я ж хочу запитати: "А де ж їм, справжнім націонал-патріотам, узятися, якщо нації як такої фактично немає?" Адже не лише нації творять держави, а насамперед держави творять нації. Американської нації не було. Її створила американська держава.

є партіями товстосумів і такими, що спеціально створені владою "під вибори" для окупації виборчого блоку Юлія Володимирівна говорила за трибуною півтори години без жодного папірця і жодного разу не збила ні в логіці, ні в тексті. Сьогоднішня влада боїться її більше від вогню. Тому й ізолювала її від суспільства, виборців, засобів масової інформації та періодично розпускає про неї прокурорські плітки. "Своїм" засобам масової інформації дано вказівку — про Юлію Тимошенко позитивно жодного разу не згадувати. У чесній конкуренції вона виграве у будь-якого з нинішніх політиків-мужчин. Мені часом прикро слухати, як хвалять лише Ющенка чи уряд Ющенка за те, що він розплатився, було, з боргами по зарплатах і пенсіях. Адже гроші, 10 мільярдів гривень, "викачала" з олігархів і вивела з "тіні" саме Юлія Володимирівна завдяки новій системі розрахунків за енергію, яка діє й досі. Цього їй не пробачили і кинули в Лук'янівську. Тим більше, що вона саме взялася за наведення подібного порядку у вугільній галузі.

— Ви згадали про партію "Єдність". Раніше Ви були членом цієї партії, але зараз — у "Соборі".

— Я раніше ніколи не був у жодній партії. У КПРС, звісно, теж. Мене до неї і не прийняли б через біографію. Я був членом Руху доти, доки він був громадським об'єднанням. Коли Рух перетворився на партію, я став активістом "Просвіти". "Просвіта" — це не партія, але це дуже серйозна організація, багато серйозніша за більшість партій.

Коли у 1998 р. українські націонал-демократи в черговий раз ганебно програли парламентські вибори через свою розпорошеність, Віталій Карпенко запросив до редакції "Вечірнього Києва" керівників усіх національно-патріотичних партій, щоб поговорити про їхнє об'єднання в одну партію. Запросив і мене. З'ясувалося, що про об'єднання ніхто й говорити не хоче, а ті, що прийшли поговорити, вважають, що таке об'єднання неможливе. Тоді за ініціативою В. Карпенка ми почали збирати людей, які гаряче обстоюють ідею об'єднання, і заснували "Єдність", її метою проголосили боротьбу за об'єднання українських національно-патріотичних сил. Я був автором програми партії. Відразу після цього інтенсивні переговори про об'єднання велися за ініціативою Анатолія Матвієнка. "Єдність" була учасником тих переговорів, готувався об'єднавчий з'їзд. Але чим менше часу до нього залишалося, тим у меншій кількості керівників партій залишалося бажання об'єднуватися. Наша "Єдність" залишилася ві-

го характеру і такої волі, як у Юлії Тимошенко, я не зустрічав. На міжпартійному з'їзді нашого виборчого блоку Юлія Володимирівна говорила за трибуною півтори години без жодного папірця і жодного разу не збила ні в логіці, ні в тексті. Сьогоднішня влада боїться її більше від вогню. Тому й ізолювала її від суспільства, виборців, засобів масової інформації та періодично розпускає про неї прокурорські плітки. "Своїм" засобам масової інформації дано вказівку — про Юлію Тимошенко позитивно жодного разу не згадувати. У чесній конкуренції вона виграве у будь-якого з нинішніх політиків-мужчин. Мені часом прикро слухати, як хвалять лише Ющенка чи уряд Ющенка за те, що він розплатився, було, з боргами по зарплатах і пенсіях. Адже гроші, 10 мільярдів гривень, "викачала" з олігархів і вивела з "тіні" саме Юлія Володимирівна завдяки новій системі розрахунків за енергію, яка діє й досі. Цього їй не пробачили і кинули в Лук'янівську. Тим більше, що вона саме взялася за наведення подібного порядку у вугільній галузі.

— Юрію Васильовичу! Досить про політику. Поговорімо про Оболонь. Кажуть, що ви її дуже любите.

— Так, я люблю її безмежно і не проміняю навіть на Царське село. Я живу в самісінькому кінці Оболоні, над лугами і водою. Я ж дитина сільська: люблю дивитися, як сходить сонце, рибалити і збирати гриби. А тут усе зовсім близько. Влітку я щоранку босим виходжу на світанні з вудкою, як на зарядку, а о сьомій я вже вдома. До Дніпра дванадцять хвилин пішки. Як не любити Оболонь! Вона стала зараз красивішою, охайнішою. Я мрію, щоб охайними стали її під'їзди і подвір'я. Бодай такими, як ті, де я живу — на Прирїчній, 37. До речі, ми певною мірою самі їх такими зробили. Але ж людям треба показати, допомогти гіршим чи матеріалами, треба у кожному будинку й під'їзді відшукати ентузіастів. Якщо мене оберуть депутатом, мені буде приємно виявити таку ініціативу. Мій характер ніколи не дозволяв мені лаятися з начальством. Я завжди намагався мати з ним найтісніші і приємні стосунки і використовувати їх для того, щоб допомогти йому ж у його ж роботі.

А ще я мрію зробити на Оболоні лікувальний центр гігієнотерапії. Сучасна медицина з її пігулками, уколами і крапельницями, як каже один мій знайомий, "зажене людство у могилу". Людина може виликуватися лише натуральними, природними методами лікування, які очищають хворий організм від бруду і отрути, а не шляхом поглинання нової отрути. Я це все пройшов і все це збагнув. На Оболоні після приєднання до неї Пушчі-Водиці можливість створити такий центр є. Ентузіаста теж є, уже й переговори ведуться. Потрібне лише сприяння міського начальства.

●

Розмову вів

Юрій Гнаткевич та Іван Плющ під час зустрічі з українцями в Канаді

лемно жити можна. В Україні є вже сила-силенна людей, яким депутатська зарплата здається мізерною. Я вже не кажу про тих сімдесят громадян, річний особистий прибуток яких, за даними податкових служб, перевищує мільйон гривень на рік. Але коли мільйони людей не мають роботи або отримують по 100–300 грн. на місяць, то зарплата депутатів перетворюється в морально-етичну проблему. Наша влада докерувалася до того, що бідними є не лише безробітні, а й працюючі.

За часів моєї роботи в парламенті депутатська пенсія була як у всіх. Взагалі не пригадую, щоб ми у Верховній Раді займалися цими питаннями і самі собі встановлювали зарплати. Тепер же це робиться на якихось закритих засіданнях.

— Депутатський корпус стає гіршим?

— Він став зовсім іншим. З кожним новим скликанням Верховної Ради депутатський корпус багатшає. Перерахуйте лише нинішніх депутатів Верховної Ради від Києва: майже всі банкіри та власники величезних комерційних структур. Я розумію багатих, коли вони рвуться до Верховної Ради, але не розумію, чому люди віддають саме їм перевагу. Телефоную мені днями знайомий з Вінницької області і розповідає, що власник місцевого м'ясокомбінату зареєструвався кандидатом у депутати до Верховної Ради. "І що ти, — каже, — думаєш? Оберуть!"

Зараз капіталісти й олігархи кинуть на вибори стільки грошей, стільки набудують і наремонтують, стільки завезуть газових труб, відкривають нових маршрутів і роздадуть подарунків! Для багатьох людей це є чи не найважливішим критерієм оцінки кандидатів у депутати. Коли я зараз підходжу до людей, то зде-

Українська нація фактично ще не встигла сформуватися, як її підім'яла під себе Росія, намагаючись протягом 374 років витруїти з "малоросов і халлов" паростки національного духу. Де ж йому тепер взятися? Хіба, скажіть, в столиці України живуть українці, якщо тут українського слова не почуєш? Хіба поляк, чи німець, чи росіянин соромиться своєї мови? Якщо українець соромиться чи боїться розмовляти своєю мовою, то він ще не українець.

— Отже, Ви песиміст?

— Я намагаюся бути оптимістом. Але мене лякають інші перспективи. Хіба може не об'єднаний жодною ідеєю, обкрадений народ обрати віддану собі владу, яка візьметься за побудову нації і національної держави? Однією лише ідеєю ситого життя можна розплодити злочинців, а не створити багату і міцну національну країну.

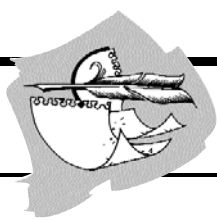
На щастя, з'явилися надії, точніше, шанси. Якщо сумарно більшість людей проголосує за блоки Юлії Тимошенко, Віктора Ющенка та за "Єдність" Олександра Омельченка, а вони потім об'єднаються у Верховній Раді в одну фракцію, то зміни в соціальному і духовному становищі в Україні не забаряться. Якщо ж виборці не зрозуміють, що партії і блоки, які щодня по тисячу разів рекламуються по телевізору і радіо,

У будинку дитини "Берізка", який патрує "Просвіта"

ною ідеї і стала учасником установчого з'їзду Української Народної Партії "Собор". Мої спроби схилити колег до переходу в "Собор" залишилися марними. Пізніше вони запропонували очолити партію Олександрові Омельченку, який саме зібрався йти у велику політику. Ось таким чином йому була подарована "Єдність", точніше, її реєстраційне свідоцтво, бо партії вже, власне, не було. Тому я змушений розцінювати роль О. Омельченка у політиці як негативну.

Такого глибокого розуму, міцно-

ОСТАННЯ СЛЮЗА ГОЛУБКИ Бувальщина

Тієї осінньої ночі 1946-го, коли її первістці, Славині, виповнювалося сім місяців, Юльці Косів наснилося щось надто страшне й нестерпно болюче: йде вона кладкою через Лімницю, вода реве, періщить злива, немовля на руках заходиться плачем, а берега, де чекають друзі, нема... Розбудила сестра Павлина: Михайла Косіва, районного УПА, взято на світанку, вдома. Що будемо робити?! Це ж кінець нашої боївки!

Двадцятип'ятирічній жінці потрібно було відповідати не тільки за значно молодшу сестру-подругу, немовлятку, — за життя десятків патріотів, яких знали тільки вона, зв'язкова боївки Голубка, панотець та районний. Але на жодні самовільні дії зважитися не могла, бо й не мала такого права. Знала одне: зламається районний — ніщо вже їм не допоможе. Надто завзято працювало бандерівське підпілля, якщо судити навіть із чекістських зведень... Але й вони знали далеко не все!

Від Дубшарського перевалу до Осмолоди — з осені 1941-го не один путівець відміряла Юльця Косів, у неповних двадцять ставши однією з найнадійніших зв'язкових УПА. Була й медсестрою, і розвідницею — кожна повстанська рана досі болить. Але ж не вагалася й мити! Сяяла їй, вела крізь морок Україна. Вільна, суверенна держава.

...Нав'язавши Волині й Прикарпаттю стан жорстокої громадянської війни, як анексованим теренам, Москва, радянське та військове командування вскопили в пекельну халепу, бо, без належного цивілізованого контакту з місцевим самоврядуванням, усе глибше поринали в кривавицю терору. На щастя (чи на жаль?) ніхто з українців і гадки не мав, що існує секретний державний план заглади цілого краю, — депортації народу в "Сибір неісходиму". Нарком Берія та маршал Жуков, як виявилось тепер, не бачили іншого "історичного" виходу.

А що ж було діяти їм, звичайним патріотам, українським хлопцям і дівчатам, які не мислили рідного краю без усвідомленого культурного розвою? Досить при-

гадати, що тільки на Прикарпатті, в лавах УПА, змагалися в роки Другої світової війни з фашизмом сотні представників росіян та європейських націй; перелічити тодішні відозви, статуту, політичні документи, — суспільство було готове не тільки до свідомого й ефективного національно-політичного життя, а й на істинні подвиги в ім'я вселюдських ідеалів. Крізь кров і страждання проростали трепетні паростки любові до Батьківщини, вірності заповідям Спасителя. І подібні взірці варто б запам'ятати прийдешнім поколінням. Адже чин Героїв — та реальність, що рухала, рухає і рухатиме життя. Разючі приклади й патріотичної самовідданості: батька народного вчителя Ярослава Січевлюка, голову сільради на Радехівщині, спалили. Чи то бандерівці, чи провокатори? Не завжди й по гарячих слідах вдавалося з'ясувати, як сталося лихо. Та ніщо не могло похитнути переконань сина — свободи без жертв не буває... Так виснував собі, так жив і творив народний учитель.

...Районового катували кілька діб, на допити приїздили чекістські чини зі Львова й Станіслава, та Михайло Косів, хоч і понівечено фізично, вийшов із того двобою справжнім героєм — зберіг підпілля. Мабуть, не мали такі чекісти жодного доказу проти районного, випадково взяли? Але якби так само — випадково! — після Михайла взяли й її Никольця, Голубка не певна, що не видала б тоді чекістам усю боївку, виручаючи батька своєї коханої донечки. Миттєве вагання коштувало подеколи надто багато на крутозламах історії. Відчайдушний чоловік міг стати й зрадником...

Багато, дуже багато людей постраждало в роки боротьби з тоталітаризмом. Не вберегла Юльця й сестру Павлину, — заарештували під час облави, знайшовши в неї прокламацію. Цілі села вивозили... Ось і Небилів було вивезено повністю, але в 60-ті почали повертатися небилівці — відродили село! Сусіднє Рісняте "визволителі" буквально зрівняли з землею — тракторами заорали й слід по г'здіствах. А

погляньте нині? Одне з кращих сіл на Рожнятівщині. Так і Україна відродиться, — встане з руїни — трудами синів і дочок своїх, які не захочуть довіку старцювати в інших заможних націй, гиніти в політичних наймах. Руками й ногами, як заповідано у Святому Письмі, мусимо допомагати собі та землі своїй очиститися від екологічного та духовного бруду. Працею возвеличитись!

Молитва — то єдина зброя й підмога Юлії Василівни Атаманчук (Косів). Адже півроку без пенсії, хоч і при худібці, таки важкувато, бо ліків без грошей не надбаєш... А держава, яку Голубка з побратимами виборювала, зовсім байдужа до неї. Багато таких! Обом їм із Миколою Федоровичем Атаманчуком 2001 року виповнилося б по 80. Нівроку! Та ось позаторік, перед Різдвом, зліг Никольцю і вже не встав. Ще кілька літ тому домашнім ковальством підробляв, — сам і кузню зліпив, і причаудалля ковальське. Золоті руки в чоловіка — хвалили сусіди. Недарма ж цінували його на Перегінській меблевій фабриці, що й на пенсію ледве відпустили. Та не так працю, як моральний занепад катує людину — старався, старався, а тепер кому хата дістанеться? Хоч і не багате, та все ж г'здівство...

Трохи тої втіхи, що на літо онуки приїздять. Авжеж, допомагають — і сіно робити, і в стайні прибирати чи бульбу впорати. Онуки — Славинині діти. А Василькові... Як поїхав на підробітні, коли ні з чого було вижити, 20 літ тому, то й застряг у тих Сибірах. Добровільно! Така, мабуть, доля судилася? Завжди чуже ми, українці, вміли доглянути ліпше, ніж своє.

...Так ось і доживають рештки бандерівського підпілля у Врхові (Вільхівка). Сьогодні Голубка, мо' б, і рада "видати" боївку — на виживання — лиш прохолов уже слід по тих славних дівчатах і хлопцях, повимирали. І навіть пам'ятника районному УПА Михайлові Косіву в селі нема. То що вже казати про невідомих героїв, які не рахувалися з життям, марячи про Неньку?! Могилу стрілецьку, щоправда, відновили... І збираються біля неї, як колись... І навіть "Ще не вмерла..." співають. Але — вже без самопосягати, віддаючи данину героям, яких знають із пісень.

...Де ж ти, Василечку, синочку? Остання неньчина слюза блукає по щоці планети. З надією! Дасть Бог, зустрінуться — Віра, Надія, Любов. Голубка живе цією молитвою, рятує її Микольцю, Царство йому Небесне... Блаженні духом уздрять славу твою, Господи...

ЧОМУ НЕ ДІЄ ЗАКОН «ПРО МОВИ?»

Ухвалений ще 28 жовтня 1989 року Закон "Про мови в Українській РСР" практично не виконувався і не виконується. Українська нація опинилася перед сумною альтернативою — бути чи не бути їй узагалі, бо століттями не тільки відбувалася тотальна русифікація, — деформувалася цілісність національної психіки українського народу.

Інколи чуються побоювання, ніби в Законі про мови простежується насильницьке впровадження української мови. Але хіба може бути насильницькою українізація в Україні? Звичайно ж, ні. Насильницькою українізація була б у якійсь іншій державі.

"Тільки той народ може вважати себе здоровим, тільки той народ може впевнено дивитися у свою budúcnість, всі сфери діяльності якого перейняті його мовою і культурою. Це розумів Ломоносов, який ламав франкомовну традицію російського дворянства, це розуміли великі уми Європи, які в ім'я життя своїх націй відмовлялися од латині. Мова — найголовніший організатор духовного життя, єдності й розвитку народу. Там, де їй загрожує смерть, настає хворобливий розклад нації, там, де мова гине, помирає народ", — наголошує Дмитро Павличко. І це стосується не тільки українців, а й білорусів, росіян, євреїв, болгар, вірменів та інших, котрі населяють нашу державу.

Якщо ми хочемо збудувати цивілізовану державу, то маємо дбати про її культурні засади. Ось короткий уривок із промови Миколи Бухаріна, виголошеної на з'їзді комсомолу в Москві 6 травня 1928 року: "На Україні ми бачимо іноді, як руські елементи, особливо зі старого урядницького апарату, нізащо не хочуть вивчати українську мову. Вони бачать у систематичному проведенні українізації вияв чогось такого, що підриває честь і славу Росії. Вони до цього часу в душі дивляться на Україну як на "Малоросію", що повинна постачати ва-

реники та "малоросійське сало", танцювати гопака тощо. Оця барська, антипролетарська, великодержавна ідеологія проникає і в низи".

Про те, що барська великодержавна ідеологія за часи більшовизму зміцніла в "низах", свідчить сказане 1989 року бригадиром вибійників шахти імені Стаханова А. Ляшком. "Якби українська мова, — просторікував він під час розмови з Михайлом Горбачовим, — допомагала добувати вугілля, всі ми, шахтарі, стали б нею балакати..." Цей зденационалізований вибійник не розумів того, що подібне саркастичне трактування значення мови корінного народу України не тільки образливе, а й не додає честі йому ж самому, бо свідчить про брак елементарної культури. Ось наслідки пролетаризації суспільства! Адже жодна мова не може видавати на-гора вугілля. У мови — призначення інше. Духовне...

Зрештою і Ленін писав: "Зважаючи на те, що українська культура (мова, школа і т. д.) упродовж століть придушувалася російським царизмом і експлуаторськими класами, ЦК РКП ставить в обов'язок усім членам партії всіма засобами сприяти усуненню всіх перешкод до вільного розвитку української мови і культури..."

Знаємо, що і Бухаріним, і Леніним усе це говорилося не без лицемірства та лукавства. Але чому ж не наслідують своїх "вождів" (чи не читали, чи ігнорують) моїсєєнки та сімоєнски? Послухайте репортажі із сесійної зали Верховної Ради України. Як тільки виступає комуніст чи соціаліст, лунає, здебільшого, російська мова. Скільки ж це триватиме? Де ще у світі є такий парламент, який відмовився од мови свого народу?!

Олекса ВАЩЕНКО

НА СКРИЖАЛЯХ СТОМЛЕНИХ ЕПОХ

ДО 100-РІЧЧЯ 3 ДНЯ НАРОДЖЕННЯ Миколи ЧИРСЬКОГО

Його ім'я за тоталітаризму старанно замовчувалося, бо не вписувалося в ідеологічні рамки... А було в подільського священика Антона Чирського четверо синів: Роман, Володимир, Олександр, Микола. Під час громадянського протистояння Сашко і Микола воювали на боці армії УНР, Володимир — офіцер білогвардійської армії, загинув від рук більшовиків 1919 року в Гайсині, а Роман редагував Кам'янецьку газету "Більшовик", підписував публікації псевдонімом Сер Ольд, — усе як у старого Половця з роману Ю. Яновського.

Народився Микола Чирський 5 лютого 1902 року в м. Кам'янці-Подільському. Два роки навчався в міській гімназії (1911—1913). Закінчити встиг лише п'ять класів Балтської гімназії, бо далі — захурделилося... Зовсім юним прилучається до національно-визвольної боротьби, вступивши до повстанського загону Заболотного. Потім через важкі обставини во-

єнної доби уже з денікінськими частинами пробирається на рідне Поділля, де поповнює лави Української регулярної армії (стрілецька бригада полковника Василя Мазуренка).

Довелось пережити і поразки, і перемоги. У листопаді 1920-го з частинами армії УНР переходить Збруч. Був інтернований у Каліші, де збиралася прогресивно-мисляча молодь, серед них: Степан Скрипник, Євген Маланюк, Максим Загивний, Юрій Дараган, Галина Орлівна, Осип Турянський... Зорганізували табірний гурток літературно-мистецьких сил, назвавши "Веселка". Тут з травня 1922 року й виходив однойменний журнал, в якому друкувався Микола Чирський.

Він писав не тільки ліричні вірші, а й дружні шаржі, епіграми. Був "душею" редакції. Наприкінці 1923 року нелегально перетинає чеський кордон, аби продовжувати навчання. Вступає до рільничої школи, трохи підучив чеську і німецьку

мови, історію літератури, етику. І не полишав пера, друкуючись в журналах "Наша зоря", "Веселка", "Рідний край", "Наше життя", газеті "Свобода", у бюлетені академічної громади при УГА — "Наша громада". Дружить з колегами Ю. Дараганом та М. Загивним, які допомогли йому перебратися в Подєбради. Оселившись тут, 27 серпня 1924 року Микола подає заяву на ім'я директора педінституту імені М. Драгоманова (посаду директора тоді обіймав літературознавець Леонід Білецький, однокурсник Івана Огієнка) з проханням зарахувати студентом літературного відділу. Але початкова освіта стала на заваді і 31 жовтня 1924 р. йому довелося відкликати свої документи. Вчився самотужки.

Туберкульоз легенів тоді став поширеною хворобою. Не минула вона і молодого подолянина... Разом з Іриною Наріжною, Галиною Мазуренко, Оксаною Лятуринською, Степаном Риндиком, Юрієм Дараганом відвідували у Пра-

зі Олександра Олеся, брали у нього уроки віршування. А ще ж заробляв на хліб насущний, працював комедійним актором у театрах Мукачеве, Ужгорода, Тячева. І творив драматичні шедеври! Його п'єси ставилися на кону, з друку одна за одною виходять п'єси "Отаман Пісня" (1937), "П'ятий рейд" (1938), "Лев з Абіссинії" (1939). І лише під час війни у Празі виходить збірка поезій "Емаль" (1941).

На початку Другої світової війни важко хворий поет, якому у 1937 році в Тячівській лікарні видалили одну легеню, пробивається в Україну, до рідного міста. Дорогою зупинився у Львові, зустрівся з колективом місцевого театру, залишив режисерові Володимирі Блавацькому-Трачу свою улюблену п'єсу "Отаман Пісня". А в Кам'янці-Подільському замешкав у тітці. Тут налагодив зв'язок із місцевим театром, у газеті "Подільським" друкує рецензії та вірші під псевдонімом: М. Собачкін, М. Подоляк, М. Бурлака, Ларіон Ліра, М. Юрич. Сили покидали, поет танув, як свічка...

Але ж "на скрижалях стомлених епох" дружить, не замирає шире його слово. Годилося б і видати щось, бо нині поет цілковито забутий.

Віталій МАЦЬКО,
м. Хмельницький

СПРАГА ВЗАЄМНОСТІ
ТВОРИТЬ ЙОГО ОТОЧЕННЯ

Слово з нагоди 60-річчя

Анатолія Качана

(Національна Спілка письменників
України, 17 січня 2002 р.)

Так уже сталося, що до ювілеїв Качана я пишу або одноактні п'єски, або невеличкі трактати. Не став винятком і теперішній ювілей Качана.

Кожен відомий письменник має своє оточення. Вивчають твори письменника, але вивчають і його оточення. Бо воно багато про що свідчить. Мати певне оточення і належати до певного оточення — важливий факт і фактор літературного життя. Я радий, що Анатолій Качан зустрів своє 60-річчя в такому прекрасному, високоповажному, високоавторитетному оточенні друзів, старших побратимів. Справді-бо, подумаймо про оточення Качана — і в цій, без перебільшення, історичній залі, і поза нею.

Оточення Качана — це Дмитро Білоус, Олександр Сизоненко, Леонід Вишеславський, Володимир Яворівський, Іван Дзюба, Любов Голота, Володимир Бровченко, Микола Вінграновський, Анатолій Погрібний, Петро Осадчук, Віталій Карпенко, Микола Сом, Леонід Талалай, Володимир Базилевський, Григорій Ключек, Дмитро Буханенко, Віктор Мороз. На жаль, усіх достойних людей з Качанової орбіти не перелічити. Належати до оточення Качана престижно і відповідально. Цілком можливо, що в літературних енциклопедіях наступного або й цього століття буде така довідка: Петро Осадчук — відомий поет з оточення Анатолія Качана.

Я теж належу до оточення Качана і пишаюся цим. Вочевидь, не в першій шерензі стою, але за часом перебування в оточенні, мабуть, один з найдавніших. Адже познайомився з Качаном у далекому 60-му році минулого століття, в Одеському університеті, тобто понад сорок років тому. Уявляєте, як давно це сталося? На світі ще не було ні Івана Малковича, ні Оксани Забужко, ні Павла Вольвича, а на університетському літературному вечорі з уст одного початківця пролунав рядок: "Можливо, із цього Качана й виросте капуста".

Як бачимо, слова виявилися пророчими.

До речі, подекуять, що в прізвиську людини заховані визначальні риси людської долі, характеру. Узагальнено і філософськи кажучи, слово "Качан" означає осердя, серцевину, стрижень, який нарощує на собі "щось".

Анатолій Качан нарощує оточення, друзів.

Є письменники — самітники, анахорети. Качан — ні. Він шукає людей, друзів, спілкування. Друзі шукають його.

Качан завжди перебуває на людському перехресті. Його київська квартира — це унікальний благодійний гуманітарний готель для земляків з Одеси та Миколаєва. Молоді пари з Одеси, як правило, свій медовий місяць проводять на квартирі Качана. Визнані і невизнані генії з причорноморських степів, доктори і кандидати існуючих і неіснуючих наук, літературні напівбомжі і напівкладики, лицарі духу, скажімо, з Бородинки або Кіровограда —

усі знаходять доброзичливий притулок в апартаментах Качана.

Спрага людської взаємності у Качана безмежна. Він цікавий, дотепний, часом передбачуваний співрозмовник. Постійно розробляє якусь оригінальну концепцію, озвучує її, апробує в товаристві.

Певний час він досліджував народні прикмети — тоді ми його називали "поет — прикметник". Потім вивчав доленосний вплив сонця на усе живе на землі. Пригадую, як Качан своїми великими руками показував, як сонце формує нас, наше життя. Потім була його концепція про буденну свідомість, його оригінальні конфесійні розвідки.

Качан — ходяча цибата лабораторія несподіваних, парадоксальних, кутастих, шпичастих суджень, міркувань, спостережень. Очевидно, в цьому невтомному щоденному спілкуванні і народжуються вірші Качана, в яких є ота невимовна, незбагнена речовина, що зветься Поезією, ота енергетика, яку відчуває кожен, хто читає його щемливі, вигадливі, веселі й печальні водночас твори.

До оточення Качана належить уся моя родина — присутні тут дружина Надія, дочка Світлана та онучка Катя. Далекої зимової ночі 1969 року у Кривому Озері на Миколаївщині, коли ще не народилася, але вже збиралася народжуватися моя дочка, хтось постукав до нас у двері. Відчиняю — на порозі стоїть увесь у снігу Качан. Звідки він узявся, як знайшов мене посеред хуртовини у глухому селищі — й досі є для мене загадкою. Цілу ніч Качан читав вірші. Назавжди запам'ятався рядок — "Квадратні очі виноградників". А вранці Качан несподівано щез, як і з'явився.

Через рік ми зустрілися в Києві. І ось уже понад 30 років наші екзистенції на київських пагорбах доторкуються одна одної, віддаляються, щоб потім знову наблизилися.

Ми кажемо: Качан — степовик. І це правда. Але не забуваймо, що він більше киянин, ніж некиянин.

Київська міська влада високо цінує внесок Качана у нарощування духовності столиці, роботу з підготовки літературної зміни, його самобутню поетичну творчість. За дорученням керівництва Київської міської державної адміністрації дозволяють вручити Анатолію Леонтьовичу Качану Подяку Київського міського голови Олександра Олександровича Омельченка та цінний подарунок — іменний годинник.

Але це ще не все. Поезію Качана шанує моя онука дорoga — Катя. А це, мабуть, найвища оцінка.

Володимир ЧУЙКО

«РЕПЕРТУАР —
ЦЕ ІДЕОЛОГІЯ
ТВОРЧОГО
КОЛЕКТИВУ»

— 5 грудня в Національній опері України, на сцені № 1, відбувся ювілейний концерт хору "Почайна" Національного університету "Києво-Могилянська Академія". Концерт має назву "Духовна музика Європи XI – XXI століть". Незмінний маестро — хор Олександр Жигун — про своє дітище, яке святкувало 15-річчя творчої діяльності, розповідає так:

— Ми мали намір показати антологію духовної музики. І дуже приємно, що багато людей зрозуміли цей намір. Того ж вечора зі сцени театру пан Юхновський сказав, що багато віків тому Україна вже мала високий рівень хорової культури. У порівнянні із західною музикою, наша не була гіршою. Ми справді хотіли показати, що Україна була й буде органічною часткою Європи, до чого ми прагнули.

Звичайно, виступ в Опері з оркестром, — це неординарна подія для будь-якого колективу. Концерт був у двох частинах. Перша — акапельна, друга — з оркестром. На велику аудиторію звучали два відділи концерту, який тривав близько трьох годин.

Я не поділяю публіку на професіоналів і дилетантів. Гадаю, якщо глядачеві подобається, і це відчуває зал, — мети досягнуто. А така атмосфера була. Вона нагадала мені виступи в Польщі. Ми чули, як зал замирав, співпереживав, розчинявся в музиці.

Відкрию таємницю: деякі твори, зокрема альтифони Козаренка, ми освоїли за півтора-два місяці, а "Боже, великий, єдиний" з оркестром звучав після двох репетицій. Це я веду до того, що в хор прийшло 30 новачків, студентів, які заспівали раніше й освоїли програму двох відділів. І ви бачили, що в хорі не було людей, які не співали. Тому, якщо аналізувати творчий аспект, ми спрацювали добре, якщо організаційний, — ми залучили до співу нових людей. Тому, незважаючи на величезні організаційні проблеми, концерт пройшов адекватно нашому баченню святкування 10-річчя відродження Національного університету "Києво-Могилянська Академія".

Звичайно, є проблеми, все записано, все підлягає аналізу. Хор сьогодні є, а завтра хтось не прийшов чи захворів... і все. Це не картина. Це — міраж, він є і немає. Я й сам іноді дивуюся і не можу пояснити, як таке унікальне яви-

ще, як наш хор, тримається.

— Кажуть, що потрапити до нього дуже непросто.

— Неправда. Потрапити в хор дуже легко.

— Маючи талант...

— Не обов'язково. Якщо людина має хоч якісь вокальні, слухові дані. Але якщо приходять і кажуть, що потрібне "відпрацювання" в університеті, тоді я прослуховую ретельніше. Практично нікому я не відмовив, не сказав: не ходіть. Кожному кажу: приходьте, розвивайтеся. Ну, якщо зовсім ніяких даних немає, пропоную зайнятися драматичним мистецтвом. Отож — нікому не відмовити — це моє перше правило. А потім працює природний відбір. Він проходить таким чином. Доводиться опановувати великий обсяг матеріалу, репетиції, і настає такий час, коли претендент бачить, що це не його справа. Але більшість студентства швидко входить у матеріал і отримує свій допіл.

— А як Ви прийшли до "Почайни"?

— Дуже просто. Все почалося із дитинства, з оркестру, в інституті був старостою хор. Я співав у самодіяльній капелі Київського політехнічного інституту, але спочатку грав ув оркестрі. В хор мене "затягли" випадково, в інституті було обов'язкове прослуховування. Суспільство, яке перекреслило церкву, хори, перекреслило і великі знання. На генетичному рівні вони є. Тому людей треба поновому переорієнтувати і показувати, що таке мистецтво є. І я не відмовляюся од свого задуму зробити в академії обов'язкове прослуховування. Багато хто прийшов і співає, а багато хто й не прийшов. І я міг би не прийти на хор, якби мене не привели за руку. І за це я вдячний моїм учителям Лідії Олександрівні Падалці, Віктору Івановичу Іконнику, Віталію Романовичу Лисенку. Треба тільки раз спробувати заспівати, і потім від цього важко відмовитися.

— А за яким принципом формується репертуар "Почайни", адже від цього залежить успіх?

— Репертуар — це стрижень, це основа існування всіх колективів. Це ідеологія. Але треба зіставляти можливості й ідеї. Можна ж надумати репертуар будь-який, але все впирається в "хочу" й "можу". Поступово приходило розуміння, що хори, хорова музика вийшли з церкви. І такий акапельний хор, як наш, повинен мати більшу частину програми акапель-

ЮБІЛЕЇ

но-духовну. Тому ми почали з творів Березовського, Веделя... Знадобилися безцінні архіви з бібліотеки Могилянки. З нотного відділу Конгрегаційної зали я "не вилазив" днями. За п'ять років передивився всі партитури і поголосники, які співали в колишній "Києво-Могилянській академії". В бібліотеці збережено автографи Кошиця, Стеценка. Ось так поступово ми підійшли до творчості флагманів хорового співу. Ішла пошукова робота, до речі, треба її продовжити. Знайдено будинок Веделя, на якому потрібно поставити меморіальну дошку.

— Читавам буде цікаво знати, де цей будинок?

— На Подолі, на розі Братської й Андріївської. Сьогодні це будинок моделей взуття. Ми зробили графологічну експертизу автографів. Я готував усі документи. Вертаємось до репертуару. Найперше, українська національна, класична західна музика. Без Моцарта, Гайдна, Вівальді я, наприклад, не мислю свого репертуару. Йде обов'язково творчість Стеценка, творчість якого перевершує все зроблене до нього. Ми плануємо робити компакт-диск його творів. Усе, що є в українській духовній музиці, близьке нам, але я розумію і потреби сучасності. І в нас вона є. Це і твори Степурка, Козаренка... Наприклад, ораторія "Страсті Ісуса Христа", фрагмент якої ми виконуємо. Отож, репертуар — це ідеологія. Може, комусь хочеться, щоб ми танцювали, підстрибували. Якщо й беруться якісь жарти-твітки, то це переважно українські народні пісні.

— Сподіваюсь, що в "Почайни" та її керівника багато планів на рік, що починається.

— Планів вистачає. Щойно Степурко заніс догмати, які він переклав для оркестру й хору. У квітні має бути прем'єра. Продовжуємо працювати над літургією Стеценка, іншими його творами, плануємо компакт-диск його творів. У нас вийшли компакт-диски "Духовна музика XIII століття", записали Реквієм Моцарта. Це дуже велика робота. Комусь розказати, не повірять. Плани намагаємось реалізовувати. Може, про них не варто й говорити наперед? Але й без перспектив не можна. Я б хотів започаткувати у Володимирському соборі не концертний, а літургійний варіант циклу духовної музики. Думаю, що наш задум підтримає патріарх Філарет. Є бажання проїхати по Україні й показати студентам в регіонах що музику, підтримуючи імідж Києво-Могилянської академії, ідею створення єдиної церкви на Україні.

— І грошей?

— Якщо є хороша ідея, то гроші знайти можна. І в цьому контексті хочу сказати, що нам обов'язково треба видати повне зібрання творів Артемія Веделя. Я вже казав: терміново відкрити меморіальну дошку. Під егідою Могилянки доречно було б створити асоціацію студентських хорів України. Оцю хвилю, бажання зробити музику часткою душі людської треба пропагувати і шукати різні методи для цього. Бо душі людей заповнює зовсім інше. Ми повинні підтримати існуючі колективи, допомогти створити нові, спрямувати в репертуарному плані. Думаю, що в Могилянці приживуться театралізовані музичні вечори, які звучали в минулі віки. І все це хочеться зробити до 10-річчя відродження Академії.

Хор як організаційний колектив повинен мати певну кількість людей. Прагнення відійти од цього можна пояснити фінансовими, транспортними проблемами. І тому, крім масштабних хорів "Думка" та "Трембіта", важко назвати ще когось. Тенденція камеризації не властива українській музичній культурі, але ця тенденція є. В "Почайні" співає 140 осіб. І тому цей колектив унікальний з погляду масштабності, звуку, сприйняття й діапазону звучання. Це можуть визнати навіть професіонали.

— Побажаємо Вам ці й інші задуми реалізувати в Новому 2002-му році.

— Дякую.

ПРАВДА І КРИВДА ПРО КИЄВО-ПЕЧЕРСЬКУ ЛАВРУ

Майже одночасно — в рік відзначення 950-річчя заснування Києво-Печерської лаври — з'явилося дві книги про її ледь не тисячолітню історію. Книжки мають одну й ту ж саму назву: "Історія Києво-Печерської лаври". І це, здається, єдине, що є спільним для обох видань. Все інше — цілковита відмінність. Монографія професора Дмитра Степовика, відомого науковця з Національної Академії наук України і викладача Київської духовної академії УПЦ Київського Патріархату, дає наскрізну, патріотично вмотивовану й одночасно науково об'єктивну українську історію Лаври. Книга ігумена Серафими (керівниці одного з жіночих монастирів Одещини) хоча й висвітлює тільки домонгольський період історії Лаври, всіляко в'яже святиню до Сходу, поближче до Москви, виражаючи суто шовіністичну, промосковську позицію. Не вдаючись в оцінку цих двох книг на одну тему, пропонуємо думку експертів, ученим із високими титулами, фахівцями своєї справи: доктору богословських наук отцеві Дмитрові САДОВ'ЯКУ та доктору філософських і філологічних наук, професорові одного з університетів Словаччини й закордонному академіку НАН України Миколі МУШИНЦІ.

ФАЛЬСИФІКАТ У РОЗКІШНІЙ ОБГОРТЦІ

Наприкінці 2001 р. у прямишівській друкарні "Polygraf" було надруковано перший том три томної монографії ігумені Серафими "Історія Києво-Печерської лаври" (російською мовою), що охоплює домонгольський період цього українського найвищого православного монастиря у східній Європі. Книга великого формату (33х24 см.), друкована на крейдяному папері, із сотнями кольорових та чорно-білих ілюстрацій, оправлена у шкіряну обгортку з позолотою, відповідає найсуворішим вимогам сучасної поліграфії. Вступ до неї написав митрополит Російської Православної Церкви в Україні (т. зв. УПЦ МП) Володимир, а передмову — директор Інституту археології НАН України Петро Толочко. Обидва дають праці ігумені Серафими найвищу оцінку. Толочко ставить її в один ряд з "Києво-Печерським Патериком" XIII ст. та "Описаним Києво-Печерської лаври" 1826 р. митрополита Єв-

генія Болховитінова. "Книга ігуменни Серафими, — пише він, — третя в цьому ряду" (с. 8). Особливо високо він оцінює розділ про роль Києво-Печерського монастиря "в становленні русской государственности" (там же). Коментарі, як кажуть, зайві!

Найбільше місця тут присвячено "золотому віку Лаври" — XIII ст. (с. 205—309). Отже, доба великої трагедії України раптом стала "золотим віком"? В центрі уваги авторки — Успенський собор, про який вона пише: "К сожалению, собор не сохранился. Он был взорван во время оккупации Киева в Великую Отечественную (?) войну" (с. 219). На жаль, авторка не написала, хто висадив у повітря цей шедевр не лише української, але й світової культури. Необізнаний читач, мабуть, припише цей вандалізм німецьким окупантам. Насправді ж його замінували 16—17 вересня 1941 р. сапери відступаючої Червоної Армії, а виса-

дили у повітря більшовицькі підпільники 3 листопада 1941 року. Про цей злочин комуністичного ладу нині знає увесь світ, до нього призналися самі виконавці диверсії. Ігуменя ж Серафима і надалі охоча приписати совєцький вандалізм німецьким окупантам, а не "доблесним вітчизняним військам".

Останній розділ озаглавлений: "Лавра — светоч христианской государственности" (с. 310—368). Якщо попередні розділи мали здебільшого релігійний характер, то останній розділ є відверто політичним. Дослідниця тут розглядає взаємини Церкви і Держави, доводячи, що в XI—XIII ст. Церква і Держава були взаємно переплетені. Цю взаємопов'язаність вона ілюструє на низці фактів, причому Київська Русь-Україна для неї не асоціюється з нинішньою Україною, а з Російською імперією. Все руське для неї — російське ("русское", "наше", "отечественное"), словом — московське. Терміни "Україна", "український" вона всіляко омиває.

Далі "заигрывание с католичеством", "вирус латинства", для неї — дуже негативні явища — "измена родине и православию". Для дослідниці князі Ігор, Святослав, Володимир, Ярослав Мудрий, Ярослав Осмомисл та інші державні мужі Київської Русі-України були князями "Русского государства", якого тоді і в гадці ще не було! Дослідниця (як і автори передмови та вступу — російський митрополит Володимир і автор теорії "на троих" академік Толочко) послідовно дотримується псевдо-теорії про спільну коліску "трех братних народов" (ясна річ, — на чолі зі "старшим братом" — москвитами). Такий спекулятивний, фальсифікаторський підхід до історії Київської Русі-України має для неї суто практичне значення. Ним дослідниця хоче нібито "науково" обґрунтувати нинішню підлеглість так званої "Української Православної Церкви" (насправді митрополії РПЦ) Московському Патріархатові. Будь-яке відхилення від Москви для ігумені Серафими є "ересью", відступництвом — "разрушительным последствием не только для Церкви, но и Русского государства" (с. 346).

Говорячи про події 800-річної давності, вона часто проєктує їх на сучасність. Наприклад, засуджуючи спроби князя-терориста Андрія Боголюбського у XII ст. "децентралізувати" Київську митрополію, автор твердить: "Кстати,

подобную ситуацию мы наблюдаем сейчас на Украине. Процесс создания различных антиканонических "автокефальных" лже-Церквей являет нам всю пагубность "церковных революций", когда политические принципы проникают в церковную среду" (с. 347). Отже, на її думку, ніякої Української Автокефальної Православної Церкви, не підлеглої Московському Патріархатові, не було і не може бути! Тут пан-ігуменя явно не в ладах з історією...

Не треба бути пророком, щоб зрозуміти, що ця коштовна книга написана й видана з явною політичною метою — "науково" обґрунтувати, а точніше — обрехати ідею, що Києво-Печерська лавра ні в якому разі не може належати Київському Патріархатові, лише Московському. Та в якій країні світу існує така аномалія, таке яничарство, щоб найбільша святиня держави не належала своїй, але чужій державі?

У кінці книги подано список використаної літератури, який охоплює 750 російськомовних, 120 українськомовних і тільки 12 західномовних праць про Києво-Печерську лавру. Характерно, що із 120 українських праць у самій монографії згадано лише сім імен (Грушевський, Запаско, Логвин, Овсійчук, Толочко, Хведченя та Холостенко). Ще кілька українськомовних праць наведено в коментарях. Виходить, що доволі обширний список "використаної" української літератури в монографії наведено лише для форми. Великий пласт літератури про Києво-Печерську лавру, опублікованої на Заході, авторка повністю зігнорувала. Зігноровано і праці українських вчених періоду "розстріляного відродження" (Липинського, Багалія, Слабченка, Яворницького та інших). Отже, робота ігумені Серафими написана майже виключно на російських (в основному, радянських) джерелах, а цьому відповідає і її сфальшований зміст. Опусом своїм ігуменя Серафима довела, що вона є прекрасним псевдо-"спеціалістом" в питаннях історії Києво-Печерської Лаври, її робота виходить за рамки обраної теми. Це, по суті, препарована історія України домонгольського періоду.

● **Микола МУШИНКА**, доктор філософських і філологічних наук, професор Пряшівського університету в Словаччині, закордонний академік Національної Академії наук України

Подією у житті богословської спільноти є вихід у світ фундаментальної монографії професора Київської Духовної Академії нашої Церкви Дмитра Степовика "Історія Києво-Печерської лаври" (К., видавничий відділ УПЦ Київського Патріархату, 2001. — 560 стор.). У книзі 560 сторінок, з них 30 сторінок — детального англословного резюме, 178 ілюстрацій — рідкісних гравюр, рисунків, фотографій давніх рукописів, ікон тощо. У патріаршому благословенному слові, що вміщене на початку книги, Його Святість Патріарх Київський і всієї Руси-України, священноархімандрит Києво-Печерської лаври Філарет пише: "Нашу Лавру видно далеко, вона світить золотом істини, вона невдовзі стане наріжним каменем єдності українського православ'я, святиною єдиної, незалежної ні від кого, крім Бога, Української Помісної Православної Церкви. Я вірю в це. Бог милостиво послав незалежність Україні. Він же пошле єдність і помісність Українській Православній Церкві".

Дмитро Степовик — відомий вче-

ний в Україні і за кордоном, він має два докторських ступені — філософських наук і мистецтвознавства. 21 грудня 2001 р. професор Степовик захистив монографію "Історія Києво-Печерської

лаври" на здобуття третього докторату — богословських наук. Це свідчення глибини і наукової скрупульозності його дослідження, про зміст якого хотілося б поговорити детальніше.

Нинішнє становище Лаври добре всім відоме. Її невідповідний статус (коли в державі існує потужна багатомільйонна Православна Церква Київського Патріархату, а найславніший її

інституту монашества. Як показують Вселенські собори, основний тягар боротьби з ересями завжди брали на себе монастирі. Навіть коли у вірознавчих питаннях помилялися єпископи,

ТИСЯЧОЛІТНІЙ СВІДОК УКРАЇНСЬКОЇ ДУХОВНОСТІ

Майстер Ілля. Засновники Лаври Антоній і Феодосф Печерські біля Успенського собору. Гравюра 1661 р.

монастир з 950-літньою історією "зданий без бою" політиками чужому і ворожому Україні Московському патріархатові) — цей парадоксальний статус вже давно став предметом обговорень і навіть глузувань як вітчизняної, української, так і світової преси. Так, Лавра, на жаль, стала розмінною монетою великої політики — з нашого боку політики швидше поразки, ніж перемоги. Професор Степовик не ставить прямо цих питань у книзі, але могутня сила його доказів, що це з самого початку був український (і нічий інший!) монастир, — ця сила сама дає підстави підходити до висновку про те, що Лавра була і буде українською.

Монастирі — це духовний стрижень, серцевина Православної Церкви. Важко собі уявити розвиток християнства крізь віки, якби не було монастирів, інституту монашества. Як показують Вселенські собори, основний тягар боротьби з ересями завжди брали на себе монастирі. Навіть коли у вірознавчих питаннях помилялися єпископи,

монастирі і монахи стояли на православних позиціях і вказували єпископам на їх помилки. Прослідковуючи історію монашества, богослови тим самим прослідковують розвиток істини, правдиву християнську ідею. Ось чому греки так шанують Афон, візантійці гордилися своїм константинопольським монастирем “Студіон”, серби — Дечанським монастирем, а болгари — Рильським монастирем. У кожного православного народу є свій особливо шанований монастир, на який рівнялися інші.

Для України знаковим і зразковим монастирем від давніх часів є Києво-Печерська Успенська лавра. Хто її тільки не знає в Україні і далеко поза нею? Тут вершилися Божі чуда, тут зростали кадри архієреїв, тут гартувалася духовна сила українського народу, яка впливала також на інші народи, особливо на Росію. Прослідкувати історію Лаври — вже багато чого можна дізнатися про Україну, про її богословський потенціал, духовну суть нашого народу. І я з приємністю можу сказати, що це вдалося зробити — на величезному фактичному матеріалі! — нашому професору Дмитру Власовичу Степовику. Про Лавру багато писалося, але про неї ніхто ще так повно і з належним богословським осмисленням не написав, як наш автор. Ось чому ця поважна праця достойна вважатися в багатьох відношеннях зразком глибокого науково-богословського дослідження.

Дозволю собі зупинитися на основних рисах монографії.

1. Книга є оригінальною працею. До неї ніхто й ніколи не простежував цілої історії монастиря від XI до XX століття. Попередні праці були фрагментними, або торкалися якихось часткових питань. Автор же знайшов самобутню, дуже чітку концепцію розвитку духовного життя монастиря від глибинних середніх віків, крізь козацьку добу, визиски царського режиму й комуністичних гонінь — аж до нашого часу. Ця лінія — це безперестанна й постійна боротьба. Боротьба добра і світла проти зла і темряви. Лавра ніколи не купалася в лаврах, — вона боролася. І наслідком її святої боротьби є нетлінні мощі праведників, що збереглися дотепер, і цим мощам Дмитро Власович дає істинно християнську, православну трактовку.

Оригінальність роботи простежується у всіх чотирьох розділах і у всіх підрозділах. Відчувається досконале знання, глибока продуманість зібраного матеріалу і вміння давати йому правильне духовне, богословське пояснення. Особливо високу оцінку я дав би розділові, присвяченую історії Лаври у XX столітті. Не вдаючись до сплеску емоцій з приводу сучасного стану Лаври, з приводу подвійного її закриття у 1926 і 1961 роках, автор ґрунтовно висвітлює ці драматичні події, включно зі зруйнуванням Успенського собору 3 листопада 1941 року, — не як якесь непорозуміння, а як атаку диявола на найбільшу святиню України. Я б підкреслив і надзвичайну важливість тези автора про виняткову роль Патріарха Філарета — тоді Екзарха України — у відкритті монастиря в Лаврі 1988 року. Спокійно, аргументовано, без надміру емоцій професор Степовик чітко й виразно доводить, як молитвами і практичними стараннями його святості Філарета Лавра відновила свою молитовну роль в час святкування 1000-ліття хрещення Київської Руси-України. Тож абсолютно канонічно, бездоганно наш Патріарх носить почесне ім'я Священноархієпископа Лаври.

2. Робота є новаторським дослідженням. У ній багато такого, чого ні в кого з попередників не можна було довідатися. Я маю на увазі передовсім внесок монахів у священне мистецтво Церкви. Дещо про це мовиться в Києво-Печерському Патерику, зокрема, в сюжеті про Алімпія Іконописця. Але Дмитро Власович розкриває багато подробиць щодо зародження іконопису — до монгольської навали та після, особливо в добу гетьманства. Дуже детально висвіт-

лена робота лаврської іконописної майстерні, проаналізовані ікони і попередні малюнки як до самих ікон, так і фрагментів іконостасів. Це не дивно, бо автор є фахівцем з історичних і богословських та мистецьких засад ікон. Він знайшов в архівах багато малюнків до ікон, до вишивок і галузів священного облачення і, що дуже приємно, опублікував ці малюнки в рецензованій монографії від ілюстрації 150 до ілюстрації 171, тобто 22 рідкісних сюжети.

Новими у книзі є декілька тез богословського характеру. Так, наприклад, Дмитро Власович дає досі не зовсім добре вивчення питання щодо певного дистанціювання монахів Лаври від Київської митрополії. Він розглядає це з погляду морального богослов'я: Лавра не приймала деяких рис поведінки ченців Софійського монастиря, які складалися з грецького оточення Київських митрополитів, зокрема, щодо дотримання постів, молитви, стосунків зі світською владою і верхнього ставлення до простих віруючих з місцевого населення. Цікавою є теза про дві концепції нашого подвижництва на самому початку існування Печерського монастиря: концепцію глибокого усамітнення й уникнення всього земного, що характеризувала поведінку преподобного Антонія, і концепцію енергійного підкріплення віри ділом, кипучою діяльністю у розбудові монастиря і виховною роботою серед киян — це виявилось в житті преподобного Феодосія.

3. Праця Дмитра Власовича Степовика підносить роль і значення духовності й побожності українців у світовому православ'ї і взагалі у християнській вірі. Був час, коли на Лавру взорувався цілий православний світ — як на приклад справжнього благочестя і самовідданої віри в Бога. У давні віки багато балканських юнаків з Греції, Болгарії, Сербії проходили духовний гарт і науку в Лаврі. У монографії простежується дуже цікава концепція єдності патріотизму лаврських монахів з їхнім дружнім і побожним ставленням до інших народів. Отже, патріотична й гуманна людинолюбна позиція прекрасно вживалися і гармонізувалися між собою. Ця теза пронизує всю книгу Дмитра Степовика, точно відбиваючи реальне становище монастиря в контексті розвитку християнської ідеї в Україні впродовж усіх століть існування Лаври.

4. Рецензована робота цікаво читається і сприймається людьми різного рівня богословської підготовки. В ній відчувається мовна і стилістична майстерність: говорити про складне просто й доступно. Одночасно це глибока наукова праця. На вихідних даних книги цілком правильно зазначено: “науково-богословське видання”. Тут відчувається досвід справжнього вченого. До роботи додано великий науковий апарат, який складається з шести частин, що мають неабияке значення для науки взагалі і для богослов'я зокрема.

Слава Богу, вітчизняний і закордонний читач віднині матиме правдиву історію нашої київської Лаври (треба б таку ж саму написати і про Почаївську лавру), бо за роки і століття поневолення України історію нашого знакового, знаменного монастиря спотворили до невпізнання і, не виключено, намагалися спотворити це. Але є книга, яка дає істину — у фактах і висновках.

● **О. Дмитро САДОВ'ЯК**, доктор богословських наук, проректор Київської Духовної Академії і Семінарії

«СТАН СВЯТИХ І ГРАД ВОЗЛЮБЛЕНИЙ»

Доктрина “Київ — Новий Єрусалим” в українській релігійній думці і церковній архітектурі

“І прийшов до мене один з сьоми Янголів... і сказав мені: ходімо, я покажу тобі жону, наречену Агнца... і показав мені великий град, святий Єрусалим, що сховався з неба від Бога. Славу Богу він має. А світлість його подібна до каменя дорогоцінного, як каменя яспіса, що блищить як кришталь”. “І я, Іоан, побачив святий град Єрусалим, новий, що сховався від Бога з неба, приготований як наречена, прикрашена для мужа свого” (Откр. 21, 9-11; 2).

Із здійсненням пророцтв Св. Апостола Андрія Первозванного і утвердженням християнства в Україні-Руси, як ніде в світі відбулось переосмислення усіх ланок свого національного буття, уявлень, світосприйняття як в державному, так і буденному житті. Важливим посеред таких переосмислень була поява в народному середовищі уяви про свою землю як образ “обітваної землі” Царства Небесного, а її столицю-Київ як “Єрусалима Нового” (Откр. 21, 1-2). Розвиток та втілення цієї уяви найяскравіше відбилися в архітектурних образах та назвах різноманітних місць, що є дивовижним відображенням церковно-богословської і народної свідомості того періоду.

Прийнявши слов'яно-православну віру від греко-єрусалимського автокефального патріархату та заснувавши в Україні-Руси автокефальну Київську Помісну Церкву Православну на чолі з власним митрополитом-кафолікосом, в зв'язку із чим провізантійські літописи і замовчують ці факти нашої історії, Св. Володимир Великий завдався метою присвятити свою країну Пресвятої Богородиці, перетворити її в “Новий Ізраїль” Господній. З цієї метою одним із перших своїх актів після прийняття св. хрещення він наказує вести в Києві величний кафедральний храм на честь Успіння Пресвятої Богородиці (“Десятинний”), тим самим символічно посвятивши Русь-Україну Царцві Небесній. Освячення святині було здійснено 11 травня, і сама ця дата як особливе національне свято “оновлення Київ-Града” була занесена до церковного місяцеслова. Відтоді по всій країні, в Чернігові, Переяславі, Володимирі, Галичі та інших містах починається масове зведення храмів на честь Пресвятої Богородиці як символу посвяти Руси-України, передачі її народу під священну опіку Божої Матері. З того часу Богородиця стає офіційною Заступницею, Покровителькою і Царицею нашого народу, Матір'ю-Оранцею русько-української землі. Наступник Св. Володимира Великого на монаршому престолі Великий князь Ярослав Мудрий продовжує втілювати заповіді свого батька. Він будує в Києві величний собор Святої Софії — Премудрости Божої (символу України-Руси, її Янгола Охоронця в жіночій іпостасі), огорожує місто новими кріпосними мурами та увінчує їх Золотими Воротами з церквою Благовіщення Пресвятої Богородиці.

Що ж то були за Золоті Ворота, які стають певним духовним символом Великого Києва і всієї Київської Руси? Більшість дослідників припускається, що Ярослав брав за основу ворота столиці Візантійської імперії — Костянтінополя. Але в уяві давньоукраїнського народу Київ дуже рідко порівнювався з “Новим Римом” як політичним спадкоємцем неоязичницької цивілізації, натомість ми постійно зустрічаємось з

ототожненням нашої столиці із священним, містичним містом Єрусалимом. Саме звідси і були перейняті Золоті Ворота, крізь які, як відомо, Господь здійснив Свій урочистий царствений “вїзд до Єрусалиму” напередодні Хресних Страждань. Для християнської свідомості ці ворота стали головними, святими в стінах Вічного Міста, в них прихований глибинний сенс земного шляху Христа до Своєї Голгофи та Воскресіння.

Чи знали про це прадавні українці? Напевно, що так. В знаменитому “Слові про закон і благодать” київський автокефальний митрополит Св. Іларіон Русин кагана Київського Ярослава Мудрого порівнює з вітхозавітним царем Соломоном. Таке порівняння не буде здаватись випадковим, якщо згадати, що Ярослав зробив в Києві те саме, що й Соломон в Єрусалимі, — збудував нові кріпосні мур з такими самими Золотими Воротами, а також величний храм, що став найголовнішою святинею народу.

Відповідно, Золоті Ворота столярного Києва в свідомості давніх русино-українців мали за прототип не стільки Костянтінопіль, скільки саме Єрусалим. “Звідси, — пише прот. Лев Лебедев, — стає зрозумілим, чому вони були не тільки і не просто головними, парадними, але і святими. Вони так би мовити запрошували Господа Ісуса Христа увійти до Києва, як входить Він до Єрусалиму, і поблагословити столярний град і землю Руську. На Золотих Воротах була зведена церква Благовіщення Пресвятої Богородиці. Але ж подія Благої вісті Діви Марії про народження Нео Спасителя — це початок Євангелії (Благовісткування), це “вхід” Сина Божого в світ людський. Золоті Ворота вели (як і в Єрусалимі. — авт.) прямо до головної святині Києва — Софійського собору, і на півдорогу від них до цього собору було вже в XI в. збудовано чотири благоліпних храми. Вповні зрозуміло стає відтепер та загадка на перший погляд обставина, що кожен чи майже кожен бажаючий оволодіти Києвом руський князь в XII в., в епоху усобиць, головні свої сили спрямовували в район Золотих Воріт. Навіть половці та поляки вважали почесним для себе здобути перемогу над київськими князями саме в районі Золотих Воріт. Золоті Ворота-це “вхід Господень”, “вхід Божий” в Київ” (1).

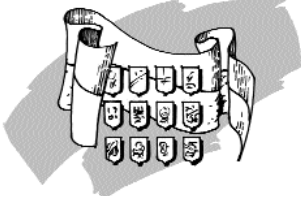
З найдавніших часів, від прийняття хрещення, Київ та вся Українська земля свідомо облаштовувались як образ історичної Святої землі Палестини і як образ “обітваної землі” Царства Небесного. Звідси і бере своє коріння народна віра в Київ як “Новий Єрусалим” та в Українську землю як святую, “обітвану”, обрану Господом країну, або інакше “Уділ Пресвятої Богородиці” та “Новий Ізраїль”. Це можна углядати навіть в вітароподібній схемі давньоукраїнських міст, будівельна композиція яких після хрещення, як правило, визначалась формою кола (Вічність, Божество), трикутника (Св. Трійця) та хреста. В центрі кожного міста, подібно вітарю, амвону православного храму розташовувалось “лобне” місце, з якого починалось освячення міста, де відправлялись святкові молебні... З “лобного” місця звертались до народу з проповідями, з княжими посланнями та наказами. В Києві “лобне” місце розташовувалось, як і в Єрусалимі, на площі поруч із головним храмом — Св. Софією. Для народних зборів

просто неба на площі Софійський храм був так би мовити вітарем Божим. В XI в. у Софійського храму на площу до лобного місця виходило п'ять вітарних апсид — символіка Христа та Чотириєвангелія, а покрівлю храму увінчували тринадцять куполів, як символ Христа та 12 апостолів. Такий символізм ніс у собі, перш за все, архітектурний образ Церкви Небесної, “Єрусалиму Небесного”.

“В містобудівельних та храмовобудівельних ансамблях давньоруських міст, — пише прот. Лев Лебедев, — свідомо намагаються створити образи (символи) горішнього світу, Єрусалиму нового. Перед нами синергічна дія Промислу Божого і свідомої волі православних руських людей. Історичні, топографічні особливості облаштування міста виявляються не випадковими, а усвідомлені людські рішення — природними і відповідними духовним істинам і законам, закладеним Богом в порядок тварного буття. І в цілій низці випадків важко визначити, як виник той чи інший образ міста — провіденційно, чи був улаштований свідомо” (2).

Досить цікавою виявляється і така деталь, що також уподібнює давній Київ історичному палестинському Єрусалиму, як поклінії гори. Їх ми маємо як поблизу Києва, так і поблизу Єрусалиму. Ось як описує ту Єрусалимську поклінину гору один наш літописець XII віку: “...І є там полога гора неподалік від дороги, на відстані приблизно версти від Єрусалиму, — на тій горі зіпзають з коної усі люди і кладуть там хресні поклони, і вкланяються святому Воскресінню бачучи Єрусалим. І настає тоді радість велика будь-якому християнинові бачучи святій град Єрусалим, і слюози ллються тут у віруючих людей. Бо ніхто не може не просльозитись, побачивши цю жадану землю і бачучи світлі місця, де Христос Бог наш потерпів страждання заради нас грішних. І йдуть усі пішки з радістю великою до міста Єрусалима”. Так само, вшановуючи Київ як “Новий Єрусалим” та духовний центр східного християнства, наслідуючи приклад Св. апостола Андрія Первозванного збиралися на київську поклінину гору подорожні, мандрівники, і оглядаючи величну панораму міста молилися і вкланялись Святому Місту. І так само, як і до Єрусалиму, паломники з усього світу прагнули до Великого Київ-Града, аби вклонитись його безцінним святиням, які за своїм світовим значенням порівнятись можуть хіба що святиням єрусалимським. “Саме святість Києва, тобто особлива близькість київської землі до високих космічних енергій, а не “вигідне місце на торгівельному шляху з варяг в греки”, як вважає дехто, забезпечила йому роль центру формування русино-українського етносу. Саме святість, а не вигоди торгівлі, привела сюди апостола Андрія Первозванного і надихнула його поблагословити ці землі. Саме святість Києва пододала імперсько-гегемонію амбіції Москви і перетворила його на центр паломництва в дореволюційній Росії” (3, — відзначає Міро Продум. Безперечно, все це провіденційно сприяло сприйняттю “столярного града” України-Руси як образу града небесного, нового Єрусалиму.

Сергій ШУМИЛО,
м. Чернівці

Це відомі слова Лесі Українки. Отже, стосуються вони й Вінниччини. Не раз мандрувала її шляхами — і щоразу душа тішилася від рідкісної краси цієї землі.

Цього разу дорога проспалася від Тульчина на південний захід — і то були нові враження, від яких замирало серце. Та все по порядку. Отже, Тульчин, перші згадки про який — від 1607 року. Цікаво, що в документі Львівського магістрату 1648 р. містечко згадується під назвою Нестервар. Історики досі не можуть дійти спільної думки про такі незвичну тодішню назву, яка згодом змінилася на Тульчин — теж загадкового походження.

У війні 1648–54 рр. Тульчин було визволено від шляхетського війська повстанцями під керівництвом М. Кривоноса та І. Ганжі. Та врешті за Андрусівським договором місто залишилося під Річчю Посполитою, а невдовзі його загарбала Туреччина — до 1699 року. З другої половини XVIII ст. Тульчин належав польським магнатам Потоцьким. Про це нагадує яскрава пам'ятка, що нині є власністю нашого народу: величний палац, поруч якого був розкішний парк "Хороше" з водограями, альтанками, ставками, мармуровими і бронзовими статуями. Саме місце його розташу-

лася ліпнина та мармурове облицювання стін. У палаці Антополя — психоневрологічна лікарня (між іншим, до людей з особливими потребами тут ставляться з усією відповідальністю). Що нині в палаці Комаргорода — до речі, досить нетипова споруда — не зрозуміло. І там, і там — здичавілі парки, за якими ніхто не доглядає: звичне явище у наших широтах. Саме там уперше побачила величезні ясени, котрі могутньою, ще зеленою, кроною підкреслювали глибину неба. І хоч які красиви на неповторному рельєфі Вінниччини відкривалися очам — наприклад, у Бронниці, понад Дністром, на високій горі — але попереду було справ-

раму, точніше, до Буй-1884 р. відкрив ук-Антонович. Отже, на мена, ваянню, вирізь-ень, люди-авколішки, у, оленя з і стоїть за на рамка з На архео-

логічному з'їзді в Одесі того-таки 1884 р. цей рельєф класифікували як рідкісну пам'ятку монументальної скульптури часів язичництва слов'ян. Щодо часу його створення, то думки істориків розійшлися майже на півтори тисячі років — від початку нової ери й аж до XVI століття! Мистецтвознавець Д. Степовик у книзі "Скарби України" наголошує: цей рельєф — унікальний, подібного немає ніде, його ні з чим порівняти. Упродовж XX ст. про нього згадують у всіх дослідженнях з історії культури східних слов'ян. Чітке зображення оленя, півня й дерева прочитується як символи, що прикрашали язичницький храм. Храм мав наземну та підземні частини, які сполучалися печерами.

Д. Степовик нагадує: 1961 р. український археолог В. Даниленко, який очолював експедицію, що розкопувала територію поблизу рельєфу, спробував розшифрувати текст у рамці. "Аз есмь Миробог жрец Ольгов" — такий був напис глаголицею. Експедиція виявила і прочитала на рештках кам'яних стін інші написи. Там зустрічаються імена язичницьких ідолів Перуна і Хорса, князів Олега та Ігоря. Отже, часові рамки створення рельєфу — період князювання Олега (882—912)? Скульптурний Миробог — найдавніший відомий нам портрет у східнослов'янському мистецтві? Хоч як є, вібруюча аура таємничості оповиває це зображення просто неба. Добре, що місце доглянуте, є частиною Бушанського заповідника. Уявляється: деінде цей рельєф став би місцем паломництва туристів, які з усього світу намагалися б потрапити до унікального місця. Та — не в нас... Воно має особливо охоронятися — від руйнівних сил стихії та й від рук сучасних варварів, які скрізь люблять фіксувати: "Тут був я"...

Південно-західна частина Вінниччини понад Дністром — місце поселень ще з часів палеоліту. Саме біля сіл Лядови, Нагорян, Озаринців існували стоянки первісних мисливців за пізнього палеоліту — 40–13 тисяч років тому. Отже, благословенна земля обжита з давніх-давен.

Людмила ТАРАН

•

РОДОСЛОВ

ШЛЯХ ЛЕМКІВСЬКИХ ЦЕРКОВ

Лінія Керзона розділила нас, лемків, каже історик Андрій Шляхтовський, у двадцять роки умовно на польських і словацьких. Операція "Вісла" — депортувала нас у Крим, Запорізьку область. Але кліматичні умови, навколишнє середовище не дали змоги більшості з нас адаптуватись там, і другою батьківщиною нам стала Галичина. Тут виросли наші діти, внуки, збереглась наша культура, звичаї. Кожні два роки охочі їдуть до столиці Лемківщини — містечка Криниця. В лісі (недалеко від містечка) маємо культурний центр, де проводимо фестивали, "лемківські ватри", відвідуємо села наших дідів-батьків, записуємо фольклор, бо небагато тут лемків, їх більше в Словаччині та Україні.

Цього року в середині літа на зафрахтованому автобусі ми здійснили давню омріяну екскурсію "Відвідини лемківських церков". Майже в лісах, у невеличких містечках стоять дерев'яні старовинні церкви, дуже гармонійні у цьому гірському пейзажі. Більшість давно вже стали костьолами, однак зберегли, на наше відчуття, душу українського храму. Через півстоліття після операції "Вісла" ці храми ремонтуються, реставруються, кілька з них повернули греко-католикам. В Криниці недавно у співпраці з українським архітектором-лемком Григорієм Лібовичем з Тернополя збудовано православну церкву за кошти, які виділяє Європейський союз. Україна не вклала туди ні копійки, хоча щорічно на рівні прем'єр-міністрів Польщі і України в цьому курортному містечку проходять економічні форуми і, звісно, гостей знайомлять з дуже маленькою лемківською громадою, яка доживає віку і з великими потугами утримує музей "Лемківщина" та кілька українських шкіл. Адже це ж не Богом забута земля, а географічне місце великої гілки українського роду, якого знає цивілізований світ Європи. Погляньмо, каже п. Андрій, поляки лише на теренах Галичини відремонтували понад сотню костьолів, недільних шкіл, своїм коштом в Івано-Франківському університеті ім. В. Стефаника відкрили на факультеті "українська філологія" польську філологію, а також польські класи в школі № 14. Зараз поляки старанно відбудовують костьоли в центральній (Лівобережній) Україні, впевнено просуваючись на схід. Є села в Галичині, де проживає 15—20, іноді змішаних, родин, і це дає підставу полякам відреставрувати костьоли, на Лемківщині приблизно така ж ситуація з українцями, але ніхто з держави Україна їм не допомагає. Варто усвідомити, що реставрація і відновлення церков Лемківщини не менш важлива задача, ніж реставрація їх в Галичині чи Києві. Це також наші корені, частка української цивілізації. І дуже важливо, як вона демонструватиме Європі нашу культуру, зрештою, це імідж України. Саме в цьому місці існує Польща української культури. Тим більше потрібна допомога ентузіастам — лемкам і свідомим інтелектуалам Польщі, щоб зберегти і повернути сюди таку оригінальну і єдину Лемківщину. На етнічному фестивалі в нашому місті очікується делегація лемків з Криниці, де вони радо зустрінуться зі своїми братами, а хор "Лемківщина" готує розширену програму, аби разом з гостями показати свою Лемківщину минулого і сьогоdnішнього дня. Успіхів вам, дорогі лемки.

Степан БОЙКО

P. S. У містечку Шаргороді на Вінниччині в 1999 році на реставрацію польської костелу св. Магдалини витрачено 500 тис. злотих, і стільки ж на костюл в м. Вінниця. В обох костюлах є органи, бібліотеки, а служби ведуться польською і українською мовами.

«КРАСА УКРАЇНИ — ПОДІЛЯ...»

вання та масштаби вражають і тепер, хоча споруда, якщо й не втрачена остаточно, то заслуговує на куди кращу долю. Звісно, всі ці зайшли експлуататори добряче визискували наш народ, але нині те, що він створив, може стати предметом його власної гордості, чи не так?

Історія Тульчина багата на яскраві факти, пов'язані з постатями інших культур. Цілий рік тут жив російський полководець Суворов, тут написав свою "Науку перемагати". З 1806 по 1807 рік перебував І. Котляревський. Тульчин посідав значне місце в історії декабристського руху. Бував тут і Ю. Словацький, і О. Пушкін, і наш художник І. Сошенко. Гонти й Залізняка саме в Тульчині провели трагічні останні дні, чекаючи на страту...

Про визначного композитора М. Леонтовича (хто не знає бодай його обробок народних пісень, зокрема "Щедрика" й "Дударика"?), нагадує пам'ятник. Родом він — із цих країв, а загинув за таємничих обставин у домі своїх батьків.

Є в Тульчині красназнавчий музей, є й ентузіаст-красназнавці, як-от В. Святелик, котрий вибирав по архівах матеріали й, по суті, власними силами спромагається видавати брошури з історії міста. Гарно написав він в одній із них: "Як у краплі води відбивається увесь світ, так в історії Тульчина віддзеркалюється історія всієї Європи". Хоч як крути, а все це завдяки магнатам Потоцьким...

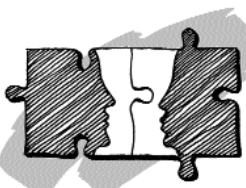
Зізнаюся: нічого не знала про уцілілі садиби та палаці у Антополі й Комаргороді. Власниками двох перших сіл були польські графи — відповідно Четвертинський і Комар. Коли шляхтянка Косаківська, що володіла маєтком у Мурованих Курилівцях, відмовилася присягнути на вірність Катерині II, її власність було конфісковано й передано тому-таки Комарові (й такі сюжети траплялися серед польської знаті). Нині в пам'ятці архітектури XVIII ст. у Мурованих Курилівцях — школа-інтернат. Палац, звісно, перебудований, але розпочато роботи з відновлення інтер'єру в окремих приміщеннях, де зберег-

жнє диво. І воно відкрилося знову-таки на горі, і знову над Дністром — побіля скельного монастиря с. Лядова.

Співав вітер, "горовий і п'яний" (М. Зеров), ще буйне різнотрав'я горнулося до ніг, а перед зором величний Дністер вигинався могутнім луком, грав плесом проти сонця. Внизу, по той бік, — уже Молдова, і там, і тут, куди сягне зір, — поважні, величні гори із білими вапняковими складками, які нагадують про колишнє праозеро. Подумалося: земля творить мовчазну молитву до неба, й собі праглося помовчати, вслухаючись у вічність. Гори поросли кизилом, що якраз дозрів і обсипався на землю, скумпією з яскравим листям, бруслиною: їм тут привільно й затишно. І скрізь — шматочки кремнію, який так чудово очищає воду.

А що ж сам скельний монастир? Заснований він, за окремими свідченнями, Антонієм Печерським, існує донині. У 1939 році храм, відовбаний у скелі, було зруйновано совітами. Зараз є невелика скельна церква, будувється нова. Дістатися туди на прощу — справа непросте. Але дорога до храму не зростає.

Інший, сказати б, прахрам, абсолютно таємниче свідчення людського генія, не дає спокою своєю загадковістю. Маю на увазі спокитище в знаменитій Буші на Ямпільщині. Так, це місце переважно асоціюється з яскравою сторінкою в історії визвольної боротьби українського народу проти польських поневолювачів. Саме тут, у місті-фортеці Брацлавського полку, героїчно тримали оборону проти польської шляхти. У лютому та березні 1654 р. вороги намагалися оволодіти Бушею, але це їм не вдавалося. У листопаді цього-таки року 60-тисячне військо знову оточило фортецю. Козаки та місцеве населення мужньо оборонялися. Коли більшість захисників загинули, дружина сотника Завісного Мар'яна, щоб не потрапити в полон, висадила в повітря пороховий льох. М. Старицький увічнив ці героїчні події в драмі "Оборона Буші"

Віктор Жердицький — жертва чи злочинець? Про це говорять у суспільстві. Показово, що ЦВК України зареєструвала В. Жердицького кандидатом у народні депутати по 75 виборчому округу (м. Рахів) і багато хто не мав сумніву, що він буде обраний до нового складу парламенту. Проте, вже через два тижні ЦВК відмовила В. Жердицькому в реєстрації, фактично поставивши його в один ряд з майором М. Мельниченком.

“...ДОВЕДЕТЬСЯ ВІДПОВІДАТИ ЗА БРЕХНЮ...”

Суд у справі звинувачення депутата Верховної Ради України Віктора Жердицького, що мав закінчитися у грудні 2001 року у Гільдесгаймі (ФРН), триватиме, принаймні, до кінця березня 2002 року.

В. Жердицький вважає, що ця справа проти нього сфабриковано, заявив, що німецька прокуратура виконує замовлення української Генеральної прокуратури: **“Вороги бояться виправданого вироку, бо тоді доведеться відповідати за брехню і наклепи...”**

У 1995 році банк, очолюваний В. Жердицьким, входив до п'ятірки найбільш авторитетних і надійних з 229 фінансових установ України, а сам керівник — молодий, енергійний, чудовий фахівець і патріот незалежної держави — не приховував своїх національно-демократичних переконань.

Власне, саме ці якості В. Жердицького, бездоганна репутація очолюваної ним установи, яка першою пройшла міжнародний аудит, вплинули на рішення доручити “Градобанку” проводити платіжні операції з грошима, наданими німецькою стороною, для виплат колишнім оstarбайтерам.

...11 жовтня 2000 року в Ганновері, при спробі, як повідомляла преса, зняти з банківського рахунку 50 тисяч доларів США, німецькою поліцією було затримано В. Жердицького, а в липні 2001 року, у Франкфурті-на-Майні, його ділового партнера — Ігоря Діденка, колишнього виконувача обов'язків президента компанії “Нафтогаз України”.

Суд федеральної землі Нижня Саксонія звинувачує В. Жердицького “в нецільовому використанні та присвоєнні чотирьох мільйонів марок, узятих з грошей, які мали виплачуватися оstarбайтерам”.

І. Діденку інкримінують оформлення кредитної угоди, в яку закладено заздальгідь неправдиві дані.

Моя журналістська доля розпорядилася так, що мав можливість спостерігати афери, організовані корумпованою владою, навколо “Градобанку” і його керівника.

СПРАВА “АНТАРКТИКИ”

Згідно з кредитною угодою від 22.08.95, Чорноморське рибпромислове виробниче орендне підприємство “Антарктика” (м. Одеса, вул. Єкатерининська, 17), як позичальник, **мало отримати** від АТ

Віктор ЖЕРДИЦЬКИЙ У НІМЕЦЬКОМУ СУДІ ЗВИНУВАЧУЄ КОРУПЦІЮ В УКРАЇНІ

“Градобанк” у Києві 5 млн. доларів США на ведення виробничо-комерційної діяльності.

Для отримання зазначеної суми “Антарктика”, згідно із вказаною угодою, повинна була: а) застрахувати судна “Капітан Буга” та “Капітан Соляник” у страховій компанії “Lloyd's”; б) передати в “Градобанк” оригінали страхових полісів; в) надати банку коверноту від “Lloyd's” про розподіл страхової суми; г) представити довідки від капітанів портів приписки цих суден про те, що ці кораблі не продано, не закладено і не знаходяться під арештом.

У разі виконання всіх зазначених умов, кредитна угода набирала чинності, а “Антарктика” отримувала кредит на суму 5 млн. дол. США. **В разі виконання.**

Але виконання умов почало якимось дивно затягуватися. Спочатку “Антарктика” чомусь не надала банку оригіналів страхових полісів. Потім раптом з'явилися документи про те, що ці судна застраховано не в “Lloyd's”, а в “Black sea and Baltik”, яка, як потім виявилось, не має жодного відношення до британської “Lloyd's”, а є дочірнім підприємством російської компанії “Інгосстрах”.

Далі з'являється ковернота, але без того головного розділу, де якраз має розподілятися страхова відповідальність. До того ж, позичальник, у порушення існуючого порядку, чомусь оформлює нотаріальне засвідчення договору про заставу суден не за місцем їхньої реєстрації у порту Іллічівськ, а далеко від моря, у зовсім іншому адміністративному районі.

З'ясувалося, що обидва судна, які фігурували у договорі, ще за 5 місяців перед тим (з 28.03.95) — між іншим, за участі Фонду державного майна — згідно з договором купівлі-продажу, були передані “Антарктикою” у власність українсько-кіпрської компанії “Капітан”. З'ясувалося, що в державному реєстрі Іллічівського порту немає судна “Капітан Соляник” під № 52 (як про це зазначено в договорі про заставу), натомість є таке судно під № 60. Тобто “Антарктика” заставляла в “Градобанку” порожнє місце від корабля.

Далі з'ясувалося, що в страховій коверноті фігурує не “Капітан Буга”, а “Капітан Бугар”, який не має жодного відношення до договору про заставу. До того ж, страхова компанія “Інком-резерв” повідомила банк листом від 17.05.96 про те, що не страхувала суден, вказаних у договорі і кредитній угоді, а отже представлені “Антарктикою” документи — це, по-народному кажучи, звичайна “ліпа”.

З'явилось ще кілька пікантних подробиць. Зокрема й така: 03.08.95 (тобто за 20 днів до підписання кредитної угоди в Києві) ОП “Антарктика” підписує в Лондоні Агентську угоду, в котрій зобов'язується за символічні послуги перерахувати кіпрській компанії “Comlink Shipping Co LTD”... знайомі нам 5 млн. дол. США.

Спливли на поверхню й інші цікаві факти, які свідчили про нещирість намірів позичальника. Словом, АТ “Градобанк” оцінив ризик кредитування в цій ситуації, як надмірний і, захищаючи права та інтереси своїх акціонерів, а також спираючись на ряд переконливих фактів порушень з боку позичальника і невиконання умов надання кредиту, вирішив цей кредит не надавати.

Тоді “Антарктика” подала до суду на банк. Довелося бути присутнім на засіданні Вищого Арбітражного Суду України, коли розглядалася ця унікальна справа. Унікальна не своєю очевидністю, а рішенням, яке прийняв цей суд. Суд зобов'язав банк сплатити “Антарктиці” вказаний кредит! Більше того, Арбітражна колегія підтвердила стягнення з банку на користь “Антарктики” майже півмільйонів

на доларів (!) пені за несвоєчасне надання кредиту, а також прийняла ухвалу про надання кредиту у формі... примусового стягнення (!)

Для банку це був удар нижче пояса, після якого і морально, і матеріально було вже важко вести нормальну роботу з клієнтурою.

“...ЧЕРЕЗ КЕРІВНИКА ПРЕЗИДЕНТСЬКОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ...”

Як відомо, кожен банк (зокрема й акціонерний “Градобанк”) — це не тільки суто фінансова установа, а й суб'єкт господарювання, який забезпечує надійність і стабільність своїх позицій за рахунок участі у прибуткових капіталовкладеннях, програмах фінансування, інвестування тощо.

Тому цілком логічно, що у червні 1996 року, згідно із затвердженням Фондом держмайна планом приватизації “МЦ”, власниками акцій цементовні “МЦ”, яка продукувала до 60% обсягу потреб України, стали: трудовий колектив заводу — 7%, “Градобанк” — 11%, “Хорда ЛТД” — 30%, інші, переважно клієнти “Градобанку” — 11%, французька транснаціональна корпорація “Лафарж” — 13%. Ще 28% Фонд держмайна мав виставити на конкурсний комерційний продаж.

Здавалося б, все нормально: вітчизняна фінансова установа, разом із виробничниками, вкладає гроші вітчизняних акціонерів у розвиток вітчизняної цементної промисловості. Але...

30—31 січня 1997 року в Парижі, під час переговорів президентів Л. Кучми і Ж. Ширака, було досягнуто домовленості про участь ТНК “Лафарж” в приватизації “МЦ”. Через місяць Л. Кучма особисто відвідав цементовню “МЦ”. Одразу по тому з'являється урядове доручення від 03.03.97 № 87-ск-96, де в п. 9 доручено Фонду держмайна розглянути звернення керівництва Франції щодо участі фірми “Лафарж” у приватизації Миколаївської цементовні. А п. 2 цього ж доручення призначено віцепрем'єра С. Тигіпка головою комісії, яка має забезпечити участь французького капіталу в приватизації українських висококліквідних підприємств.

Малюнок Є. Голибарда

емств.

Події прискорюються. Фонд держмайна за підписом В. Ланового, не зважаючи на протести вітчизняних виробників (зокрема, “Укрцементу”), змінює план розміщення акцій, С. Тигіпка виносить ці зміни на розгляд (читай: затвердження) Кабміну, а щоб прискорення це більше прискорити, стартову ціну пакета 28% акцій “МЦ” наші доблесні державні службовці визначають на рівні 3 млн. грн., тоді як номінальна ціна цього пакету, виходячи з балансової вартості підприємства 59 млн. грн., становить не менше 16,5 млн. грн.

Далі — більше. Фонд держмайна подає позов до Вищого Арбітражного Суду про визнання недійсними угод купівлі-продажу акцій, вже реалізованих згідно з планом приватизації і розміщення акцій, нормативами, положеннями і методиками цього самого Фонду! Фактично це озна-

чає, що акції, які законно належать вітчизняним власникам (у тому числі й відповідні активи “Градобанку”), державні чиновники хочуть забрати для передачі іноземним бізнесменам.

2.09.98 до Києва з офіційним візитом приїждить Президент Франції Ж. Ширак. Напередодні цієї події кабінівська газета “Урядовий кур'єр” приділяє особливу увагу справі “МЦ”, видаючи не без сарказму таку сентенцію: **“...зрозумілі намагання вітчизняних комерсантів за всяку ціну зберегти за собою контрольний пакет акцій підприємства, що дає їм змогу монополювати розпоряджатися ... і отримувати прибуток”**. Бачите, виходить право на прибуток в Україні у першу чергу мають не вітчизняні комерсанти.

Якщо вже йдеться про прибуток, то постає логічне запитання: а чому це керівництво вищих державних установ нашої держави так заподадливо, порушуючи юридичні норми, старається для іноземців? Який вони можуть мати інтерес? Виявляється, інтерес е! Є рішення органів ЄС у Брюсселі про будівництво (у тому числі в Україні) 3775 кілометрів платних (!) магістралей з обсягом інвестицій до 17 млрд. доларів США. Ці величезні гроші на будівництво надаватимуться міжнародними організаціями, зокрема й ЄБРР. Грандіозне будівництво вимагатиме моря цементу. А отже, прибуток покладуть собі до кишені ті, хто буде причетним до цієї акції.

Спеціальна слідча комісія Верховної Ради, створена для перевірки фактів порушень прав українських акціонерів ВАТ “Миколаївцемент”, зазначила в підсумковому документі: **“...8. Запропонувати Президенту України розглянути питання про відповідність займаний посаді віцепрем'єр-міністра України Тигіпка С. Л., причетного до неправомірного розпорядження частки Статутного фонду ВАТ “Миколаївцемент”, належної державі”**.

Комісія також доручила Генеральній прокуратурі провести відповідні розслідування за фактами ряду пору-

шення німецького уряду про виділення 400 млн. марок у формі разової гуманітарної допомоги колишнім примусовим робітникам (остарбайтерам), було сприйнято в Україні з величезним ентузіазмом. Особливо у вищих ешелонах державного управління, де “прокручування” великих валютних сум, отримуваних у вигляді різноманітних допомоги, трансів, кредитів, грантів тощо давно стало потужним і надійним джерелом доходів корумпованої верхівки і її апарату. Чи їхні палаци і котеджі побудовано за саму зарплату?

Тоді швиденько було створено Український Фонд “Взаєморозуміння і примирення”, який мав організувати виплату німецьких грошей оstarбайтерам, тобто оstarбайтерам. Гроші в Україну почали надходити в 1994 році, проте бази даних про оstarбайтерів ще не було, створювалася вона якось не дуже енергійно, а тому майже впродовж двох років було невідомо, на скільки ділити і коли платити.

Ситуація цілком сприятлива для використання цих валютних надходжень для бізнесових операцій. Не кажучи вже про те, що й сам Фонд мав певні претензії на доходи за рахунок німецьких грошей — 900 тис. німецьких марок на рік витрачалось щорічно на утримання співробітників Фонду в Києві і його філій в областях. Отже, розмістили валюту в банках і отримували доходи. В тому числі в “Градобанку”.

Час плив, а з виплатами оstarбайтерам Фонд не дуже поспішав. Лише після того, як справа набула скандального забарвлення на міжнародному рівні, було “вжито заходів”: змінили голову Фонду, головного бухгалтера і заступника голови. Новопризначений голова Фонду Ігор Лушников, виступаючи на суді у справі В. Жердицького, стверджує, що й жодних документів того періоду в Фонді немає, оскільки... їх вилучила Генеральна прокуратура.

Віктор Жердицький заявив у суді, що “Градобанк” тоді виплатив оstarбайтерам визначені Фондом суми у встановлені терміни, але відповідні документальні свідчення цього факту... вилучила Генеральна прокуратура України. Саме Генеральна прокуратура подала до Арбітражного суду позов про розірвання договорів між “Градобанком” і Фондом “Взаєморозуміння і примирення” та про примусовий переказ усіх грошей в інші комерційні банки. В. Жердицький вважає, що з цього почався процес остаточного руйнування не тільки системи виплат, а й самого “Градобанку”.

До речі, згідно з тим рішенням Арбітражного суду, “Градобанк” повинен був припинити виплати грошей клієнтам банку, а водночас банку було нараховано 2500% штрафів за... затримку платежів.

Але навіть у цій скрутній, штучно створеній ситуації, В. Жердицький не втратив голови і запропонував санацію, яка ще могла врятувати банк. Для цього потрібна була лише згода Фонду. Проте Фонд згоди не дав...

Врешті, держава конфіскувала у “Градобанку” акції “Миколаївцементу”, начебто для погашення боргів банку, але ніякого погашення не було.

“Хіба це не грабунок?” — запитує нині В. Жердицький у німецького суду. — **І хіба це не свідчить про те, що справу проти мене сфабриковано? Генеральна прокуратура України і корумпований Вищий Арбітражний суд діють не як органи правосуддя, а як інструмент підтримки нинішнього політичного режиму. Не я головний персонаж у цій історії”**.

● В. Жердицький заявив у суді, що він готовий на закритому засіданні оприлюднити імена всіх, хто причетний до цієї справи і поживився на банкрутстві банку.

Євген ГОЛИБАРД

P.S. При підготовці цього матеріалу використано інформацію і документи Верховної Ради України, “Градобанку”, Генеральної прокуратури України, Фонду “Взаєморозу-

Десять років незалежності — це десять років спекуляцій навколо проблеми енергоносіїв. Це практично щорічне “викручування рук” України з боку Росії (не без активної допомоги номенклатурних колаборантів в Україні) щодо постачання російського газу, маніпулювання газовим крапом в політичних інтересах Кремля. Між тим, з позицій оцінки наявних в Україні покладів, ніякої проблеми газу у нас не може бути взагалі.

ЗГВАЛТУВАЛИ І ЗАСЕКРЕТИЛИ

У 50-ті роки вже минулого ХХ ст. Україна була чи не найбільшим у світі постачальником газу. За рішенням совєцького (московського) керівництва від 25.02.1956 р., у рекордно короткі терміни було побудовано магістральні газопроводи з Дашавського газового родовища на Прикарпатті до Мінська і Ленінграда з відгалуженням на Вільнюс і Ригу, а також з української Шебелінки на Курськ, Брянськ, Орел, Москву.

Тоді видобуток газу в Україні зростав небаченими темпами (млрд. кубічних метрів на рік): 1950 р. — 1,5; 1960 р. — 14,3; 1970 р. — 60,9.

Розробка газових промислів здійснювалася поспіхом і не оглядаючись. В експлуатацію вводилися лише великі, легкодоступні родовища. Пік видобутку газу припав на 1973–1977 рр., коли щороку в Україні видобувалося понад 68 млрд. кубометрів газу, тобто майже вчетверо більше, ніж споживалося на той час в УРСР, яка працювала на всю промисловість СРСР.

Далі — гірше. У 80-х роках, за ініціативою Газпрому СРСР, значну кількість підприємств в Україні — машинобудування, будівельних матеріалів, хімічної промисловості, металургії, електростанцій — було переведено на газ і їх частка в обсязі споживання досягає 64,6 %. В результаті на початку 90-х років обсяг споживання збільшується вчетверо й Україна виходить на друге місце в світі за кількістю споживання газу на одного мешканця країни, а за обсягом імпорту — на перше місце.

Хитрацьке використання Москвою українських ресурсів і затягування України в енергетичну залежність від Росії супроводжувалося потужним інформаційно-пропагандистським пресом, із застосуванням авторитетних “світил” науки, особливо з ядерної фізики.

Прибічники московської школи атомної енергетики, на чолі з президентом АН СРСР акад. А. П. Александровим, на численних конференціях переконували українських учених, що раціональна енергетична перспектива України — в ядерних реакторах. Про те, що конструкція пропонованих реакторів мала за головну мету — виробництво не електроенергії, а плутонію для ядерних боезарядів, говорити було “не прийнято”.

Водночас, Держплан СРСР різко зменшив фінансування на геологічну розвідку енергоносіїв в Україні.

Незважаючи на всі фінансові, пропагандистські й організаційно-технологічні заходи, об’єктивний факт наявності в Україні значних покладів газу неможливо було приховати ще за часів СРСР. Адже в кожному нафтогазоносному районі експлуатувалися лише великі поверхневі родовища, відкриті, як правило, на початкових етапах пошукових робіт.

На подальших стадіях розвідки геологи знаходять багато середніх і дрібних джерел, власне за рахунок яких, головним чином, зростають і реєструються нові запаси. Крім того, деякі нововідкриті родовища суворо засекречувалися, як наприклад, багатющі нафтогазові поклади на південь від Одеси.

У результаті складалася парадоксальна (на перший погляд) ситуація: видобуток газу катастрофічно зменшувався, а його запаси зростали (млрд. кубометрів):

Рік	Видобуток	Запаси
1975	68,35	952,4
1994	18,70	1172,0
2000	~ 20,00	1230,6

Отже, навіть уже відкриті родовища природного газу, за нинішніх обсягів споживання, цілком самодостатні й можуть забезпечити наші потреби впродовж п’ятнадцяти років. Але це лише крапля в морі геологічних можливостей України.

СКІЛЬКИ СВЕРДЛИМО, СТІЛЬКИ Й ЗНАХОДИМО

Світова геологічна наука і практика (а українська і поготів) давно дотримується простої тези: обсяг видобутку з розвіданих родовищ є тим більшим, чим більший обсяг пошукового буріння, тобто кількість і глибина свердловин.

Зрештою, про це переконливо свідчать графіки: доки темпи зростання пошуково-розвідального буріння випереджали видобуток газу і нафти, доти й зростали темпи видобутку цих енергетичних копалин. В 60-ті роки, за вказівкою Москви, обсяги закладки свердловин в Україні було різко зменшено, а отже, зменшився й видобуток.

Натомість, обсяги розвідувального буріння в Росії (Західний Сибір) було збільшено в 8,5 разів, що й призвело до піднесення Тюменської нафтогазоносною провінції на світовий рівень розвитку. До речі, це

НАМ НЕ ПОТРІБЕН ГАЗ ІЗ РОСІЇ!

досягнуто за рахунок 600 тисяч українців, які змушені були шукати собі роботу в болотах Тюмені.

Після 1996 року обсяги розвідувального буріння в Україні знову починають поступово зростати, що одразу позначилося на збільшенні видобутку газу.

Можливо, наші нащадки краще розберуться в причинах спаду вітчизняного газовидобутку (чи з дурної голови, чи зі злого умыслу), але фактом є, що автори Національної програми “Нафта і газ України до 2010 року” (Постанова Кабміну України від 17.02.1995 р., № 125) заклали в неї таке фундаментальне положення, як обов’язкові імпорتنі поставки природного газу з Росії протягом 10 років обсягом 50 млрд. кубометрів щорічно, за ціною менше 12 доларів США за 1000 кубометрів газу. Як підсумок — припинено розвиток і зруйновано власну газовидобувну галузь України через її, начебто, нерентабельність.

Натомість Росія невдовзі підняла ціну газу до рівня світових цін (близько 80 доларів за 1000 кубометрів), внаслідок чого Україна потрапила у скрутне становище, що фактично загрожує суверенітету нашої держави.

За даними “Брітш Петроліум-Амоко”, розвідані запаси газу в Україні становлять близько 1 % від світових, тоді як територія — 0,3 % від суходолу планети. Таким чином, потенціал України за ресурсами газу майже втричі перевищує середньосвітовий, займаючи третє місце в Європі після Нідерландів і Норвегії.

Запаси газу у Великій Британії становлять 67,8 % від українських, але річний видобуток там в 5 разів більший — 99,6 млрд. кубометрів. США мають запаси газу в 4 рази більші за українські, але щорічно видобувають у 32 рази більше, ніж Україна.

За різними оцінками фахівців, видобуток газу в Україні протягом 3—4 років можна збільшити до 100,9–147,4 млрд. кубометрів на рік і повністю перейти на самодостатню забезпечення.

На підставі чого таке переконання? Унікальне геологічне явище — газові викиди метану з дна Чорного моря було відкрито експедицією Інституту біології південних морів ще у 1989–1991 рр. Явище настільки очевидне, що в районі острова Зміїний викиди метану сягають поверхні води і море тут “кипить”.

Цикл досліджень, виконаних упродовж останніх 20 років на Чор-

ному морі українськими, румунськими, американськими геологами (зокрема, з борту дослідницького судна “Гломар Челленджер” пробурено свердловину на 1073 метри нижче морського дна в місці, де глибина морського дна сягає 2115 метрів), виявив надзвичайно високу загазованість донних порід метаном.

За попередніми оцінками спеціалістів, чорноморський шельф приховує нафти і газу більше, ніж Каспій чи Північне море. Крім того, у придонних шарах Чорного моря нагромадилося величезне поле газогідратів.

Що таке газогідрати? Це сполуки включення, що утворюються в результаті проникнення газу в порожнини кристалів води за певних термодинамічних умов. Гідрат метану на вигляд схожий на спресований сніг. Утворюється при температурі плюс 8 градусів за Цельсієм і тиску близько 60 атмосфер, тобто, для умов Чорного моря — на глибинах понад 600 м. За попередніми даними, у Чорному морі зосереджено не менше 25 трлн. кубометрів газогідратів.

Постанову “Про пошуки газогідратної сировини в Чорному морі” Кабмін України прийняв ще 22.11.1993 р., проте в подальшому “не знайшли можливим забезпечити” виконання цих добрих намірів відповідними коштами. Воно й зрозуміло, адже керівництво України (на відміну, наприклад, від уряду Німеччини, який прийняв рішення про закриття всіх атомних станцій) більше піклується про добудову ядерних блоків на атомних електростанціях.

ГАЗ — НЕ ШИЛО, АЛЕ ВИЛАЗИТЬ

Тим часом, лише один Голіцинський нафтогазоносний район між Одесою і Євпаторією, як свідчать звіти геологічних експедицій, цілком “тягне” на новий Баку; особливо Голіцинське, Шмітовське та Архангельське родовища, де глибина моря не перевищує 50 метрів, а отже, не потребує застосування великих буродобувних платформ. Перспективними є також Стрілкове, Морське та Північно-Керченське родовища Азовського моря (дно — на глибині до 13 метрів).

У місцевій пресі (зокрема, в газеті Донецька і Краматорська) не раз публікувались інформації про величезну газозоносну провінцію в так званому “Лиманському трикутнику”: Слав’янськ-Старобельськ-Луганськ, чий запаси природного газу оцінюються феноменальною цифрою в сотні трильйонів кубометрів.

Щоб перевірити бодай побіжно достовірність цих повідомлень, один з авторів цієї статті особисто побував минулого року в “трикутнику”, а точніше — на місці розташування Дробишівського газоконденсатного родовища, що в п’ятнадцяти кілометрах на північ від міста Красний Лиман Донецької області.

Зацікавлює лише один документ: “У підсумку буріння пошукової свердловини № 1 (східний блок) з горизонту № 7 в інтервалі глибин 3595–3650 метрів отримано промисловий потік газу продуктивністю 80 000 кубічних метрів на добу... Сумарні запаси родовища... становлять 9 млрд. кубометрів газу”.

Ми сфотографували законсервовану свердловину, а далі, за лісопосадкою — ще й діючу, про яку тут не прийнято говорити як про існуючу. Коли ж попросили пояснень у ви-

соких кабінетах, нам натякнули на те, що така цікавість може нам багато коштувати і мати небажані наслідки...

Спроби створення за ініціативою місцевих фахівців і підприємців Донецької області газодобувної галузі на базі відкритих геологами родовищ були різко негативно сприйняті в Києві, де високі адміністратори тримають монополію на право вирішувати не тільки те, які поклади і скільки має наша країна, а й кому

Фото Євгена Ґолибарда

Законсервована свердловина на Дробишівському родовищі

можна дозволити підприємницьку діяльність у цій галузі (читай: кому надати право отримувати прибутки й ділитися).

Як розповів нам у Краматорську Олександр Чепелєв — генеральний директор спеціально створеного для видобутку газу підприємства “Уралмаш-Лиман”, у столичних кабінетах фактично заблокували нормальний розвиток Дробишівського родовища, незважаючи на те, що, згідно з розрахунками, “вже через 2,5 роки висококondиційний газ родовища (90,2 % метану) повністю окупить усі капітальні й експлуатаційні витрати, а з отримання прибутків забезпечить введення нових свердловин”.

ОЦІНКИ І ПЕРСПЕКТИВИ

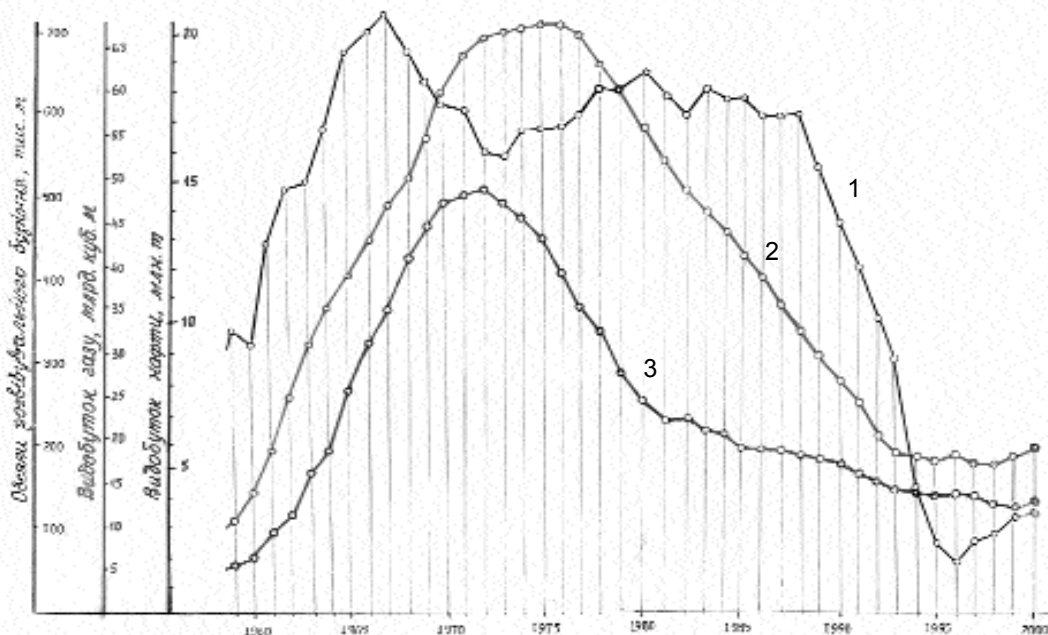
Україна, у межах своєї території, має три сфери покладів природного газу. По-перше, надра суходолу; особливо багатою є східна нафтогазоносна провінція, розташована широким пасмом на теренах Харківської, Донецької і Луганської областей. По-друге, родовища азово-чорноморського шельфу. По-третє, газогідрати Чорного моря.

Отже, навіть за дуже приблизними оцінками, покладів природного газу в Україні за нинішніх обсягів споживання вистачить на сотні років. У чому ж тоді проблема?

Проблема — у відсутності (як нині модно висловлюватися, ховаючись від персональної відповідальності) політичної волі. А простіше кажучи — у пануванні в Україні антиукраїнської (а точніше — проросійської) влади. Саме через це ніяк не добудовується нафтовий термінал під Одесою, так само гальмувалося будівництво трубопроводу Одеса-Броди, перманентно поновлюються конфлікти навколо постачання газу з Росії і Туркменістану, періодично роздмухуються чутки про крадіжки російських енергоносіїв з магістральних трубопроводів, що проходять на території України тощо.

Говорити (а тим більше — писати) про те, що Україна має можливість стати енергетично незалежною, спираючись на власні поклади, у нас “не прийнято”, бо це суперечить реальному політичному курсу нинішньої адміністрації.

Євген ҐОЛИБАРД,
Василь СОЗАНСЬКИЙ

1 — обсяги буріння, 2 — видобуток газу, 3 — видобуток нафти

У церкві, розписаній у Катеринославі 1911 року “українським Чурльонісом” — Юхимом Михайловим, — й досі спортзал... Кілька виступів преси у цій справі не мали жодного ефекту.

Про уродженця Таврії українського художника Юхима Михайлова (1885—1935) вже розповідалося на сторінках преси. Та все ж нас турбує доля творинь “українського Чурльоніса” — саме так назвав свою статтю про нього 1986 року в “Літературній Україні” палкий пропагандист спадщини художника Юрій Васильович П’ядик із Києва. Торік влітку мені пощастило ознайомитися з роботами Михайлова у приватній колекції Юрія Васильовича. Вразило, що роботи в цій колекції зовсім маленькі. Але ж не розмірами визначається мистецька вартість твору...

Основну спадщину митця його дружина, рятуючи картини, вивезла за кордон — спершу до Німеччини, а потім до США. Там відбувалися виставки його робіт 1989—1990 років. Кореспондент Асошіейтед Прес, інші американські мистецтвознавці вітали сонячний український талант (власник колекції, зять художника Юрій Чапленко надіслав мені ксерокопії статей). Той же Юрій Чапленко разом із дружиною, донькою художника Тетяною підготував і видав 1988 року у США розкішний альбом, присвячений життю і творчості Юхима Михайлова. Талант, який зродився в таврійських Олешках, але був засланий у непривітний північний Котлас (ось вам антитеза: південь-північ, сонце-хмарі...), відкрився світові!

До речі, порівнюють його з литовським художником Чурльонісом неспроста: у творчості обох дивовижно поєдналися живопис і музика, а завдяки метафоричності їх вважали символістами. Окрім того, обидва спиралися на традиції національного фольклору.

Ось що згадувала вдова митця

Ганна Олексіївна Михайлова (1890—1979), корінна москвичка, яка всім серцем полюбила Україну і її народ. За спогадами Ганни Олексіївни, того року чоловіка послали в касарні (казарми) Катеринослава. “Полкове начальство, дізнавшись, що має художника, взяло його до бригади, що розмальовувала полкову церкву. Нелегко було це робити, бо стелю треба було малювати, лежачи на спині, на дошках. Спина терпла, фарба крапала на обличчя. Але це вже було справді тримісячне свято: без догляду начальників, улюблена робота за фахом!...” (цитую за збірником: “Юхим Михайлів. Його життя і творчість”, виданим

про цю прикметну споруду майбутні архітектори і будівельники? Навряд...

Колишній храм страшенно стиснутий зусбіч різними господарськими будівлями, ангарами, гаражами тощо. Його навіть сфотографувати до ладу важко! Це — зовні, а всередині? Стеля і стіни храму забілені в ті часи, коли нас оберігали від релігійного опіуму. Юні гімнасти охоче позують під бадьорим плакатом “Привет участникам соревнований!” Директор спорткомплексу повідомив, що вже були тут представники церкви (чи церковної громади) і порушували питання про повернення храму віруючим...

Колись, на початку століття, ця церква стояла на просторій Абрамівській площі. 1930 року, у розпал індустріалізації, площу віддали під будівництво нинішньої Придніпровської академії будівництва та

полку, яка збереглася дотепер всередині подвір’я будівельного інституту (зараз у ній спортивний зал). У цій церкві в 1918 р. мене хрестили, а всередині церковної огорожі була похована моя бабуся — Марія Костянтинівна (померла десь в 1923—1925 рр.)

Я докладно цитую різні джерела, щоб переконати і себе, і читачів, що йдеться саме про церкву, яку розписував Юхим Михайлів. На старих фотографіях збе-

ПРИ БИТІЙ ДОРОЗІ ІСТОРІЇ

1988 року в США).

Де ж та церква? Чи збереглася вона? Чи не втрачена у руйнівних хвилях войовничого більшовицького безвірництва? Такі питання виринали, коли ми з краєзнавцем Валентином Старостіним у грудні 1997 року вирушили на пошуки цього храму. На нас чекала невеличка сенсація, якою хочеться поділитися із зацікавленими читачами — церква частково вціліла. Стоїть вона, щоправда, без куполів-бань і використовується зовсім не як культова споруда. В ній нині спортзал Придніпровської державної академії будівництва та архітектури. Подумалося: чи знають

архітектури (якийсь час цей заклад називався Інженерно-будівельним інститутом і лише віднедавна дістав нинішню назву). Мій знайомий, нині покійний, викладач Дніпровського гірничого інституту Віктор Максимович у рукописній праці “Моє місто” (1984) згадує, що до революції його дід мешкав саме навпроти, у цьому куточку старого Катеринослава:

“У той час місце перед його будинком являло собою майже порожню т. зв. Абрамівську площу (вона зараз уся зайнята будівлями інженерно-будівельного інституту). Яким раз навпроти будинку розташовувалася церква 228 піхотного запасного

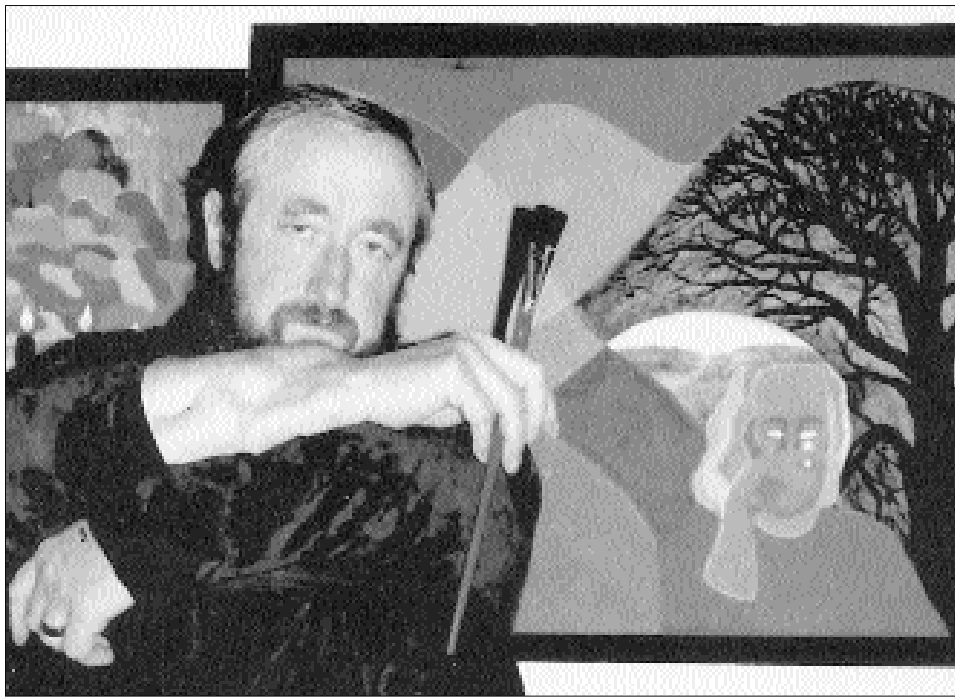
реглюся зображення цієї Хрестовоздвиженської військової (ще казали — офіцерської, а директор спорткомплексу каже — гусарської) церкви, збудованої в характерному і досить типовому для того часу неоросійському стилі. Її спорудження завершилося 1911 року, що збігається з появою в місті Юхима Михайлова. Отже, практично немає сумніву в тому, що він розписував саме цю, а не якусь іншу церкву. Є також відомості, що куратором або консультантом при будівництві був відомий у місті фахівець, любитель церковної старовини, дослідник архітектури Володимир Машуков, який під час Першої світової війни

фотографував у Галичині тамтешні церкви. Цікаво й те, що з Катеринослава Михайлова перевели служити у Крим — до Севастополя... Та це — окрема й малодосліджена сторінка його біографії.

Підсумок: храм, розписаний Михайловим, стоїть давнім символом агресивного безбожництва. Несамовіть згадується ще один улюблений символ художника Михайлова, символ України-чайки: “Ой горе тій чайці, чаєчці-небозі, що вивела чаєняток при битій дорозі”. Скільки ж можна залишатися нам при битій дорозі Історії?

● **Микола ЧАБАН,**

БАРВА І ХАРАКТЕР —

Стефан-Арпад Мадяр за роботою

З нагоди 385-ї річниці друкарні Києво-Печерської лаври, в приміщенні якої нині розташований Музей книги і друкарства України, фонд останнього поповнився торік унікальними експонатами. Серед них і лаврське видання “Тріоді пісної” 1640 р., що побачило світ у той час, коли на чолі книговидавничої справи тут стояв визначний релігійний і культурно-освітній діяч, засновник Києво-Могилянської

академії митрополит Петро Могила. Видання “Тріоді” цікаве саме вміщеними у ній “синаксарями” — короткими оповідями про життя святих, переклад яких із грецької на українську мову зробив Тарасій Земка. Цінність великоформатної книги доповнюється ще й майстерним художнім оформленням, багатим на барокові гравюри.

Музейну колекцію поповнили книжки, ви-

дані XVIII ст. у Києві та Чернігові, а також мініатюрний “Псалтир” 1-ї половини XIX ст. До зібрання книг XX ст. належить рідкісне видання “Прикрас рукописів Галицької України”, що здійснене 1922 р. у Жовкві (Львівська обл.). Усі ці книги — щедрі дар талановитого київського художника, відомого видавця й мецената Стефана-Арпада Мадяра, що багато років підтримує тісні зв’язки з Музеєм книги і друкарства України.

Визначальна риса характеру С.-А. Мадяра — залюбленість у рідний край, його своєрідне мистецтво. Народився Стефан-Арпад на мальовничій землі Закарпаття у небагатій родині угорця Йосипа та словачки Марії. Як найдорожчу реліквію сім’я зберігала картину відомого закарпатського художника першої половини минулого століття Адальберта Ерделі, — зображений ним літній сад став першим художнім досвідом хлопчини, який ще в дитячі роки захопився малюванням, особливо берегів Латориці. А здобувши фахову освіту на графічному факультеті Українського поліграфічного інституту імені Івана Федорова, став неабияким живописцем та графіком, що засвідчили його виставки “Варіанти безконечності”, “Колір енергії, енергія кольору”, котрі з великим успіхом експонувалися в Австрії, Німеччині, Угорщині, Швейцарії.

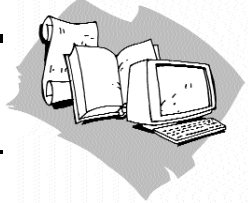
Отож Стефан-Арпад Мадяр по праву вважається одним із провідних фахівців України в галузі історії мистецтва, іконографії. А ще в його доробку — робота у видавництвах як художника-графіка, ілюстратора книг, причому багато з них на престижних книжкових вернісажах були удостоєні найвищих нагород. Він також один із тих, хто відроджував сучасне книгодрукування релігійної літератури в Україні.

Багато діячів культури, співробітників музеїв, мистецьких установ із вдячністю говорять про спонсорську діяльність митця — активного члена благодійної міжнародної організації “Тріумф серця”. Окрасою зібрання Музею стали придбані за його допомогою і такі книги, як “Євангеліє” (1733 р.) з ілюстраціями Аверкія Козачківського, знаменитий “Києво-Печерський патерик”, виданий лаврською друкарнею у 1859 році, “История графа Рымникого князя Итальяского Суворова” (1853 р.) з багатьма чудовими ілюстраціями Тараса Шевченка, широко знані Гоголівські “Вечера на хуторі близ Диканьки” (видання 1874—1876 рр.) з літографіями видатних художників Костянтина Трутовського, Івана Крамського, Іллі Рєпіна.

Плідна діяльність С.-А. Мадяра — художника і вченого у теоретичній та практичній дослідницькій роботі в галузі кольорознавства, впливу кольору на сприйняття людини. Він творець унікальної теорії, яка обґрунтовує зв’язок внутрішнього кольорового біорезонансу людини з навколишнім середовищем. До речі, ця теорія дедалі більше знаходить різнобічне практичне застосування.

Отож ця мудра і щедра на добро людина робить усе, що може, для піднесення духовності і культури в Україні. Мистецтво його посправжньому служить красі — спільному нашому благу.

● **Микола ГЛАМАЗДА,**
мистецтвознавець

СОВІСТЬ ПІДКАЖЕ...

Міськрайонне товариство «Просвіта» ім. Тараса Шевченка — найповажніша громадська організація Коломийщини. І за віком — нещодавно виповнилося 11 літ, і за кількістю членів — у місті та районі понад шість тисяч просвітян, переважна кількість яких мають вищу освіту. Значний потенціал, потужність лав, здається, мали би сьогодні визначити фарватер місцевого громадсько-політичного життя. З цього і почали ми розмову з головою наших просвітян, заслуженим працівником освіти України Василем ГЛАГОЛЮКОМ.

— Наскільки зrealізовано потенціал коломийської «Просвіти»?

— Спершу треба сказати, що наша громадська організація має культурологічний напрям. Міг би назвати низку заходів — вечорів, концертів, зустрічей, які зорганізували наші просвітяни. Розумію, що цього явно замало нині, напередодні виборів найгідніших до рад усіх рівнів. А саме — тих, які доводять відданість національній ідеї, сповідують християнські засади і дбають про розбудову Української держави.

— Пане Глаголюк, ваша відповідь звучить дещо декларативно. Хіба сьогодні хтось заявляє, що він проти України? Всі — «за», але зміст діянь який? Мудрі кажуть: вір не словом, а вчинком.

— Суспільство завжди між виборами впадає в якусь сплячку, апатію, це закономірна річ. Уважаю, що Коломийщина гордиться тим, що за роки незалежності вона мала гідних просвітян у парламенті країни: лауреатів Державної премії ім. Т. Шевченка Степана Пушика і Павла Мовчана, доброго господарника Василя Ткачука. Всім відомі їхні дії і позиція.

Згадаймо промовисті виступи наших обранців при утвердженні Декларації про державний суверенітет, Акту незалежності, символів держави, захисту української мови... Соціальний захист? Будь ласка, не напружуючи пам'ять, — закон про статус гірських населених пунктів, сприяння в лобюванні міністерських кабінетів для ліквідації стихійного лиха 1996 року в нашому місті. Не буду згадувати про десятки об'єктів виробничої і соціальної сфери агрофірми Василя Ткачука (хоча треба, бо це нові робочі місця, захищеність людей, податки в бюджет), назву 30 іменних стипендій по тисячі гривень, які щорічно вручають відмінникам навчання із незахищених сімей. Коломийщина одержала чимало коштів для реконструкції під час підготовки і проведення X Міжнародного гучульського фестивалю. А скільки надано допомоги в лікуванні, у виданні книг...

— А кого бачить ваша організація наступним обранцем у парламенті?

— Попри всю строкатість палітри партій, організацій, об'єд-

нань і блоків, обласна «Просвіта», рада нашого міськрайонного товариства головну ставку робить на блок Віктора Ющенка «Наша Україна». До речі, і це імponує просвітянам, свого часу обласна рада, яку очолює наш крайнин З. Митник, однозначно висловилися за підтримку уряду Ющенка. По мажоритарному округу, на моє переконання, слід обирати свого, насамперед патріота, людину з досвідом державного будівництва і господарювання.

— Переконали, що на нашому окрузі в парламент люди оберуть гідну кандидатуру. Дивує, що панує невизначеність у Коломийці стосовно виборів наступного міського голови. Зовсім дивну позицію займають тутешні партії. Чотири роки тому теж ніяк не могли визначити найгіднішого, тепер фактично те саме...

— «Просвіта» має всі передумови для того, щоб стати фундаментом об'єднавчих процесів заради розбудови нашого міста. Це важливо, бо багато партій і організацій, скажімо, з того ж блоку «Наша Україна», вийшли з просвітянських надр. Уважаю, що міський головою треба обирати особу, яка за роки незалежності не зраджувала національній ідеї, має авторитет у громаді, може бути здібним організатором у різноманітних сферах функціонування і діяльності міста. В ідеалі — добрий господарник з досвідом апаратної роботи.

— Оскільки в нашій бесіді звучала критика за невизначеність керівників політичного бомонду Коломийщини, то постає закономірне запитання: де, пане Глаголюк, ви бачите себе наступних виборів?

— Моє прізвище фігурувало у рейтингу, який проводив «Коло-

мийський вісник"! Щиро дякую всім коломийцям за довір'я. Однак мером міста себе не бачу, знаю, яка це важка ноша. Звичайно, міг би прислужитися громадськості Коломийщини депутатом. Якого рівня, нехай це вирішить рада міськрайонного товариства «Просвіта» при належній підтримці громади.

— А з чим усе коломийська «Просвіта» йде на вибори?

— Частково на поставлене запитання ми вже відповіли. Всіх просвітян стурбувала ситуація навколо антиконституційних законопроектів про визнання російської мови офіційною. Підживив цю спекуляцію ще й вислів Президента України Леоніда Кучми в інтерв'ю газеті «Труд» про те, що державною мовою в нашій країні має бути українська, але й російська не повинна почувати себе іноземною. Зрозуміло, чому знову мусується саме сьогодні мовне питання. Наближаються вибори, й антидержавні сили прагнуть реваншу. З цього приводу учасники обласних урочистостей, рада коломийської «Просвіти» прийняли заяви, які направили Президенту, Верховній Раді, Кабміну, народним депутатам П. Мовчану і В. Ткачуку.

І ще одне. Попередні спостереження вже дають змогу зробити висновок, що в ході виборчої кампанії використовуватимуться різні методи і технології, не виключено і найбрутальніші: обман, шантаж, підкуп. Треба бути до цього готовими. Ця думка прозвучала і на засіданні ради «Просвіти».

Тільки належний заслін принципів членів виборчих комісій спостерігачів зможе забезпечити демократичність виборів. А як уже дійде до того, що роздаватимуть подарунки, продуктові набори і гроші, то порада просвітян така: Бог не осудить, якщо ви ці датки приймете. Той, хто має гроші такі акції проводити, своє, кровне, не віддає. В тому «нажитому» є і ваша праця. Ваша совість вам підкаже, як проголосувати.

Розмовляв

ПОТРІБНА Й БАЖАНА ЗУСТРІЧ

Із задоволенням члени Новокаховського осередку товариства «Просвіта» й міського штабу виборчого блоку Віктора Ющенка «Наша Україна» зустріли повідомлення про те, що наше місто відвідає Віктор Ющенко. Часу до його приїзду було дуже мало: менше трьох днів. Але по міському радіо було зроблено оголошення, хлопці, дівчата й навіть літні люди розносили звернення, які пропонували мешканцям міста взяти участь у зустрічі. Ще інші запрошували на зустріч телефоном. І хоч звістка про приїзд Віктора Андрійовича дійшла, очевидно, не до всіх, велика зала кінотеатру «Юність» не могла вмістити всіх бажаних.

І ось під'їхала машина, з якої вийшов Віктор Андрійович і особи, що його супроводжували. Голова осередку товариства «Просвіта» Віра Литвинова з великим букетом квітів теплими словами привітала гостя з приїздом до нашого міста.

З надзвичайною увагою слухали виступ Віктора Андрійовича присутні на зустрічі молоді (вона переважала в залі) і люди старшого віку. Слова, які виголошувалися спокійно, доходили до сердець переважної більшості слухачів, були просякнуті мудрістю, щирістю й посилені переконливими аргументами.

Та до зали потрапили й провокатори, які хотіли порушити спокійний хід довірливої бесіди. Віктор Андрійович своїм врівноваженим голосом і аргументованими фразами давав їм гідну відсіч. Допомогли йому в цьому й присутні, які з великою увагою вислухали і виступ Олександра Стояна.

Окрасою зустрічі став пісенний виступ Марійки Бурмаки. Тепло були зустрінуті також Тарас Петриненко й Тетяна Горобець.

Ми знаємо: море брудних помий литимуть недруги України у виборчу кампанію. Але віримо, що цим вони лише скомпрометують себе. Та й ми не спатимемо!

Гнат БІЖИК,
м. Нова Каховка,
Херсонська область

Коли останнім часом дивишся телевізор на будь-яких каналах — то мимоволі складається враження, що в Україні все гаразд. Представники влади всіх рівнів на всі лади розхвалюють досягнення, «котрі відбулися протягом 8—9 місяців» — тобто з того часу, як з уряду «прибрали» В. А. Ющенка і замість нього поставили А. К. Кінаха. Та вже такі досягнення, що вже, здається, не нам рівнятися на Європу, а навпаки, оті ситі європейці мають нас наздоганяти. Тут тобі і найвищий приріст НВП (національного валового продукту), найвищі темпи розвитку, просто шалене зростання добробуту. Зокрема пенсіонерів — аж на 43%, а чистий прибуток — на 19%. Сиджу і думаю: і коли ця метаморфоза відбулася? Чи може, я сліпий, або сплю і не помічаю цих разючих перемін? Отож, щоб переконатись, чи так це все насправді, вирішив піти на базар. Бо ж ярмарок, як кажуть, найкращий індикатор.

Після відвідин базару настроїв зовсім зіпсувався. Ціни на товари — тобто харчові продукти найширшого вжитку — ще буквально декілька місяців тому були на 30—35% нижчі. А ще ж потрібно чимось опалювати приміщення, розраховуватись за світло, телефон. А ще ж рідко хто з пенсіонерів не хворіє — тож потрібно за щось купувати ліки. Добре, що хоч дрантя полишилось з минулих часів, є чим прикрити гіршне тіло. Ось тут і робить висновок про те все, що говорять з екранів телевізорів. Адже коли піднімають пенсію простим смертним на 10%, то ціни буквально скачуть тут же на 30%. І ми після ваших «турбот» про нас стаємо ще біднішими. Так як хочете знати, як ми тут живемо, то, чиновні представники влади усіх рівнів, — ходіть не тільки не мітинги, де вам збирають довіреніх осіб, які вигукують здравиці на вашу адресу, а ви йдіть на базар, аби дізнатися про свій рейтинг. Так скомпро-

метувати державу, так спалювати саму ідею незалежності і набиратися такого хамства — заявляти, що все можуть зробити, здатні лише блоки директорів і урядовців. От тільки минулих десять років їм замало — хоч би ще так років тридцять, а там, дивись, можливо, вони й справді полюблять Україну і її народ та все ж, може, чогось і навчаться, адже серед них найвищий процент кандидатів і докторів. Наведу тільки один приклад. На Україні збудовано потім і кров'ю нашого народу декіль-

варто нам її знову обирати?

Таких же успіхів досягла наша влада і в аграрному секторі, відкинувши нароби Ющенка. Бо при ньому селяни продавали пшеницю по 800 грн. за тону, а тепер, без Ющенка, ледве по 450—500 грн. за тону, та це при умові, що цей урожай їм запрограмував ще колишній прем'єр. Так що реформи в сільському господарстві, не розпочавшись, зупинилися. Фермерство взагалі загальмувало.

Оце така сьогодні влада в Україні і та-

ВИБІР Є. І ЙОГО ПОТРІБНО ЗРОБИТИ

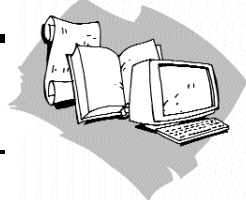
ка нафтопереробних заводів. Так наші генії уже більшість цих заводів продали Росії. А за нафту, що йде по наших нафтопроводах на ці заводи, москвичі здирють з нас (саме тільки з України) ще 20% додаткових податків. Цю нафту переробляють наші робітники уже на «російських» заводах. Питається: а що ж має з цього наша держава, наш народ? А нічого. Трохи робочих місць і багато, багато диму! Тепер уявіть: прийдуть справжні українці до влади і все-таки доб'ються, що буде працювати Одеський нафтовий термінал (нафта приїде з Каспію). Питання — де будемо переробляти нафту? Або знову будемо переправляти транзитом в Європу, або будемо платити тим же росіянам утридорога, щоб вони переробили цю нафту на наших колишніх заводах. Прибутки знову підуть у Росію, а в нас знову тільки дим, дим, дим... То чи ж наша ця влада? І чи

кі партії й блоки її оточують і обслуговують. Отож, якщо на виборах проголосувати за блок «Єдина Україна», СДПУ(о), Партію зелених, Жінки за майбутнє, Команду озимого покоління, Нову генерацію, блок Демсоюзу і Демпартії, Компартію різних видів, власну «ручну» партію Вітренко — то це значить: злиднений стан життя законсервувати на багато років наперед. Та що дивуватися? Навіть у партії «Жінки за майбутнє» є оті старі комуністичні діячі, як Марія Орлик, закликають за них голосувати, бо вони обіцяють побудувати на Україні шведський соціалізм. Люди добрі! Та Швеція ніколи не здійснювала жодної революції, ніколи вони не мали нічого спільного із соціалізмом. Просто у неї високий рівень життя, висока соціальна забезпеченість. Навіть ці люди, що покінчили вищі партійні школи, не можуть збагнути, що комунізм і соціальне забезпечення — не

мають нічого спільного. Бо на Кубі і в північній Кореї соціалізму хоч відбавляй, а соціально високого становища немає. Там злидні ще гірші, ніж у нас сьогодні. Так що, люди добрі, якщо жіночки з цієї партії будуть вам під час виборів підносити подарунки — то беріть, бо це все куплене за тінюві гроші, награбовані на вашому злидненому житті. Цим вони купують право грабувати вас далі. Так що беріть, але голосуйте за інші партії і блоки, які не мають що вам дарувати, бо вони не грабують, а хочуть вам і разом з вами побудувати нове життя. Щоб ви були заможними і гордими, щоб вас не обдаровували раз на чотири роки. Вони ж сьогодні при владі, то чому вам не підвищать пенсії, чому не вернуть вам ваші заощадження? Просто соромно дивитися, коли показують, як ці жінки роз'їжджають на сотнях шикарних мікроавтобусів і розвозять вам, бідним, цю гірку милостини, приносяючи ще раз вашу гідність, гордість і честь. За це їх судити потрібно, а не вибирати до парламенту.

Щоб перекопати, наскільки «ефективна» наша влада, разом із партіями і блоками, що її обслуговують, наведу ще один приклад: середній прибуток українця складає 600 доларів на рік, а найбіднішего в Європі грека — 12 тис. доларів, не кажучи про багату Німеччину (44 тисячі доларів доходу на рік). А тепер робіть висновок, чи можна довіряти цій владі і обирати її представників до парламенту? Тільки проголосувавши за блок «Наша Україна», ви проголосуете за Україну, за її майбутнє, за свій добробут. Слава Україні!

П. ЗБРОЖКО,
сmt Саврань
Одеської обл.

Народна академічна хорова капела
Національно-технічного університету України «КПІ»

«Мово! Пресвята Богородице
мого народу!

З чорнозему, з любистку, м'яти,
рясту, євшан-зілля, з роси, з дніп-
ровської води, від зорі й місяця на-
роджена.

Мово наша! Мудра Берегине,
що не давала погаснути зеленому
вогню роду нашого й тримала на-
род на небесному олімпі волелюб-
ності, слави й гордого духу.

Мово наша! Дзвонкова кринице
на середохресній дорозі нашої долі!
Твої джерела б'ють десь від могил
магми, тому й вогненна така. А вночі
купаються в Тобі ясні зорі, тому
Ти ласкава така. Тож цілювала Ти
втомлених духом, давала їм силу,
здоров'я, довгий вік і навіть без-
смертя тим, що пили Тебе, цілющу
джерелицю, і невмирущими става-
ли ті, що молилися за дароване То-
бою слово.

Кобзарський дует братів Морозів

ЯК «МОЛОДА ПРОСВІТА» ДЕНЬ РІДНОЇ МОВИ СВЯТКУВАЛА

Прости! Воскресни! Повернися!
Возродися!»

Цими словами Катерини Мот-
рич, що прозвучали з уст ведучих
Катерини Вовчук (студентки Націо-
нального університету культури і
мистецтв, лауреата конкурсу «Крок
до зірок», члена «Молодої Просвіти»)
та Віталія Мороза (голови Всеукра-
їнської молодіжної громадської ор-
ганізації «Молода Просвіта»), члени
«Молодої Просвіти» висловили своє
щире ставлення до рідної мови на
літературно-мистецькому вечорі,
присвяченому Дню рідної мови, що
відбувся у Київському міському Бу-
динку вчителя, де зібралось чимало

Ансамбль українсько-польського фольклору
«Ластівки-Яскулки» Будинку вчителя

молоді учнівського і студентського
віку та поважні люди: письменники,
державні, громадські діячі.

Відкрив вечір Голова Всеукраїн-
ського товариства «Просвіта» Павло
Мовчан. До слова було запрошено
поета, патріарха української літера-
тури, академіка, лауреата Шевчен-
ківської премії Дмитра Білоуса, піс-
ля нього виступили представники
міськради.

Концертна програма складала-
ся з виступів Народної академічної
хорової капели Національно-тех-
нічного університету України «КПІ»
(художній керівник — Віктор Рудь,

диригент — Руслан Бондар), тріо
«Горлиця» гімназії №191 (Оксана
Перепельченко, Надія та Катерина
Кучеряві), ансамблю українсько-
польського фольклору «Ластівки-
Яскулки» Будинку вчителя (худож-
ній керівник — Вікторія Радік), сту-
дентів театрального факультету
Дитячої академії мистецтв, кобзар-
ського дуету братів Морозів...

Отак молоді просвітяни відзна-
чили день рідної мови самі та влаш-
тували свято для інших.

Леся САМІЙЛЕНКО

МОВО РІДНА

УКРАЇНСЬКА ЄДНАЄ СЕРЦЯ

21 лютого в Національній парламентській
бібліотеці відбулася репрезентація книжкової
виставки «Мова рідна, слово рідне» з пред-
ставленням документів про правове забезпечення
функціонування української державної мови та
мов національних меншин, документи про їхні іс-
торичні корені та художня література мовами на-
ціональних меншин, що проживають в Україні.
Тут були книги з фондів Національної парла-
ментської бібліотеки, з бібліотеки Національної
Спілки письменників, Інститутів НАНУ, видавни-
чого центру «Просвіта», Головної спеціалізованої
редакції літератури мовами національних мен-
шин, Держкомінформу та національних това-
риств України.

На церемонії відкриття, що відбулася в одно-
му з читальних залів бібліотеки та за участю від-
відувачів і гостей, перед присутніми виступили:
Голова Всеукраїнського товариства «Просвіта» на-
родний депутат Павло Мовчан, який подарував у
фонд Національної парламентської бібліотеки ра-
решне видання «Просвіти» «Гайдамаки», віце-
президент академії наук Іван Курас, перший за-
ступник директора Державного департаменту у
справах національностей та міграції Рауль Чіпа-
чава, голова Держкомінформу Іван Чиж та пред-
ставник «Русского собрания» Алла Потапова вис-
ловили своє ставлення до існуючих мовних проб-
лем.

Голова угорської спілки Михайло Товт наголо-
сив на тому, що для угорців «...мова є критерієм
визначення особи...» і побажав українським гро-
мадянам очистити свою свідомість від вагань сто-
совно мовних критеріїв. Член ЮНЕСКО Олег
Ясинський, який певний час працював у секретарі-
раті організації у відділі мовної політики, розповів,
що святкування 21 лютого Міжнародного дня рід-
ної мови сприятиме взаємозбагаченню та більшій
обізнаності щодо мовних і культурних традицій,
основаних на взаєморозумінні, толерантності та
діалозі».

Окрасою зустрічі стали виступи дитячих ко-
лективів різних етнічних товариств, що діють в Ук-
раїні: азербайджанською та українською читала
вірші зовсім маленька азербайджанка, а німець-
кою та українською природно і легко володіла ма-
ленька німкеня. Чудово заспівали дівчатка з чесь-
кого вокального ансамблю «Вишеград» та Тетяна
Ліберман, що належить до єврейської громади, а
татарський вокальний ансамбль «Ляїсе» виконав
татарські народні пісні.

«ЛЕСЯ УКРАЇНКА — СИНОНІМ МАЙБУТНЬОГО...»

Палке слово Анатолія Погрібного

25-го лютого у приміщенні Київського му-
зею Лесі Українки, під орудою Музею видат-
них діячів української культури Лесі Українки,
Миколи Лисенка, Панаса Саксаганського,
Михайла Старицького та Всеукраїнського то-
вариства «Просвіта» відбувся літературно-
мистецький вечір «Плеяда», присвячений
131-й річниці від дня народження Лесі Ук-
раїнки.

Цій даті присвятили свою роботу і пра-
цівники київського видавництва «Спалах», які
презентували фотокнигу «Леся Українка. Сю-
жети з життя в ілюстраціях і документах». Ця
книга — нова цікава розповідь про всесвіт-

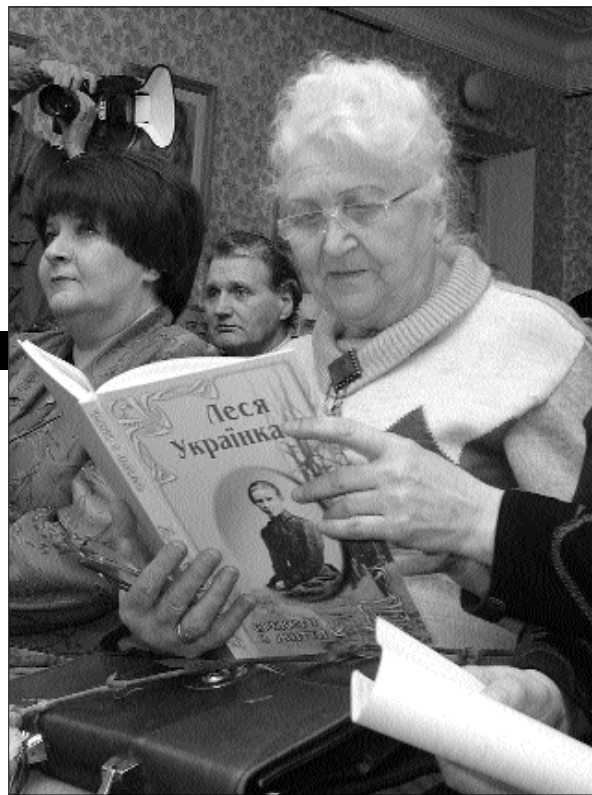
ЮВІЛЕЇ

ньо відомої українську поетесу, її
життя, коло її друзів, середови-
ще, що живило і надихало її та-
лант. Книга, побудована на ори-
гінальних документах та фотоз-
німках з фондів Київського Му-
зею Лесі Українки і становить ін-
терес для викладачів, науковців,
викладачів української літерату-
ри, студентів гуманітарних вузів,
учнів, широкого кола читачів.

Історію творення фотокниги
розповіла директор видавництва
«Спалах» Н. Красноока. Сло-
во від упорядників мала заступ-
ник директора з наукової роботи
Музею видатних діячів україн-
ської культури Н. Терехова.

Лауреат Національної премії
ім. Олени Пчілки, заслужений працівник
культури, директор видавництва «Веселка»
Ярема Гоян високо поцінував видання і по-
бавив працівникам музею не зупинятися на
досягнутому, бо світ життя і творчості Лесі
Українки та її оточення — це культурна філо-
софія майбутнього. На цьому наголосив і
заступник Голови Всеукраїнського товари-
ства «Просвіта» Олександр Пономарів, прига-
давши слова Сільви Капутіян, яка серед
світочів європейської культури називає і Ле-
сю Українку. Анатолій Погрібний відзначив і
той факт, що Леся Українка — представниця
українського модерну початку ХХ століття і
назвав її синонімом майбутньої України.

Завітали цього вечора до Музею і двоє
видатних поетів та громадських діячів: Іван
Драч, який, будучи на посаді Голови Держко-
мінформу, благословив і сприяв появі на світ

Фотоальбом — це нова розповідь...

фотокниги, та Дмитро Павличко, який палко
та переконливо пропагував соціал-демокра-
тичні філософські засади Лесі Українки.

Завітали родичі, гості, представники
української духовної еліти.

Всі присутні мали нагоду почути спів ял-
тинської бандуристки Лариси Іващенко, пал-
ке слово Лесі Українки у майстерному вико-
нанні Народної артистки України, лауреата
премії ім. М. Заньковецької Лариси Кадиро-
вої та актриси Національного драматичного
театру ім. І. Франка Оксани Батько у музич-
ному супроводі заслуженого артиста України
В. Кнорозка.

Вечір вела директор Музею видатних ді-
ячів української культури І. Веремеева.

Л. С.

ОЗИРАЮЧИСЬ НА СОНЦЕ НОВІ ПЕРЕКЛАДИ ЯПОНСЬКОЇ ПОЕЗІЇ ХАЙКУ

ти як перший в українському літературознавстві науковий нарис з історії японської класичної поезії.

“Місяць над Фудзі. 100 японських хокку” — (переклад Омеляна Масикевича, — Київ: Дніпро, 1971) збірку можна класифікувати як експериментальну, оскільки автор вирішив зберегти у своїх перекладах строфічну форму оригіналу: перший рядок (у японському традиційному написанні — стовпчик) — 5 складів, другий — 7, третій — 5.

“Ісікава Такубоку. Лірика” — (Переклад Г. Туркова. — Київ: Дніпро, 1984) збірка містить поезії відомого й дуже популярного в сучасній Японії поета Ісікави Такубоку (1886 – 1912), який писав виключно в жанрі *танка*. І цього ж перекладача — **“Мацуо Басьо. Поезії”** (Київ: Дніпро, 1991). Збірка містить переклади *хайку* патріарха японської класичної поезії *Мацуо Басьо*. (Термін *хайку* (дослівно з японської: “комічний вірш”) у його сучасному розумінні, тобто як означення окремого поетичного жанру, уперше запровадив у обіг *Масаока Сікі* (1867 – 1902) наприкінці XIX ст., використавши його у своєму літературному маніфесті “*Хайкай тайо*” “Принципи (форми) поезії хайку”. — 1895 р.). Досі цей жанр, що відокремився від *танку* десь у XVI – XVII ст., традиційно називався *хокку* (“початковий вірш”). Своєрідним перехідним містком між ними був жанр *ренга* (*хайкай-но ренга*) — “*наизнані строфи*”, коли першу частину вірша (саме тому вона й називалася *хокку*) — 3 строфи (5-7-5 складів), писав один поет, а другу (*агеку*) — 2 строфи (7-7 складів) — інший.

Помітною подією в літературному житті України має стати також нова збірка перекладів японської поезії *хайку* під назвою **“Антологія японської поезії: Хайку (XVII – XX ст.)”**. — Переклад з японської мови та коментарі Івана Бондаренка. Збірка підготовлена до друку видавництвом художньої літератури “Дніпро”, вона містить переклади майже 1100 віршів, написаних у жанрі *хайку* відомими японськими поетами XVII – XX ст. Серед імен, репрезентованих у цьому виданні, як загальноновизнані класики японської поезії: *Мацуо Басьо*, *Йоса Бусон*, *Кобаясі Ісса*, *Масаока Сікі*, *Нацуме Сосекі*, *Такахама Кьосі*, *Іда Дакоцу*, так і поети-реформатори, що прагнули оновити жанр *хайку*: *Накацука Іппекіро*, *Танеда Сантока*, *Одзакі Хосай*.

Важливо підкреслити, що це буде перше в Україні видання перекладів японської поезії академічного характеру, оскільки, окрім передмови та докладних біографій усіх японських поетів, чий вірш було включено до “*Антології*”, перекладені в ній твори супроводжуються численними примітками й коментарями історичного, культурологічного та країнознавчого змісту. Варто зазначити й те, що для читачів, які знають або вивчають японську мову, ієрогліфічні написання та особливості читання окремих японських слів у оригіналах

транскрипцією (*фурігану*). І вже зовсім безсумнівною заслугою перекладача ми вважаємо те, що, на відміну од своїх попередників, він перекладав японські *хайку*, використовуючи певний віршовий розмір, характерний для української поезії (переважно — ямб), а тому його переклади сприймаються саме як поезія, легко читаються й запам’ятовуються:

МАЦУО БАСЬО (1644 – 1694)

Засохла гілка —
Крука притулок.
Осінній вечір.

Немає й натяку
На неминучу смерть
В цикаді цвірчанні.

Птах поміж хмарами!
Чому таким старим
Цієї осені себе я почуваю?

КОБАЯСІ ІССА (1763 – 1827)

Довкола тиша!
В озері на дні
Захмарені вершини спочивають.

Не плач, цвіркунчику!
Бо навіть у зірок
Кохання без розлуки не буває.

Що б не було,
Але на схилі літ
Лише на тебе, Боже, покладаюсь!

НАЦУМЕ СОСЕКІ (1867 – 1916)

Заразливістю позіхань допікши,
Цей довгий день
Скінчився врешті-решт!

Давай спчатку!
Тільки ти, зозуле,
Не плач, а смійся!

ТАКАХАМА КЬОСІ (1874 – 1959)

Спадаючи,
Павловній листок
Востаннє озирається на сонце.

Змія втекла,
Залишивши в траві на мене
Кинутий
Очей холодних погляд.

ТАНЕДА САНТОКА (1882 – 1940)

На самоті стрічаю рік Новий,
Проте і випити,
І закутити є чим!

Пориви вітру з гір
Погойдують дзвіночок.
Як жити хочеться!

НАКАЦУКА ІППЕКІРО (1887 – 1946)

З волоссям на голівці
Рано-вранці
На білий світ з’явилося немовля.

Смарагдову траву
Корова
Покидає!

Кошу траву, простуючи вперед,
А на моїх плечах —
Блакитне небо.

ТАМІТА МОППО (1897 – 1923)

Поблискують сідницями
Мурахи.
Весняне сонце!

Початок літа.
Трапеза ранкова:
Морська капуста разом із піском.

Уся родина хвора,
Ще й цикади
Перед ворітьми скигять уночі!

Завершуючи огляд, висловимо нашу впевненість у тому, що **“Антологія японської поезії: Хайку (XVII – XX ст.)”** Івана Бондаренка знайде свого — зацікавленого і вдячного — читача.

● Оксана КОБЕЛЯНСЬКА

Тільки в другій половині XIX ст. Європа та інші країни світу вперше відкрили для себе японську поезію і, зокрема, поезію в жанрі *хайку* (*хокку*) — унікальне явище в історії світової літератури. Станься це раніше, можливо, усі ті глибокі демократичні зміни поетичних форм, жанрів, а головне — самої мови поезії, які спостерігалися в історії багатьох європейських літератур протягом XIX і на початку XX ст., також відбулися б значно раніше. Та саме завдяки французам із оригінальною поезією таємничої й маловідомої в ті часи країни Далекого Сходу ознайомилась уся Європа.

На слов’янські мови (польську, російську та чеську) перші значні за обсягом переклади японської поезії були зроблені з мови оригіналу лише в середині XX ст. Що ж стосується української мови, то до сьогодні в Україні, якщо не враховувати окремих перекладів японської поезії, надрукованих у тих чи тих мистецьких часописах, а також деяких суто аматорських видань, вийшло друком лише кілька невеликих за обсягом збірок японських віршів, написаних у жанрі *танка* та *хайку*. Ці два поетичні жанри (або “строфічні форми”, відповідно: 5-7-5-7-7 і 5-7-5 складів) охоплюють практично 90 % усієї японської поезії, що налічує майже півтораста тисяч віршів. Ось ці збірки:

“Японська лірика феодальної доби” — (переклад з японської мови Ол. Кремена. — Харків: Рух, 1931) містить 26 віршів японських поетів V – XIII ст., написаних у жанрі *танка*. Збірка має велику за обсягом передмову (55 стор.), яку можна розглядати

Класик української літератури поет Богдан-Ігор Антонич народився 5 жовтня 1909 року в селі Новиця (тепер Польська Народна Республіка) в родині священика. Із 1928 по 1933 рік навчається на філологічному факультеті у Львівському університеті, тут 1931 року виходить перша збірка поезій “Привітання життя”, а невдовзі й збірка “Три перстені”.

У 1933—37 роки Антонич написав три книги поезій. “Книга Лева” вийшла за життя поета, а “Зелена Євангелія” і “Ротації” — по смерті, у 1937 році. Він працював і над оперною драмою “Добуш” та романом “На тому березі...”, який залишився не завершеним.

Антонич помер 6 липня 1937 року і похований на Янівському цвинтарі у Львові.

Слава одного із найталановитіших українських поетів XX століття прийшла до Антонича із виходом книги “Пісня про незнищеність матері”, що з’явилася на світ у видавництві “Радянський письменник” (К., 1967 рік). Без перебільшення, вона стала видатним явищем у культурному житті України, бо творчість геніального лемка була відома лиш вузькому колу літераторів. Багато старань доклав до цього видання Дмитро Павличко, написавши, як на той час, дуже сміливу в тлумаченні справжніх мистецьких цінностей і психології творчості, вступну статтю.

Та, по суті, книга опинилася під негласною заборонаю... У всякому разі пригадуються випадки, коли нам — філологам — не рекомендували читати віршів Антонича, а статтю Дмитра Павличка відверто шельмували. Від того поезія Антонича набувала ще більшої магнетичної сили. До того ж такої оригінальної, так

ГРАЮТЬ СУРМИ ОСТАННЬОГО ДНЯ

цільно і щедро насиченої метафорами та символами поезії просто не існувало в природі...

Як і будь-яке видатне явище, поезія Б.-І. Антонича може мати різні рівні прочитання, багато студій (і вони є), різні кути зору. Часто диво важко пояснити — на те воно й диво! І все-таки... Антоничу була доступна найвища насолода — насолода творчих годин, за що він дякував долі. У його віршах багато сум’яття, а часом і зневіри, але ще більше — одкровення й прозріння. Поет носив у душі кричущу самотність людську, і звідси така жага людяності. Він написав багато талановитих віршів, які стали окрасою у храмі поезії.

У хвилини натхнення Антонич ставав справді чарівником. У цьому зв’язку пригадується апокрифічне оповідання про диво із рушниками. Жінка прала рушники і складала їх у діжку, а прийшов Христос — і вона виймала ті рушники, розцвічені у різних кольори веселки.

Відсвіт поезій Б.-І. Антонича лежить на поетиці багатьох творів сучасної української поезії. На поезіях Антонича лежить відсвіт Шевченка

І, може, був би тут остався,
як інші, покоровся сам
і, до землі німий припавши,
мовився радісним віскам...

Думаю, що Шевченкове “умер би, орючи на ниві” присутнє тут дуже виразно. Хоча в кожного свої асоціації. Значимо, часто пророко сьогодні звучать вірші і строфи поета. Так, ні-

би муза його увібрала вчорашні й нинішні страждання народу:

Як символ злиднів виростає
голодне зілля — лобода.
Відвічне небо і безкрає,
Відвічна лемківська нужда.

Подібні строфи хвилюють мене дужче від тестаменту на зразок: “Антонич був хрущем і жив колись на вишнях”. Хоча і останні рядки важко вирва-

ними є й означення вимірів бездуховності та жорстокості життя.

...Ржавіють мертві риби
у басейнах, від чого
і троянди чорні,
Купці й роздягнені дівчата,
в’язні в тюрмах і поети.
Оркестра полісменів дме
меланхолійно в труби
і валторни,
Коли міщанський бог рахує
зорі, душі і монети.
Живуть під містом,
наче у казках, кити,
дельфіни і тритони
В густій і чорній, мов смола,
воді, в страшних
пивницях сто-
примарні папороті, грифи
і затоплені комети й дзво-
ни.

— О пуццо з каменю, коли тебе
змете новий потоп?

Із вірша
“Сурми останнього дня”.

●

ПЛАСТИКА РУЙНАЦІЇ І ПРОРОСТАННЯ...

У Національному музеї Тараса Шевченка відбулася презентація творів художника Валерія Франчука "Молюсь за тебе, Україно". Назва промовиста. Відбиває суть і наповненість виставки. Кілька слів про автора. Валерій Франчук народився у 1950 році на Хмельниччині, навчався у Миколи та Алли Мазурів, закінчив художній інститут, брав участь у 78 виставках, 34 з яких персональні. За двадцять творчих років створено понад 1200 полотен, значна кількість яких зберігається у кращих музеях України та приватних колекціях за кордоном. Закодований образний світ, метафоричність, фресковість і монументальність — витворюють неповторність стилю. Сам митець визначає свій стиль як символічний реалізм.

ну", — розповідає Валерій Франчук про рідне село Зелена на відкритті персональної виставки. Більшість картин — інтерпретація "Кобзаря": "Русалка", "Відьма", "Лілея", триптих "Катерина", "Гонта", "Сон"... Тридцять робіт майстра виставлено вперше.

Пластика полотен — руйнація і проростання. Проростання після руйнації, проростання крізь руйнацію. І знову — випрозорування руїни, і знову — блекота рабських століть. Якесь жажне фатальне коло. "Тримати руку на пульсі часу", — в соціумі доволі успішно обертається ця вицвіла тривіальність. Витиснувши з неї "до коми" простеньку метафору, матимемо опосередковану

Тонкі маревоподібні постаті, обличчя іконописні. Напівзатоплені чорнотою кріпацьких століть. Україна уявлена. Страшний "Сон" Шевченка. Погідних прозорих плес не знайдете в очах Катерини. Таке прозріння: "Добра не жди, не жди сподіваної волі..."

"Моя батьківщина перетворилася на руї-

заціпки до розуміння творчості Франчука. Безконечне прислухання до серцебиття трагедії, вимацування пульсу. Плекання безпорадності... Чи надії?

Якесь дивне відчуття, на межі тривоги і абсурду... Не від враження "розпуки", України "розп'ятої" і "погвалтованої", що різким потужним мастикіном кровавить зали Шевченківського музею. Тривожить інше: клонування сакрального. Трагедія, як норма — перестав подражувати нерву, породжує байду-жисть сприйняття...

Є у Франчука і "життєстверджувальні" образи. Вибиваються із загальної тональності картин. Мажорні. Не у модно-попсовому потрактуванні цього слова. "Соняхи". Може, не такі аж принизливо жовтогогарчі, як у славного

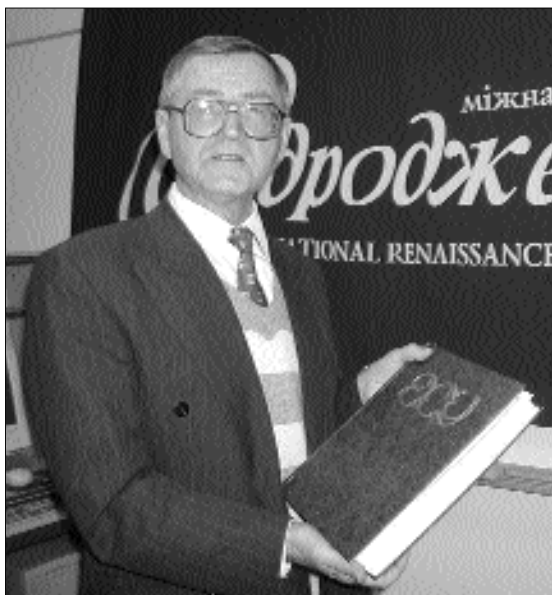

Ван Гога. Однак виникає несподіване бажання "зануритись" лицем у квітковий пилок, нюхати, чмихати, пчихати, реготати. Виривати з пісного горла весняний крик... "Ізвініте, ко- нешно, нічим не гірші од Ван-Гогів", — копилить губи "вернісажна" дама з "по-о-тряса- ючими" брязкальцями у вухах...

"Прагну піднести в людині почуття власної гідності". А хто ж не хоче, аби тремкі "пальці етики" завібрували у дрімучій душі "електо- рату". Наївна мрія про ірраціональне?

Уляна ГЛІБЧУК

ЕСУ — ЕНЦИКЛОПЕДІЯ СУЧАСНОЇ УКРАЇНИ

Академік Іван Дзюба

12 лютого у Національному комплексі "Експоцентр Україна" (Український дім) відбулася презентація першого тому Енциклопедії Сучасної України (ЕСУ), підготовленої Національною академією наук України та Науковим товариством ім. Т. Г. Шевченка.

У презентації взяли участь керівники держави та уряду, лідери політичних партій та блоків, народні депутати. Посли акредитованих в Україні іноземних держав, Президент НАН України Б. Патон, Співголови Головної редакційної колегії ЕСУ, академік НАН України І. Дзюба, член-кореспондент НАН України О. Романів, іноземний член НАН України, проф. Сорбонні А. Жуковський, голова Фондації Приятелів ЕСУ (США) В. Баранецький.

ЕСУ — перша загальноукраїнська енциклопедія, що подає багатогранний образ України ХХ століття. 25-томне видання містить понад 65 тисяч статей та близько 40 тисяч ілюстрацій. Перший том (літера А) містить 2732 статті, 1628 ілюстрацій, 50 таблиць і схем, 12 карт. Друк розпоча-

то 2001-го року.

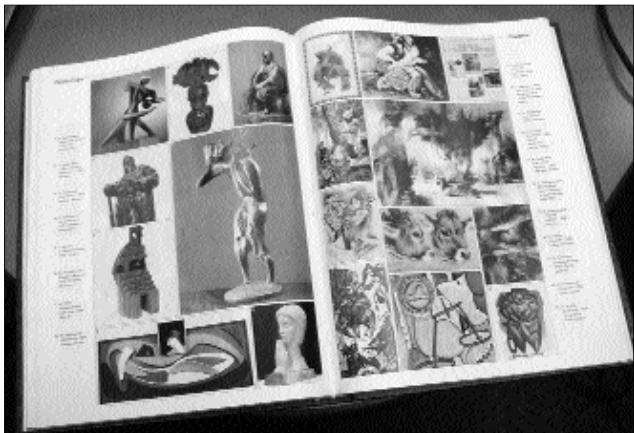
ЕСУ подає інформацію про науковців, митців, акторів, спортсменів, літераторів, політичних, громадських, державних діячів.

Критерієм відбору є реальний внесок особи в розвиток науки, культури, господарства, громадських інституцій України. Значну частину матеріалів присвячено науковим напрямам і поняттям. Кожна стаття обов'язково містить інформацію, пов'язану з Україною. Матеріали охоплюють усі регіони України, подаючи статті про всі області, райони, міста та селища міського типу: їх історію, природні умови, економічний стан. Розвиток промисловості та сільського господарства, дані про наукові та навчальні установи, заклади культури, релігійні громади, знаних уродженців цих місць.

ЕСУ подає інформацію не тільки про видатних громадян України, а й про відомих українців, які живуть за кордоном. В Енциклопедії є інформація про місця проживання українців поза Україною. Водночас ЕСУ містить відомості про національні меншини України, насамперед про їх відомих представників, історію інституцій, видання.

Проект здійснюється за фінансової підтримки фонду "Відродження", Фондації Приятелів Енциклопедії Сучасної України (США) та благодійних внесків окремих осіб і установ в Україні та діаспорі.

Інф. "С.П."

У Національному художньому музеї України відбулась презентаційна виставка гутного скла Андрія Бокотєя. Професор, ректор Львівської академії мистецтв. Організував і провів п'ять Міжнародних симпозиумів гутного скла у Львові. Учасник численних міжнародних виставок і конференцій.

У великих тарелях-пластах кольорове скло заворює глядача складними живопис-

ПОЄДНАННЯ НЕПОЄДНУВАНОВОГО

ними композиціями асоціативно-абстрактного плану. Поєднання непоєднуваного. Інтравертність та експресія. Ліричне начало переплітається з трагічними інтонаціями. Буяння весни, катаклізми природи, екологічні катастрофи... Майстер детонує уяву глядача, розбухує асоціації.

З іменем Бокотєя пов'язані найважливіші принципові метаморфози в цій ділянці українського мистецтва. Багатолітні сміливі експерименти майстра сприяли зростанню міжнародного авторитету художника.

У. М.

ЧОТИРИ КОРОТКИХ УДАРИ...

Першу книгу я прочитав ще у дитячому садочку. Йшлося там про зелену симпатичну жабку, яка згодом перетворилася на казкову царівну. Таке собі відчуття подвійного дива. Передусім, від самого читання, і вже потім від того перетворення. Уроки біології мене ні в чому не переконали, бо й досі вірю, що у зеленій жабі може ховатися царівна, а в царівні — жаба. Але то вже досвід іншого віку. Поле дитячої фантазії та безпосередності там аж надто звужене. Дорослий розум концентрує увагу на твердих, відчутних на дотик предметах. Шлунок та суспільні установи "на добро" є надійним щитом між тобою та задзеркаллям Керола. З кожним роком "країна чудес" поволі та невідворотно зникає за великим китайським муром канцелярської доброчесності та мудрістю щоденної потреби хліба насущного, під яким Христос розумів щось відмінніше од потреб травлення. Однак, добрий кухоль пива заведе часом на дрімотно-мрійли-

ве поле, де відбуваються дивні речі. За мить ти одягаєш на себе лахміття Гекльбері Фіна і, зручно вмовившись на плоту та посмоктуючи заборонену вдовою Дуглас люлечку, пливеш широкими водами Міссісіпі, сперечаєшся з негром Джімом, терпиш вибрики шахраїв короля та герцога, ледь виборсуєшся з родової вендети і, повернувшись на пліт, вкотре переживаєш відчуття неймовірної свободи. Бо поки що ти дитина і твоє майбутнє тебе анітрохи не хвилює. Тобі вистачає самого відчуття. Це потім ти станеш політиком, бізнесменом, волоцюгою та в'язнем тисячі надуманих людством правил. А поки що Мі-ссі-сі-пі... Чотири короткі удари, від яких темніє в очах, від яких раптом стає зрозумілою фраза Христа "будьте, як діти..."

Андрій ОХРИМОВИЧ